

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ, 1947-1953

ΤΟΥ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Α. ΜΟΥΓΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΑΡΑΚΗΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα Καθηγητή μου, κύριο Θεοδόσιο Καρβουναράκη, Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, για την εμπιστοσύνη, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του και την ουσιαστική του υποστήριξη που μου επέδειξε εξ' αρχής έως το τέλος.

Επίσης, ευχαριστώ όλες/όλους τους καθηγητές του Προγράμματος για τη μεταλαμπάδευση των απαραίτητων γνώσεων τους και την επιστημονική μου διέγερση που οδήγησαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου για τη στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους, καθ' όλη τη διάρκεια της προσπάθειας αυτής.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Χαράλαμπος Μούγιος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τον Μάρτιο του 1947, οι Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησαν ένα πρόγραμμα οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας για να ενισχύσουν την ικανότητα της ελληνικής εθνικιστικής κυβέρνησης να αντισταθεί στην κομμουνιστική εξέγερση. Την εποχή αυτή που η ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπιζε την οικονομική κατάρρευση και τις βαθιές κοινωνικές διαιρέσεις, παρουσίαζε και την αδυναμία να νικήσει τους αντάρτες στη μάχη. Η Κοινή Στρατιωτική Ομάδα Συμβούλων και Προγραμματισμού των Ηνωμένων Πολιτειών παρείχε επιχειρησιακές συμβουλές στον Ελληνικό Εθνικό Στρατό για να βελτιώσει την επιθετικότητα, την τακτική, τη διαχείριση του πεδίου μάχης και την υλικοτεχνική υποστήριξη. Οι Αμερικανοί εταίροι και σύμβουλοι επηρέασαν την ελληνική ηγεσία μέσω εκπαίδευσης, καθοδήγησης, ελέγχου και πειθαρχικής δράσης, βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητά της και οδηγώντας τη σε νικηφόρο δράση κατά του Κομμουνιστικού Κόμματος. Με την εφαρμογή του δόγματος Τρούμαν και του σχεδίου Μάρσαλ τα μετέπειτα χρόνια, η Αμερική εφάρμοσε προγράμματα στήριξης πολλών πληγέντων χωρών, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, ως μια προσπάθεια εδραίωσης της επιρροής της απέναντι στην ανερχόμενη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης. Η φιλοδοξία της Ελλάδας για ένταξη στον πυρήνα των χωρών της Δύσης, καθώς και η επιδίωξη για λήψη οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ, σε συνδυασμό με την εξασφάλιση της εθνικής άμυνας και σταθερότητας στο εσωτερικό, οδήγησαν στη συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο της Κορέας, ενός πολέμου που εξασφάλισε και την επίσημη και αναγνωρισμένη ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ. Η μελέτη παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν από την παρέμβαση των ΗΠΑ, στο πλαίσιο της παγκόσμιας δράσης και επιρροής τους, στα ελληνικά τεκταινόμενα την περίοδο 1947-1953.

ABSTRACT

In March 1947, the United States launched a program of financial and military assistance to strengthen the capacity of the Greek nationalist government to resist the communist uprising. The Greek government suffered economic collapse, deep social divisions and inability to defeat the guerrillas in battle. The United States Joint Military Advisory and Planning Team provided operational advice to the Greek National Army to improve aggression, tactics, battlefield management, and logistical support. American partners and advisers influenced the nationalist leadership through training, mentoring, mentoring, and disciplinary action. Improved leadership led to more effective battles against the Communist Party. In later years, the United States implemented support programs for many affected countries with the establishment of the Truman Doctrine and the Marshall Plan, including Greece, in an effort to consolidate its influence over the rising power of the Soviet Union. Greece's ambition to join the core of Western countries, as well as the pursuit of financial assistance from the US, combined with ensuring national defense and stability at home, led to Greece's participation in the Korean War, a war which ensured the official and recognized membership of Greece in NATO. The study provides information on the political and military events that took place from the US intervention in the Greek and world events in the period 1947-1953.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ	5
1.1 Η Περίοδος Του Μεσοπολέμου	5
1.2 Η πολιτική της «απόστασης» των ΗΠΑ	6
1.3 Ο ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	10
2.1 Ιστορικό του Εμφυλίου.....	10
2.2 Η εμπλοκή των ΗΠΑ	13
2.3 Αποτίμηση	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΡΟΥΜΑΝ	18
3.1 Η νέα Προσέγγιση Εξωτερικής Πολιτικής	18
3.2 Ο Δρόμος προς το Δόγμα.....	21
3.3 Η Έκθεση Porter	25
3.4 Εφαρμογή στην Ελλάδα.....	28
3.5 Αποτίμηση	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ	34
4.1 Ένα Πρόγραμμα Ελπίδας.....	34
4.2 Ο Δρόμος προς το Σχέδιο	37
4.3 Εφαρμογή του Σχεδίου στην Ελλάδα	41
4.4 Η Πρώτη Περίοδος (Ιούλιος 1948- Ιούνιος 1949).....	42
4.5 Η Δεύτερη Περίοδος (Ιούνιος 1949-Ιούνιος 1950)	43
4.6 Η Τρίτη Περίοδος (Ιούνιος 1950-Ιούνιος 1951).....	44
4.7 Η Τέταρτη Περίοδος (Ιούλιος 1951-Ιούνιος 1952)	45
4.8 Αποτίμηση	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΡΕΑ	48
5.1 Οι Συνθήκες της Δημιουργίας	48
5.2 Η Προσπάθεια για Μεσογειακό Σύμφωνο	50
5.3 Η καθυστερημένη Ένταξη	50
5.4 Οι Συνέπειες της Διεύρυνσης	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ.....	55
6.1 Ελληνική Συνεισφορά.....	55
6.2 Οι Λόγοι της Συμμετοχής	57
6.3 Αποτίμηση	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη διάρκεια του 1945, οι Ηνωμένες Πολιτείες εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν έναν πόλεμο διπλής κατεύθυνσης και η συμμετοχή σε ένα Μεσογειακό κέντρο επιχειρήσεων δεν είχε καν προβλεφθεί. Με ελάχιστη συμμετοχή στην Ελλάδα μέχρι στιγμής, οι ΗΠΑ ήταν ικανοποιημένες να διαδραματίσουν μόνο έναν υποστηρικτικό ρόλο εκεί, ενώ δέχθηκαν το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία ήταν υπεύθυνη για την περιοχή (Calbos, 1993). Πολλά όμως άλλαξαν τα επόμενα δύο χρόνια. Τα έτη 1945 έως 1947 ήταν τα χρόνια έναρξης της αμερικανικής συμμετοχής στην Ελλάδα. Τα γεγονότα που έλαβαν χώρα εκείνη την εποχή, και οι πολιτικές που διαμορφώθηκαν, έθεσαν τον τόνο για την επακόλουθη επέμβαση των ΗΠΑ στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο και την τελική συνολική διείσδυση από τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθορίζοντας έτσι τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις για τα επόμενα χρόνια (Calbos, 1993).

Την περίοδο αυτή, η πολιτική ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών δεν ήταν σίγουρη για την εξελισσόμενη «νέα παγκόσμια τάξη», όπως και για το ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει στη διαμόρφωση αυτής. Αναδυόμενοι από τον πόλεμο ως ηγετική παγκόσμια δύναμη, οι ΗΠΑ δεν είχαν αποδεχθεί πλήρως τον ρόλο τους σε αυτή τη νέα θέση και στην πραγματικότητα δεν είχαν ακόμη πειστεί για τις ανταμοιβές στο παιχνίδι της παγκόσμιας πολιτικής. Πολλοί πολιτικοί και πολίτες προτιμούσαν την πιο παραδοσιακή στάση απομόνωσης. Αυτό το γεγονός αντικατοπτρίστηκε στις εκλογές του Κογκρέσου των ΗΠΑ το 1946, όπου οι Ρεπουμπλικάνοι πήραν την πλειοψηφία των εδρών και στις δύο Βουλές (Calbos, 1993).

Σε μία τελείως διαφορετική κατάσταση βρισκόταν η χώρα της Ελλάδας που μέχρι το 1945 ήταν στα πρόθυρα μιας καταστροφικής κατάρρευσης. Το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε την Ελλάδα ως τη χώρα που είχε υποστεί τις μεγαλύτερες καταστροφές στην πολιτική κοινωνική, και οικονομική της δομή. Η γερμανική κατοχή επέφερε δραματικές επιπτώσεις για το ελληνικό κράτος και οδήγησαν στην πλήρη αποδιοργάνωση της οικονομίας και του κοινωνικοπολιτικού ιστού της Ελλάδας στα έτη που ακολούθησαν.

Στερούμενη υποστήριξης και προμηθειών, δίχως την επαρκή ανταπόκριση από τη Μεγάλη Βρετανία, η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλε το πρώτο επίσημο αίτημά της για αμερικανική βοήθεια (Miller, 2009). Η αποτύπωση της συμπάθειας και του θαυμασμού

των Αμερικανών, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου τους, καθώς και η ευαισθησία στις δυσοίονες συνθήκες στα Βαλκάνια συνέβαλαν στην έγκριση του νομοσχεδίου υποστήριξης από το Κογκρέσο. Αμέσως μετά την υπογραφή του νόμου περί δανεισμού για μίσθωση, ο Franklin D. Roosevelt επέλεξε να εκφράσει την ανησυχία του για τις εξελίξεις στα Βαλκάνια κηρύσσοντας την άμυνα της ελληνικής κυβέρνησης, ως ζωτικής σημασίας για την άμυνα των Ηνωμένων Πολιτειών. (Miller, 2009).

Πολλές ερωτήσεις δημιουργήθηκαν και για την Ελλάδα σχετικά με τους πόρους της ανοικοδόμησής της, τη χώρα όπου θα επικαλούνταν προστάτη και για το εάν θα ήταν σε αυτή τη χώρα που η Αμερική θα αντιμετώπιζε ένα μεγάλο τεστ του Ψυχρού Πολέμου. Ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες έτοιμες να αναλάβουν τους κινδύνους και τα έξοδα ενίσχυσης της σταθερότητας στην Ελλάδα; Θα μπορούσε η σοβιετική επέκταση να ελεγχθεί εκ μέρους των ΗΠΑ υποστηρίζοντας την Ελλάδα;

Η θέληση των Αμερικανών να προσφέρουν επαρκή βοήθεια αποτελούσε την ύστατη σανίδα σωτηρίας για την Ελλάδα. Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ βλέποντας να διακυβεύονται τα στρατηγικά συμφέροντά τους που είχαν αποκτήσει μεταπολεμικά στην περιοχή των Βαλκανίων από την επέλαση του κομμουνισμού, αποφάσισαν να επέμβουν με παροχή οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας ούτως ώστε να διαφυλάξουν τα συμφέροντα της Δύσης.

Την απόφαση επέμβασης των Αμερικανών ενίσχυσε ακόμα περισσότερο και η αδυναμία των Βρετανών να παρέχουν περαιτέρω βοήθεια προς την Ελλάδα λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε η βρετανική οικονομία. Το γεγονός αυτό αύξανε τον κίνδυνο επικράτησης των Σοβιετικών δυνάμεων σε περιοχές που ανήκαν παραδοσιακά στη σφαίρα επιρροής του Δυτικού κόσμου (Στασινόπουλος, 2010). Έτσι, τον Μάρτιο του 1947, οι Ηνωμένες Πολιτείες εκτόνησαν το Δόγμα Truman (Τρούμαν), ένα πρόγραμμα οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας για να ενισχύσουν την ικανότητα της ελληνικής κυβέρνησης να αντισταθεί στην κομμουνιστική απειλή.

Οι συμβουλές και κατευθύνσεις των Αμερικανών εταίρων επηρέασαν την ελληνική ηγεσία μέσω εκπαίδευσης, καθοδήγησης, ελέγχου καθοδήγησης και πειθαρχικής δράσης. Αποτέλεσμα αυτών υπήρξε η βελτίωση που οδήγησε σε αποτελεσματικότερες μάχες κατά του Κομμουνιστικού Κόμματος.

Η περίπτωση της Ελλάδας κατά την περίοδο του Δόγματος Τρούμαν αποτέλεσε την αφορμή της εξαγγελίας του Σχεδίου Marshall (Μάρσαλ) έτσι ώστε η Ελλάδα να μπορέσει να συμβαδίσει στο δρόμο της ανοικοδόμησης μαζί με όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που θα συμμετείχαν σε αυτό. Η κλιμάκωση του εμφυλίου πολέμου, η

κομμουνιστική απειλή και ο συνεχιζόμενος πληθωρισμός καθιστούσαν την προσπάθεια του Σχεδίου Μάρσαλ εξαιρετικά δύσκολη λόγω των σοβαρότατων θεσμικών και δομικών χαρακτηριστικών της. Το σίγουρο ήταν ότι δεν επαρκούσε μόνο η παροχή της οικονομικής βοήθειας αλλά θα έπρεπε να υπάρχει επαυξημένος έλεγχος όσον αφορά τις πολιτικές που θα έπρεπε να εφαρμόσει η κυβέρνηση για να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά οι πόροι του προγράμματος, λόγω της γνωστής αναξιοπιστίας των ελληνικών πολιτικών δυνάμεων (Σφήκας, 2011).

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ θέλησε να καταστήσει σαφές ότι ο προσανατολισμός του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν αποκλειστικά οικονομικός και επιθυμούσε τη διασφάλιση της ειρήνης, της δημοκρατίας και της οικονομικής σταθερότητας στις ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό εξυπηρετούσε σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην Ευρώπη καθώς θεωρούσαν πολύ σημαντικές τις εμπορικές ανταλλαγές με τους Ευρωπαίους για την ενίσχυση της εγχώριας οικονομίας τους. Οι επενδύσεις και οι εμπορικές αυτές ανταλλαγές όμως δε θα μπορούσαν να γίνουν χωρίς να υπάρχουν ισχυρές και υγιείς οικονομικές δομές στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αποδεδειγμένες από την εξωτερική βοήθεια, που θα επιδρούσαν θετικά με τη σειρά τους στην παγκόσμια οικονομία (Σταθάκης, 2004). Επομένως, ήταν δεδομένο ότι ο δρόμος της ανάπτυξης των ευρωπαϊκών οικονομιών περνούσε από την εφαρμογή του αμερικανικού μοντέλου.

Ωστόσο, παρότι αρχικά ο προσανατολισμός του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν καθαρά οικονομικός, με σκοπό να δημιουργήσει δυνατή και υγιή οικονομικά Ευρώπη, στην πορεία αποδείχθηκε ότι πίσω από τους οικονομικούς σκοπούς που είχαν για την Ευρώπη οι ΗΠΑ, κρύβονταν διάφορες πολιτικές επιδιώξεις. Οι πολιτικές αυτές επιδιώξεις είχαν να κάνουν με το γεγονός ότι οι ΗΠΑ ήθελαν να αποτρέψουν με κάθε μέσο την επιθυμία της Σοβιετικής Ένωσης να επιβάλλει το κομμουνιστικό καθεστώς στη Δυτική Ευρώπη. Άλλωστε, το Σχέδιο Μάρσαλ, εκτός από τη διασφάλιση των συμφερόντων των ΗΠΑ στη Δυτική Ευρώπη, επιχειρούσε να προστατεύσει και να απαλλάξει τις χώρες της Εγγύς Ανατολής από την κομμουνιστική επιρροή (Young, 2008).

Ο δρόμος προς την ανασυγκρότηση διαγράφονταν εξαιρετικά δύσβατος και απαιτούσε τεράστια αποφασιστικότητα από την πλευρά της κυβέρνησης, η οποία θα έπρεπε να παραμείνει σταθερή και κυρίως να δείξει διάθεση συνεργασίας προς την κατεύθυνση της ανασυγκρότησης από όλες τις κοινωνικές ομάδες. Στην πορεία όμως παρουσιάστηκαν πάρα πολλά προβλήματα σε ότι αφορά το εγχείρημα της ανόρθωσης της ελληνικής οικονομίας: Πολιτικές ολιγωρίες, ο εμφύλιος πόλεμος, αδυναμία εκ

μέρους των κυβερνήσεων για άρση των συμφερόντων των πλουσίων στρωμάτων, απροθυμία των τελευταίων να συνεργαστούν για το συλλογικό συμφέρον και το συμφέρον της χώρας, η μη εκμετάλλευση του παραγωγικού δυναμικού της Ελλάδας και η γενικότερη ηττοπάθεια και εξάρτηση από τον εξωτερικό παράγοντα με το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ ήταν μερικοί από τους ανασταλτικούς παράγοντες που ήρθαν στην επιφάνεια και συνέβαλαν στην καθυστέρηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας κατά τη μεταπολεμική περίοδο (Στασινόπουλος, 2010).

Η αμερικανική πολιτική και οι δραστηριότητές της διεξήχθησαν σε διάφορα επίπεδα, δείχνοντας ,για ορισμένους κριτικούς, την ποικιλομορφία στη στάση των ΗΠΑ απέναντι στην Ελλάδα ή ίσως και την ασυνέπεια, για άλλους. Τα μετέπειτα γεγονότα οδήγησαν στη συμμετοχή της Ελλάδας στην πολεμική εκστρατεία στην Κορέα, ενός πολέμου με δυσμενή αποτελέσματα, οικονομικά και στρατιωτικά, αλλά βέβαια και ενός πολέμου που εξασφάλισε και την επίσημη και αναγνωρισμένη ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει τις εφαρμοζόμενες πολιτικές των Μεγάλων Δυνάμεων στον δρόμο προς τη μεταπολεμική περίοδο. Το δεύτερο εστιάζει τις θλιβερές συνθήκες του ελληνικού εμφυλίου και την εμπλοκή των ΗΠΑ. Τα επόμενα δύο κεφάλαια αναλύουν την αμερικάνικη συνδρομή στην Ελλάδα μέσω του Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ. Το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζει τις συνθήκες ένταξης του ελληνικού κράτους στο ΝΑΤΟ, ενώ στο έκτο αποτυπώνεται η ελληνική συμμετοχή στον πόλεμο της Κορέας. Το τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας σχετικά με τη σχέση Ελλάδας και ΗΠΑ την περίοδο 1947-1953, ενώ καταληκτικές επισημάνσεις περιλαμβάνονται στον επίλογο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

1.1 Η Περίοδος Του Μεσοπολέμου

Έχοντας εμπλακεί στρατιωτικά και πολιτικά στις ευρωπαϊκές υποθέσεις σε ιδιαίτερο βαθμό, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής με το πέρας του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, υιοθέτησαν γρήγορα μια στρατηγική πολιτικής υποχώρησης. Με την υποστήριξη του εσωτερικού εθνικού αισθήματος, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της Ουάσιγκτον κατά την περίοδο μέχρι το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ακολούθησαν μια γενική πορεία που αποσκοπούσε στην απομάκρυνση της Αμερικής από ξένα γεωπολιτικά ζητήματα. Παρ' όλα αυτά, το ενδιαφέρον των ΗΠΑ δεν έπαυε ουδέποτε να στρέφεται γύρω από ζητήματα που αφορούσαν την Ελλάδα, προσελκύνοντας τη μεγαλύτερη αμερικανική προσοχή από τα άλλα βαλκανικά κράτη. Στο πλαίσιο αυτό, οι φιλανθρωπικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ προς τη χώρα μας συνεχίστηκαν και αυξήθηκαν λόγω των καταστροφικών εξελίξεων για το ελληνικό κράτος στη Μικρά Ασία (Miller, 2009).

Ο συνδυασμός της μετατόπισης της εσωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα και η μείωση της υποστήριξης της ελληνικής στρατιωτικής παρουσίας στο τουρκικό έδαφος συνέβαλαν στη νίκη των εθνικιστικών δυνάμεων του Μουσταφά Κεμάλ το Σεπτέμβριο του 1922. Η εισροή περισσότερων του ενός εκατομμυρίου προσφύγων στην Ελλάδα, που είτε διέφυγαν αρχικά από τις τουρκικές δυνάμεις ή συμπεριλήφθηκαν στην υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών που όριζε η Συνθήκη της Λωζάνης (Ιούλιος 1923), προκάλεσε τεράστια επιβάρυνση στους λιγοστούς πόρους της Ελλάδας (Cassimatis, 1988).

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα στην Ελλάδα έγιναν ακόμα πιο έντονα, σε βαθμό τέτοιο όπου το 1929 οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ανέβει στην πρώτη θέση ως πηγή ελληνικών εισαγωγών, αλλά και αντίστοιχα ως αγορά ελληνικών προϊόντων. Ακόμα μια πτυχή που αντικατόπτριζε έναν ισχυρό αμερικανικό ρόλο στην Ελλάδα ήταν η οικονομική υποστήριξη για μια σειρά συμβάσεων δημοσίων έργων. Η αμερικανική κυβερνητική και ιδιωτική χρηματοδότηση ανήλθε σε 95.000.000 δολάρια από το 1924 έως το 1929, για έργα όπως το Marathon Waterworks, το οποίο εξασφάλισε τακτική παροχή νερού στην Αθήνα για πρώτη φορά καθώς και εργασίες αποκατάστασης της γης στη Βόρεια Ελλάδα (Cassimatis, 1988).

Σε γενικότερους όρους, οι Ηνωμένες Πολιτείες διατήρησαν την παραδοσιακή τακτική της απόστασης από τις πολιτικές εξελίξεις στην Ευρώπη. Η αποδοχή και η ανθεκτικότητα αυτού του πολιτικού προσανατολισμού για τους Αμερικανούς συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, ακόμη και όταν η ευρωπαϊκή ήπειρος γνώρισε τη δημιουργία δικτατοριών με επιθετικά, επεκτατικά σχέδια (Petrov, 1971).

1.2 Η πολιτική της «απόστασης» των ΗΠΑ

Με την ολοκλήρωση του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όπως σε πολλές από τις ευρωπαϊκές χώρες, έτσι και στις ΗΠΑ σημειώθηκαν δραστικές αλλαγές στην εσωτερική πολιτική σκηνή. Ο αμερικανικός λαός και οι εκπρόσωποί του στο Κογκρέσο ένιωσαν μια έντονη επιθυμία να στραφούν προς το εσωτερικό τους για άλλη μια φορά και να φροντίσουν τα εσωτερικά τους προβλήματα. Η απογοήτευση και η δυσαρέσκεια με τα εναπομείναντα του πολέμου προβλήματα, η επιθυμία για δραστική μείωση του προϋπολογισμού και η επιθυμία να αποστρατικοποιηθούν γρήγορα, άφησαν την Αμερική χωρίς διάθεση για διεθνείς επιδιώξεις.

Καθώς ο πόλεμος έφτασε στο τέλος του, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των ΗΠΑ είχαν τελικά την ευκαιρία να σκεφτούν τη σχέση με αυτό που γρήγορα αναγνωριζόταν ως η άλλη υπερδύναμη, η Σοβιετική Ένωση. Αυτή η «παράξενη συμμαχία» είχε περάσει επιτυχώς τα χρόνια του πολέμου, υποβαθμίζοντας ριζικές διαφορές στη μεγαλύτερη αποστολή νίκης κατά των δυνάμεων του Άξονα. Ένας πολιτικός πόλεμος είχε αποφευχθεί για να δημιουργηθεί ένα ισχυρό μέτωπο.

Οι προσπάθειες του Προέδρου Roosevelt να σταματήσουν την παλίρροια των μεταπολεμικών αρνητικών συναισθημάτων έναντι της Ρωσίας ξεκίνησαν στη Γιάλτα τον Φεβρουάριο του 1945 με τη «Διακήρυξη για την Απελευθερωμένη Ευρώπη» (Καρβουναράκης, 2012). Ο Roosevelt ήλπιζε να προσεγγίσει τους Σοβιετικούς με υπομονή και κατανόηση, να φέρει την ΕΣΣΔ σε έναν διεθνή οργανισμό και να καθιερώσει συνεργασία μέσω ενός τριμερούς συμβουλίου και με τους Βρετανούς. Κατά κάποιο τρόπο, οι συμφωνίες της Γιάλτας είχαν ήδη υπονομευτεί από αυτήν τη συμφωνία Churchill - Stalin τον Οκτώβριο του 1944 που χώριζε την Ευρώπη σε σφαίρες επιρροής.

Ωστόσο, οι ελπίδες και οι καλές προθέσεις άρχισαν γρήγορα να εξασθενούν, καθώς αυξήθηκε η ένταση σχετικά με το διαχωρισμό της Γερμανίας και των σοβιετικών πολιτικών στην Ανατολική Ευρώπη. Οι ΗΠΑ ήταν ακόμη πρόθυμες να συμβιβαστούν, αλλά μόνο με τη διαβεβαίωση ότι δεν θα θυσιαζόταν κανένα αμερικανικό συμφέρον (Gaddis, 2000). Με το θάνατο του Roosevelt, ο Harry S. Truman ανέλαβε το αξίωμα του Προέδρου, και παρόλο που ήταν εξαιρετικά άπειρος, συνέχισε την εξελισσόμενη εθνική πολιτική υπομονής και σταθερότητας (Campbell et al., 1947). Λίγους μήνες πριν, τον Ιούνιο του 1945, οι ΗΠΑ είχαν συμμετάσχει στην κατάρτιση του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, επιβεβαιώνοντας έτσι την επιθυμία του να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στις παγκόσμιες υποθέσεις και στη διεθνή ασφάλεια (Barnet, 1980).

Ωστόσο, δεν ήταν όλα ξεκάθαρα. Οι ΗΠΑ είχαν εκδηλώσει ευρέως τις σχετικές με τα ιδανικά και τις αρχές προθέσεις τους, αλλά δεν κατάφεραν να προσδιορίσουν συγκεκριμένα τους στόχους ή τα συμφέροντά τους στον χώρο της εξωτερικής πολιτικής. Μέχρι το 1945 η αμερικανική κυβέρνηση είχε ελάχιστο ενδιαφέρον για την Ελλάδα. Έβλεπε την Ελλάδα ως μια χώρα στη βρετανική σφαίρα επιρροής, η οποία όφειλε να γίνει σεβαστή ως θέμα διπλωματίας (Frazier, 2016).

Η ουδετερότητα εξακολουθούσε να είναι δημοφιλής λέξη-κλειδί σε σχέση με την Ελλάδα. Εκτός από αρκετές κοινές αποστολές για να βοηθήσουν την Ελλάδα ή για να μελετήσουν απλώς την κατάσταση εκεί, η κυβέρνηση επιδίωξε να διατηρήσει μια πολιτική «hands-off». Καθ' όλη τη διάρκεια του 1945 και στις αρχές του 1946, παρά την απαλή παρότρυνση από τη Μεγάλη Βρετανία να συμμετάσχουν οι ΗΠΑ περισσότερο στα ελληνικά τεκταινόμενα, υπήρξε επιμονή στις «άτυπες» συναντήσεις. Η επίσημη πολιτική της Ουάσινγκτον παρέμεινε να απέχει από παρεμβάσεις σε εσωτερικές βαλκανικές υποθέσεις και να μην συμμετάσχει σε πιθανές στρατιωτικές επιχειρήσεις, εκτός από την ανακούφιση και την ανασυγκρότηση.

Καθώς όμως τα μεταπολεμικά χρόνια κυλούσαν, οι Ηνωμένες Πολιτείες έγιναν ολοένα και περισσότερο αντίθετες στην προσπάθεια των Σοβιετικών για τη διάδοση και εγκαθίδρυση της επιρροής και της κυριαρχίας τους σε όλο τον κόσμο. Πώς όμως επιδεινώθηκαν τόσο γρήγορα οι σχέσεις ΗΠΑ - Σοβιετικής Ένωσης; Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την αμερικανική αντίληψη για τη σοβιετική απειλή και πώς αυτή η αντίληψη μεταφράστηκε σε βοήθεια και υποστήριξη για την Ελλάδα; Πώς λειτούργησε η απόφαση της Μεγάλης Βρετανίας να αποχωρήσει από την Ελλάδα ως καταλύτης για τη δράση των ΗΠΑ; Συγκεκριμένα, ποια ήταν τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη μικρή χώρα της Ελλάδας το 1945;

1.3 Ο ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου

Από την κήρυξη της εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας μας, το Ηνωμένο Βασίλειο συμμετείχε ενεργά και με ουσιαστικό αντίκτυπο στις υποθέσεις της Ελλάδας για πάνω από 130 χρόνια. Η Μεγάλη Βρετανία είχε επηρεάσει πολλές φορές την πολιτική ισορροπία στην Ελλάδα, με τη μοναρχία να στηρίζεται διαρκώς από τη βρετανική πλευρά. Η βρετανική κυβέρνηση είχε επενδύσει αρκετά χρήματα στην Ελλάδα όλα αυτά τα χρόνια, έχοντας εφαρμόσει μία πολιτική «Βαλκανικού στυλ» με διαχρονική επιτυχία. Και στο γενικότερο όμως περιφερειακό πλαίσιο, η Ανατολική Μεσόγειος βρισκόταν υπό την άμεση επήρεια του Ηνωμένου Βασιλείου (Calbos, 1993).

Το 1945, ωστόσο, το Ηνωμένο Βασίλειο πολιορκήθηκε από προβλήματα και αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά ζητήματα (Amen, 1978). Ο χειμώνας του 1946-1947 ήταν εξαιρετικά σκληρός και η Βρετανία υπέφερε από μια οξεία έλλειψη καυσίμου άνθρακα, ενώ ταυτόχρονα έλαβε βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επιπλέον, υπήρξε έντονη έκκληση για μείωση του στρατού για την επίλυση προβλημάτων εσωτερικού ανθρώπινου δυναμικού. Σε συνδυασμό με αυτήν ήταν και η βαριά ήττα του Συντηρητικού Κόμματος του Churchill και η επιθυμία πολλών από τους φιλελεύθερους του Εργατικού Κόμματος να δουν μια εποχή κοινωνικοποίησης να διαδίδεται σε όλη την Ευρώπη (Amen, 1978).

Αυτά τα μεγάλα εγχώρια οικονομικά προβλήματα και η ταχεία αλλαγή στο πολιτικό κλίμα, για πρώτη φορά εστίασαν την προσοχή στη φθίνουσα ισχύ της Μεγάλης Βρετανίας, και τον περιορισμό της οικονομικής και στρατιωτικής της δύναμης στο εξωτερικό. Δεν είχαν πλέον τους πόρους να συγκρατήσουν την αυτοκρατορία τους και να διατηρήσουν τις παγκόσμιες στρατηγικές τους θέσεις ενάντια στην πρόκληση της Σοβιετικής Ένωσης. Στα δύο χρόνια που προηγήθηκαν του δόγματος Τρούμαν, η Μεγάλη Βρετανία επέδειξε μια αυξανόμενη προθυμία να μοιραστεί το «ελληνικό βάρος» με την Αμερική. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπήρξαν αρκετές προσπάθειες να συμπεριληφθούν οι ΗΠΑ σε κοινές προσπάθειες στην Ελλάδα (Amen, 1978). Στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Μεγάλη Βρετανία δεν ήταν πλέον σε θέση να συνεχίσει να υποστηρίζει το Ελληνικό Βασίλειο. Τον Φεβρουάριο του 1947, η Βρετανία ζήτησε επισήμως από τις Ηνωμένες Πολιτείες να αναλάβουν το ρόλο τους στη στήριξη της βασιλικής ελληνικής κυβέρνησης (Γεωργακόπουλος, 2019). Αυτό οδήγησε τις Ηνωμένες Πολιτείες να εμφανιστούν ως

νέα υποστηρικτική δύναμη του ελληνικού κράτους, το οποίο από τη διάρκεια της μεσοπολεμικής περιόδου, διερχόμενη από τη μια κρίση στην επόμενη, ανέπτυξε και ενίσχυσε την εσωτερική διάσπαση ρωγμή, η οποία με το πέρας της ναζιστικής κατοχής οδήγησε στην έναρξη του Εμφυλίου Πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

2.1 Ιστορικό του Εμφυλίου

Ενώ οι δυνάμεις του Άξονα πλησίασαν την Αθήνα τον Απρίλιο του 1941, ο Βασιλιάς Γεώργιος Β' και η κυβέρνησή του διέφυγαν στην Αίγυπτο, όπου διακήρυξαν κυβέρνηση σε εξορία, αναγνωρισμένη από το Ηνωμένο Βασίλειο αλλά όχι από τη Σοβιετική Ένωση. Ο Winston Churchill ενθάρρυνε τον Βασιλιά της Ελλάδας να διορίσει ένα μετριοπαθές υπουργικό συμβούλιο. Ως αποτέλεσμα, μόνο δύο από τους υπουργούς του ήταν προηγούμενα μέλη του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου υπό τον Ιωάννη Μεταξά, που είχε καταλάβει την εξουσία σε πραξικόπημα με την ευλογία του βασιλιά και κυβέρνησαν τη χώρα από τον Αύγουστο του 1936.

Ωστόσο, η αδυναμία της εξόριστης κυβέρνησης να επηρεάσει τις υποθέσεις εντός της Ελλάδας την κατέστησε απεχθή στο μυαλό των περισσότερων Ελλήνων. Ταυτόχρονα, οι Γερμανοί δημιούργησαν μια συνεργατική κυβέρνηση στην Αθήνα, η οποία στερήθηκε νομιμότητας και υποστήριξης. Το καθεστώς αυτό της «μαριονέτας» υπονομεύτηκε περαιτέρω όταν η οικονομική κακοδιαχείριση σε συνθήκες πολέμου δημιούργησε δραματικό πληθωρισμό, οξείες ελλείψεις τροφίμων και λιμό μεταξύ του άμαχου πληθυσμού (Rossos, 1997).

Το κενό ισχύος που δημιούργησε η κατοχή γεμίστηκε από διάφορα κινήματα αντίστασης που κυμαίνονταν από τις βασιλικές έως τις κομμουνιστικές ιδεολογίες. Η αντίσταση γεννήθηκε πρώτα στην ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, όπου βουλγαρικά στρατεύματα κατέλαβαν το ελληνικό έδαφος. Ωστόσο, η μεγαλύτερη ομάδα που προέκυψε ήταν το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), το οποίο ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 από εκπροσώπους τεσσάρων αριστερών κομμάτων. Διακηρύσσοντας ότι ακολουθούσε τη σοβιετική πολιτική για τη δημιουργία ενός ευρέως ενωμένου μέτρου ενάντια στον φασισμό, το ΕΑΜ κέρδισε την υποστήριξη και πολλών μη κομμουνιστικών πατριωτών (Rossos, 1997).

Αυτές οι ομάδες αντίστασης ξεκίνησαν επιθέσεις εναντίον των κατοχικών δυνάμεων και δημιούργησαν μεγάλα δίκτυα κατασκοπείας. Οι κομμουνιστές ηγέτες του ΕΑΜ, ωστόσο, είχαν προγραμματίσει να κυριαρχήσουν στην μεταπολεμική Ελλάδα, οπότε, συνήθως με βία, προσπάθησαν να αναλάβουν ή να καταστρέψουν τις άλλες ελληνικές ομάδες αντίστασης (Rossos, 1997).

Όταν ήρθε η απελευθέρωση τον Οκτώβριο του 1944, η Ελλάδα βρισκόταν σε κατάσταση κρίσης, η οποία σύντομα οδήγησε στο ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου. Αν και ελέγχονταν από το ΚΚΕ, ο οργανισμός είχε δημοκρατική ρητορική. Η στρατιωτική του πτέρυγα, με τον Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (ΕΛΑΣ) ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 1942. Ο Άρης Βελουχιώτης, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, διορίστηκε Αρχηγός (Καπετάνιος) της Υψηλής Διοίκησης του ΕΛΑΣ.. (Rossos, 1997).

Το ελληνικό τοπίο ήταν ευνοϊκό για τις ανταρτικές επιχειρήσεις, καθώς το 1943 οι δυνάμεις του Άξονα και οι συνεργάτες τους είχαν τον έλεγχο μόνο των κύριων πόλεων και των γραμμών που τις συνέδεαν, αφήνοντας την ορεινή ύπαιθρο στην αντίσταση. Στις αρχές του 1944, ο ΕΛΑΣ μπορούσε να στρατολογήσει σχεδόν 25.000 άνδρες στα όπλα, με άλλους 80.000 να συμμετέχουν κυρίως στην υλικοτεχνική υποστήριξη, το ΕΔΕΣ είχε περίπου 10.000 άνδρες και το ΕΚΚΑ είχε λιγότερους από 10.000 άνδρες (Rossos, 1997).

Οι ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ ήταν αμοιβαία καχύποπτοι και οι εντάσεις επιδεινώθηκαν καθώς πλησίαζε το τέλος του πολέμου και προέκυψε το ζήτημα του πολιτικού μέλλοντος της χώρας. Το ΕΑΜ ήταν μακράν η μεγαλύτερη και πιο ενεργή ομάδα, αλλά ήταν αποφασισμένη να επιτύχει τον δικό της πολιτικό στόχο για να κυριαρχήσει στην μεταπολεμική Ελλάδα, και οι ενέργειές της δεν κατευθύνονταν πάντα κατά των Δυνάμεων του άξονα (Rossos, 1997).

Την 1η Δεκεμβρίου 1944, η ελληνική κυβέρνηση της «Εθνικής Ενότητας» υπό τον Παπανδρέου και τον Ronald Scobie, Βρετανό επικεφαλής των συμμαχικών δυνάμεων στην Ελλάδα, εξέδωσε ένα τελεσίγραφο για τον γενικό αφοπλισμό όλων των ανταρτικών δυνάμεων έως τις 10 Δεκεμβρίου (Shrader, 1999) και επίσης μέρος του ΕΔΕΣ και του ΕΛΑΣ θα χρησιμοποιούνταν, αν ήταν απαραίτητο, σε συμμαχικές επιχειρήσεις στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα εναντίον του εναπομείναντος γερμανικού στρατού.

Ως αποτέλεσμα, στις 2 Δεκεμβρίου έξι υπουργοί του ΕΑΜ, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν μέλη του ΚΚΕ, παραιτήθηκαν από τις θέσεις τους στην κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας». Το ΕΑΜ ζήτησε γενική απεργία και ανακοίνωσε την αναδιοργάνωση της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΛΑΣ, και ειδικότερα της στρατιωτικής του πολιτικής. Μια διαδήλωση, απαγορευμένη από την κυβέρνηση, διοργανώθηκε από την ΕΑΜ στις 3 Δεκεμβρίου.

Αυτό σηματοδότησε την έναρξη των Δεκεμβριανών, μια περίοδο 37 ημερών πλήρους μάχης στην Αθήνα μεταξύ μαχητών του ΕΑΜ και μικρότερων τμημάτων του ΕΛΑΣ και των δυνάμεων του βρετανικού στρατού και της κυβέρνησης. Μέχρι τις 12 Δεκεμβρίου, η ΕΑΜ είχε τον έλεγχο των περισσότερων από την Αθήνα και τον Πειραιά. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν όλο τον Δεκέμβριο με τις δυνάμεις που αντιμετωπίζουν το ΕΑΜ να κερδίζουν σταδιακά τη μάχη.

Αν και οι Βρετανοί αγωνίζονταν ανοιχτά ενάντια στο ΕΑΜ στην Αθήνα, οι δυνάμεις του ΕΛΑΣ στην υπόλοιπη Ελλάδα δεν επιτέθηκαν στους Βρετανούς. Φαίνεται ότι ο ΕΛΑΣ προτίμησε να αποφύγει μια ένοπλη αντιπαράθεση με τις βρετανικές δυνάμεις αρχικά και αργότερα προσπάθησε να μειώσει τη σύγκρουση όσο το δυνατόν περισσότερο, αν και η κακή επικοινωνία μεταξύ των πολλαπλών ανεξάρτητων μονάδων σε ολόκληρη τη χώρα διαδραμάτισε επίσης ένα σημαντικό ρόλο.

Αυτό το ξέσπασμα των συγκρούσεων μεταξύ των συμμαχικών δυνάμεων και ενός αντι-γερμανικού ευρωπαϊκού κινήματος αντίστασης, ενώ ο πόλεμος στην Ευρώπη συνεχίστηκε, ήταν ένα σοβαρό πολιτικό πρόβλημα για την κυβέρνηση συνασπισμού της Αριστεράς και της Δεξιάς του Churchill. Προκάλεσε μεγάλη διαμαρτυρία στον βρετανικό τύπο και στη Βουλή των Κοινοτήτων. Για να αποδείξει τις ειρηνικές του προθέσεις στο κοινό, ο Churchill επισκέφθηκε την Αθήνα στις 25 Δεκεμβρίου για να προεδρεύσει σε συνέδριο στο οποίο συμμετείχαν και σοβιετικοί εκπρόσωποι, για να επιτευχθεί μια διευθέτηση της κατάστασης. Βέβαια, η προσπάθεια αυτή απέτυχε, καθώς τα αιτήματα του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ θεωρήθηκαν υπερβολικά και έτσι απορρίφθηκαν (Perrakis, 2006).

Εν τω μεταξύ, η Σοβιετική Ένωση παρέμεινε παθητική για τις εξελίξεις στην Ελλάδα. Η Βρετανία δεν ενθάρρυνε ούτε αποθάρρυνε τις φιλοδοξίες της ΕΑΜ, καθώς η Ελλάδα ανήκε στη βρετανική σφαίρα επιρροής. Εκτιμάται ότι ο Στάλιν δεν παρενέβη επειδή η Σοβιετική Ένωση θα κέρδιζε ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα. Εάν ο ΕΑΜ ανέβαινε στην εξουσία, θα κέρδιζε μια χώρα μεγάλης στρατηγικής αξίας. Εάν όχι, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει βρετανικές δράσεις στην Ελλάδα για να δικαιολογήσει παρόμοιες ενέργειες σε χώρες με τη δική του σφαίρα επιρροής (Perrakis, 2006).

Στις αρχές Ιανουαρίου 1945, οι δυνάμεις του ΕΑΜ είχαν χάσει τη μάχη. Παρά τη σοβαρή ήττα του, ο ΕΛΑΣ συνέχισε να υφίσταται και το ΚΚΕ είχε την ευκαιρία να επανεξετάσει τη στρατηγική του. Η ήττα του ΚΚΕ το 1945 ήταν κυρίως πολιτική, αλλά η ανάδειξη της τρομοκρατίας σε ολόκληρη τη χώρα έκανε μια πιθανή πολιτική διευθέτηση ακόμη πιο δύσκολη. Το κυνήγι των «συμμοριτών» επεκτάθηκε και με τη

συμμετοχή ανθρώπων που υποστήριζαν την ελληνική κυβέρνηση. Η βάνουση μεταχείριση των αντιπάλων τους, συμπεριλαμβανομένων αστυνομικών, καθηγητών και ιερέων, από τις κομμουνιστικές ομάδες, αύξησε σημαντικά το αντικομμουνιστικό συναίσθημα (Perrakis, 2006).

Η Γιουγκοσλαβία ήταν ο κύριος υποστηρικτής των Ελλήνων Κομμουνιστών από τα χρόνια της κατοχής. Το ΚΚΕ έπρεπε λοιπόν να επιλέξει μεταξύ της πίστης του στη Σοβιετική Ένωση και των σχέσεών του με τον πλησιέστερο σύμμαχό του. Μετά από κάποια εσωτερική σύγκρουση, η μεγάλη πλειοψηφία, με επικεφαλής τον κομματικό γραμματέα Νικόλαο Ζαχαριάδη, επέλεξε να ακολουθήσει τη Σοβιετική Ένωση.

Από τα τέλη του 1946 συγκροτήθηκε επίσημα ο ΔΣΕ (Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας) και τους αμέσως επόμενους μήνες το κομμουνιστικό αντάρτικο γιγαντώθηκε στην ελληνική ύπαιθρο. Δεδομένης και της βρετανικής αδυναμίας, η ελληνική κυβέρνηση και ο αστικός πολιτικός κόσμος ήλπιζαν σε ενεργό αμερικανική επέμβαση με χορήγηση στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας. Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα και η Τουρκία προσέβλεπαν σταθερά και στην εξασφάλιση κάποιου είδους αμερικανικής εγγύησης για την ασφάλειά τους έναντι της επιθετικότητας της ΕΣΣΔ και των δορυφόρων της.

2.2 Η εμπλοκή των ΗΠΑ

Το 1947, στην αυγή του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, το Ελληνικό Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΕ) είχε αποκτήσει τον έλεγχο μεγάλων τμημάτων της Ελλάδας και απειλούσε να νικήσει την βασιλική ελληνική κυβέρνηση, η οποία αντιμετώπιζε πολλές προκλήσεις. Η ελληνική οικονομία γνώρισε τη χειρότερη κατάρρευση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπό το βάρος της κατοχής του Άξονα. Η ελληνική κοινωνία υπέφερε από βαθιές και βίαιες σχισμές που είχαν προκύψει πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κυβέρνηση απέτυχε να ανοικοδομήσει την οικονομία, ενώ πολλοί Έλληνες αντιστάθηκαν στην επιστροφή του Βρετανού βασιλιά. Επιπλέον, ο στρατός του ΚΚΕ, ο Ελληνικός Δημοκρατικός Στρατός, απέδειξε ότι ήταν σε θέση να νικήσει τις εθνικές δυνάμεις. Εν μέσω του κλιμακούμενου Ψυχρού Πολέμου, ο Πρόεδρος Harry S. Truman αποφάσισε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπορούσαν να επιτρέψουν στους κομμουνιστές να ελέγχουν την Ελλάδα και την Ανατολική Μεσόγειο. Σε αυτό που το κοινό ονόμασε «*Δόγμα Τρούμαν*», ανακοινώθηκε

ένα τεράστιο πακέτο βοήθειας ενίσχυσης της ελληνικής κυβέρνησης που αγωνίζονταν να αμυνθεί ενάντια στην κομμουνιστική εξέγερση (Xydís, 1966).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ενίσχυσαν τους Έλληνες εθνικιστές με όπλα, προμήθειες, οικονομική υποστήριξη και στρατιωτικές συμβουλές. Ταυτόχρονα, ο Εθνικός Στρατός βρήκε έναν ταλαντούχο διοικητή στο πρόσωπο του στρατηγού Αλέξανδρου Παπάγου, διοικητή του ελληνικού στρατού κατά τη διάρκεια του Ελληνο-Ιταλικού Πολέμου. Τον Αύγουστο του 1949, ο Παπάγος ξεκίνησε μια μεγάλη αντεπίθεση εναντίον των αριστερών δυνάμεων στη βόρεια Ελλάδα, με την ονομασία «Επιχείρηση Φακός». Η εκστρατεία ήταν μια νίκη για τον Εθνικό Στρατό και είχε ως αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες για το ΕΑΜ. Ο στρατός του ΕΑΜ δεν ήταν πλέον σε θέση να διατηρήσει αντίσταση σε αγώνες. Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1949, το κύριο σώμα των τμημάτων του ΕΑΜ που υπερασπίστηκε τον Γράμμο και το Βίτσι, τις δύο βασικές θέσεις στη Βόρεια Ελλάδα για τον ΕΑΜ, είχε υποχωρήσει στην Αλβανία. Δύο κύριες ομάδες παρέμειναν εντός των συνόρων, προσπαθώντας να επανασυνδεθούν με τους διασκορπισμένους μαχητές του ΕΑΜ, σε μεγάλο βαθμό στην Κεντρική Ελλάδα (Perrakis, 2006).

Αυτές οι ομάδες, που αριθμούσαν 1.000 μαχητές, έφυγαν από την Ελλάδα μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου 1949. Το κύριο σώμα του ΕΑΜ, καθοδηγούμενο από την ηγεσία του, μετά από συζήτηση με το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης και άλλες κομμουνιστικές κυβερνήσεις, μετακινήθηκε στη Σοβιετική Τασκένδη. Έπρεπε να παραμείνουν εκεί, σε στρατιωτικούς καταυλισμούς, για τρία χρόνια. Άλλοι ηλικιωμένοι μαχητές, μαζί με τραυματίες μαχητές, γυναίκες και παιδιά, μεταφέρθηκαν σε ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κράτη. Στις 16 Οκτωβρίου, ο Ζαχαριάδης ανακοίνωσε «προσωρινή κατάπαυση του πυρός για να αποτρέψει την πλήρη εξόντωση της Ελλάδας». Η κατάπαυση πυρός σηματοδότησε το τέλος του ελληνικού εμφυλίου πολέμου (Perrakis, 2006).

Σχεδόν 100.000 μαχητές του ΕΛΑΣ και κομμουνιστές συμπατριώτες που υπηρετούσαν σε τάξεις του ΕΑΜ φυλακίστηκαν, εξορίστηκαν ή εκτελέστηκαν. Αυτό στερούσε από τον ΕΑΜ την κύρια δύναμή του, αδυνατώντας πλέον να είναι σε θέση να υποστηρίξει τον αγώνα του. Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς, ο μεγαλύτερος υποστηρικτής και προμηθευτής του ΚΚΕ ήταν πάντα ο Πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας Josip Broz, κοινώς γνωστός ως Τίτο, και ήταν το ρήγμα μεταξύ του Τίτο και του ΚΚΕ που σηματοδότησε την πραγματική κατάρρευση των προσπαθειών του κόμματος να διεκδικήσει την εξουσία (Perrakis, 2006).

Οι δυτικές αντικομμουνιστικές κυβερνήσεις που συμμαχισαν με την Ελλάδα είδαν το τέλος του ελληνικού εμφυλίου πολέμου ως νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. Οι κομμουνιστές υποστήριζαν ότι οι Σοβιετικοί δεν υποστήριζαν ποτέ ενεργά τις ελληνικές κομμουνιστικές προσπάθειες για κατάληψη της εξουσίας στην Ελλάδα. Και οι δύο πλευρές, σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, εξέτασαν μια εξωτερική υπερδύναμη για υποστήριξη (Perrakis, 2006).

Ο εμφύλιος πόλεμος άφησε την Ελλάδα ερειπωμένη και σε ακόμη μεγαλύτερη οικονομική δυσχέρεια από ό,τι μετά το τέλος της γερμανικής κατοχής. Επιπλέον, χώρισε τον ελληνικό λαό για τις επόμενες δεκαετίες, με αμφοτέρως τις πλευρές να κακοποιούν τους αντιπάλους τους. Χιλιάδες φυλακίστηκαν για πολλά χρόνια ή στάλθηκαν σε εσωτερική εξορία στα νησιά Γυάρος και Μακρόνησος. Πολλοί άλλοι αναζήτησαν καταφύγιο σε κομμουνιστικές χώρες ή μετανάστευσαν στην Αυστραλία, τη Γερμανία, τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, τον Καναδά και άλλα μέρη (Perrakis, 2006).

Μετά από δύομισι χρόνια πικρών συγκρούσεων, οι Έλληνες εθνικιστές πέτυχαν μια αποφασιστική νίκη επί των κομμουνιστών εχθρών τους τον Σεπτέμβριο του 1949 (Xydis, 1966). Η υλική βοήθεια που παρείχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, με τη μορφή οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας, ήταν ζωτικής σημασίας για την εθνικιστική νίκη. Η αποτελεσματικότητα επιπλέον της στρατιωτικής συμβουλευτικής αποστολής των ΗΠΑ ήταν απαραίτητη για την επιτυχία, καθώς βελτίωσε δραματικά την ελληνική ηγεσία. Οι σύμβουλοι βελτίωσαν την επιθετικότητα, την τακτική, τον έλεγχο της μάχης και την εφοδιαστική μέθοδο, μέσω της επίμονης εκπαίδευσης, καθοδήγησης, ελέγχου και οδηγιών, επηρεάζοντας την πειθαρχική δράση. Χωρίς την παροχή της ανωτέρω συμβουλευτικής, η ελληνική κυβέρνηση πιθανότατα θα είχε χάσει τον αγώνα και το αριστερό κίνημα θα ανέκαμπτε από τα λάθη του.

Τα κρίσιμα λάθη που έκαναν οι κομμουνιστές ηγέτες οδήγησαν άμεσα στην υλικοτεχνική του ανεπάρκεια. Η μη κινητοποίηση των αστικών πληθυσμών, τα σκληρά μέτρα που αποξένωσαν τον πληθυσμό, η απώλεια της γιουγκοσλαβικής υποστήριξης και η δέσμευση συμβατικών τακτικών αποτέλεσαν κάποια από αυτά (Calbos, 1993). Η ιδεολογική αφοσίωση του ΚΚΕ στη χρήση συμβατικών τακτικών ήταν το πιο σημαντικό από τα λάθη του, διότι αύξησε απότομα τις υλικοτεχνικές του απαιτήσεις, καθιστώντας μάλλον πιο πιθανό να υποφέρει υψηλά ποσοστά τριβής που η κομμουνιστική υποδομή δεν μπορούσε να ξεπεράσει. Η ανεπαρκής εφοδιαστική είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία δημιουργίας και διατήρησης αρκετής μαχητικής δύναμης για να νικήσει τους εθνικιστές στη μάχη (Iatrides, 2014).

2.3 Αποτίμηση

Η επιχειρηματολογία που επικεντρώνεται στις κομμουνιστικές αποτυχίες έχει συμβάλλει σημαντικά στην επιστημονική κατανόηση του ελληνικού εμφύλιου πολέμου. Η ικανότητα των κομμουνιστών να δημιουργήσουν τουλάχιστον είκοσι χιλιάδες μαχητές κατά τη διάρκεια του 1949 αποδεικνύει ότι το ΚΚΕ είχε την οργάνωση, τη θέληση και την πειθαρχία να συνεχίσει να πολεμά. Οι Christopher Woodhouse και Frank Abbott υποστήριξαν ότι οι σύμβουλοι στις ΗΠΑ δεν είχαν σημαντική επίδραση στην έκβαση του πολέμου. Αντ' αυτού, υποστηρίζουν ότι οι Έλληνες εθνικιστές ήταν σε θέση να μεταρρυθμιστούν χωρίς την επιρροή των συμβούλων. Ο πιο εξέχων υποστηρικτής αυτής της άποψης, ο Christopher Woodhouse, ο οποίος ηγήθηκε της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ανέφερε ότι οι Αμερικανοί σύμβουλοι δεν παρείχαν ουσιαστική βοήθεια και ότι οι Έλληνες αξιωματικοί ήταν που ξεκίνησαν τις αλλαγές στις εθνικιστικές τακτικές (Iatrides, 2014).

Ο Howard Jones από την άλλη, στην έγκυρη μελέτη των στρατηγικών και διπλωματικών πτυχών του ελληνικού εμφύλιου πολέμου, υποστηρίζει ότι οι στρατηγικοί και διπλωματικοί ελιγμοί της κυβέρνησης Τρούμαν ήταν κρίσιμοι καθοριστικοί παράγοντες του αποτελέσματος του πολέμου. Για τους Έλληνες, οι ΗΠΑ εφάρμοσαν μια καλά σχεδιασμένη στρατηγική και ώθησε τους εθνικιστές να λάβουν υπόψη τις αμερικανικές συμβουλές για να ανταποκριθούν στην προφανή απειλή της κομμουνιστικής επέκτασης και να αποτρέψουν τους Σοβιετικούς.

Σε αντίθεση με τις παραπάνω μελέτες, υπάρχει μια ομάδα μελετών που αναλύουν τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο, αλλά χωρίς να επικεντρωθούν στην εξήγηση του αποτελέσματος του πολέμου. Αυτή η ομάδα βλέπει τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο ως την αρχή μιας διαδικασίας που οδήγησε σε στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967. Δύο εξέχοντα παραδείγματα είναι ο Νίκος Αλιβιζάτος και ο Γιάννης Ρουμπάτης. Ο Αλιβιζάτος υποστηρίζει ότι ο εμφύλιος πόλεμος προκάλεσε διάρρηξη των κρατικών θεσμών και αύξησε τη στρατιωτική αυτονομία. Αυτά τα δύο αποτελέσματα με τη σειρά τους θα οδηγούσαν στην κατάρρευση της δημοκρατίας το 1967 (Iatrides, 2014). Με παρόμοιο πνεύμα, ο Ρουμπάτης υποστηρίζει ότι η συμμετοχή των ΗΠΑ σε ελληνικές πολιτικές και στρατιωτικές υποθέσεις είχε μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένου του πραξικοπήματος (Iatrides, 2014). Και οι δύο αυτοί συγγραφείς αποτελούν μέρος ενός φιλελεύθερου ρεβιζιονιστικού κινήματος στην

ελληνική ιστοριογραφία που προέκυψε μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας του 1974 και τα επιχειρήματά τους παρέχουν σημαντικές εκτιμήσεις για την κατανόηση της συμβουλευτικής αποστολής στην Ελλάδα (Iatrides, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΡΟΥΜΑΝ

3.1 Η νέα Προσέγγιση Εξωτερικής Πολιτικής

Οι αμφιβολίες στην κυβέρνηση Τρούμαν ως προς το πώς να ερμηνεύσουν και να ανταποκριθούν οι ΗΠΑ στην πρόκληση της μεταπολεμικής σοβιετικής συμπεριφοράς υποχώρησαν, όταν τον Φεβρουάριο του 1946 το Long Telegram του George Kennan έφτασε στο Υπουργείο Εξωτερικών. Απαντώντας σε αίτημα για συνολική εκτίμηση της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής, ο Kennan, αναπληρωτής αρχηγός αποστολής στην πρεσβεία της Μόσχας και ειδικός στις σοβιετικές υποθέσεις, επεσήμανε ότι για τους σοβιετικούς ηγέτες δεν θα μπορούσε να υπάρξει μόνιμο *modus vivendi* με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν προετοιμασμένοι να υπονομεύσουν και να αποδυναμώσουν τις ισχυρότερες δυτικές κυβερνήσεις, καθώς και να ανατρέψουν όλες αυτές τις κυβερνήσεις που αντιστάθηκαν στα σοβιετικά αιτήματα (Karvounarakis, 2001).

Τα δυτικά έθνη θα έπρεπε επομένως να συγκεντρωθούν σε ένα πιο συνεκτικό μπλοκ υπό την ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών (McCaughey, 2015). Η τεράστια επιρροή της άποψης του Kennan, η οποία συμφωνούσε με τις ήδη υπάρχουσες αντιλήψεις και σκέψεις που ήταν ήδη στο μυαλό πολλών αξιωματούχων της Ουάσιγκτον (Brown, 1993) αποτέλεσε την πνευματική βάση για μια νέα πολιτική σταθερότητας που επρόκειτο σύντομα να εκδηλωθεί σε νέους τομείς κρίσης (Karvounarakis, 2001).

Η ευκαιρία προέκυψε πρώτα στο Ιράν που είχαν καταλάβει τα βρετανικά και σοβιετικά στρατεύματα το 1941 για να αποτρέψουν τη σύναψη ενός ιρανικού - γερμανικού συμφώνου. Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης κατοχής, ξένα στρατεύματα έπρεπε να εγκαταλείψουν το ιρανικό έδαφος το αργότερο στις 2 Μαρτίου 1946. Η απροθυμία των Σοβιετικών να συμμορφωθούν οδήγησε, με την ενθάρρυνση της Βρετανίας, σε ένα ιρανικό «παράπονο» κατά την εναρκτήρια συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας τον Ιανουάριο του 1946. Σε απάντηση, οι Σοβιετικοί αμφισβήτησαν τη βρετανική παρουσία σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Ινδονησία και αρνήθηκαν να αποσυρθούν. Η περαιτέρω αμερικανική και διεθνής πίεση, καθώς και η αμερικανική ηθική και υλική υποστήριξη προς την ιρανική κυβέρνηση είχε ως αποτέλεσμα την απόσυρση των σοβιετικών στρατευμάτων και την καταστολή του

σοβιετικού αυτονομιστικού κινήματος στο Αζερμπαϊτζάν μέχρι το τέλος του έτους (Karvounarakis, 2001).

Η Τουρκία ήταν ένας άλλος χώρος δοκιμής για τη νέα προσέγγιση εξωτερικής πολιτικής. Τον Μάρτιο του 1945, η Μόσχα ανακοίνωσε την πρόθεσή της να μην ανανεώσει τη Συνθήκη Φιλίας του 1925 με την Τουρκία, εκτός και εάν υπογράφονταν και συμφωνούνταν «πραγματικές» εγγυήσεις σχετικά με τον από κοινού έλεγχο των Στενών, των σοβιετικών βάσεων στο τουρκικό έδαφος σε περίπτωση πολέμου και ταυτόχρονα πραγματοποιούνταν αναθεώρηση των τούρκο-σοβιετικών συνόρων. Η Τουρκία πείστηκε από τη σοβιετική κυβέρνηση για να επιτρέψει στη ρωσική ναυτιλία να ρέει ελεύθερα μέσω των τουρκικών στενών, που συνέδεαν τη Μαύρη Θάλασσα με τη Μεσόγειο. Δεδομένου ότι η τουρκική κυβέρνηση δεν αναταποκρίθηκε στα αιτήματα της Σοβιετικής Ένωσης, δημιουργήθηκαν εντάσεις στην περιοχή, οδηγώντας σε ναυτική αναμέτρηση στην περιοχή των Στενών. Τον Αύγουστο του 1946, οι Ρώσοι ζήτησαν και πάλι την αναθεώρηση του καθεστώτος των Στενών, επιμένοντας ότι ο έλεγχος των Δαρδανελίων υπόκειται αποκλειστικά στην εξουσία των χωρών της Μαύρης Θάλασσας και όχι ενός διεθνούς οργανισμού (Karvounarakis, 2001).

Ενδεχόμενη επικράτηση της Σοβιετικής πολιτικής, θα είχε ως αποτέλεσμα να τεθεί υπό σοβιετικό έλεγχο η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης, με την ταυτόχρονη αποκοπή αυτής από τον Δυτικό Κόσμο. Εφόσον η Σοβιετική Ένωση θα είχε καθιερωθεί στην Εγγύς και Μέση Ανατολή θα ήταν σε πολύ ισχυρότερη θέση να επιτύχει τους στόχους της στην Ινδία και την Κίνα. Το μόνο πράγμα που θα μπορούσε να σταματήσει τους Ρώσους ήταν η πεποίθηση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν έτοιμες αν χρειαστεί να επιδείξουν επιθετικότητα με τη δύναμη των όπλων.

Ο Πρόεδρος Χάρι Τρούμαν ενέκρινε τη συνιστώμενη πολιτική (McGhee, 1990). Ο Τρούμαν προέτρεψε τους Τούρκους να απορρίψουν τα σοβιετικά αιτήματα και ενημέρωσαν τους Σοβιετικούς για την αντίθεσή του στις προτάσεις τους, σημειώνοντας ότι η Τουρκία μόνη της πρέπει να είναι υπεύθυνη για την υπεράσπιση των Δαρδανελίων. Αν και στο τέλος του έτους το ζήτημα παρέμεινε άλυτο, δεν υπήρξε στρατιωτική επίθεση και οι Τούρκοι είχαν αντισταθεί στη σοβιετική εκστρατεία εκφοβισμού, η οποία στην πραγματικότητα οδηγήθηκε στη χαλάρωση τον ίδιο Οκτώβριο. Γινόταν όμως προφανές ότι η αδύναμη οικονομία της Τουρκίας δεν μπορούσε να αντέξει επ'αόριστον τις μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής. Σύμφωνα με τον Πρόσβη Wilson «ήταν

αναγκαία μια πιο εκτεταμένη οικονομική βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες». Η Τουρκία έλαβε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια 100 εκατομμυρίων δολαρίων, οδηγώντας τη γειτονική χώρα σε μια πολυκομματική μεταπολεμική περίοδο και την κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος του Adnan Menderes (Kayaoğlu, 2009).

Οι κρίσεις στο Ιράν και την Τουρκία φαίνονταν όχι μόνο να υποστηρίζουν την ανάλυση του Kennan αλλά και να νομιμοποιούν την σκληρή προσέγγιση ως τον μοναδικό αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης μιας επιθετικής και επεκτατικής πολιτικής εκ μέρους της Σοβιετικής Ένωσης. Στην πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια του 1946 η συνολική στάση των Ηνωμένων Πολιτειών στις σχέσεις της με τη Σοβιετική Ένωση σκλήρυνε. Ο υπουργός Εξωτερικών James Burns εξασφάλισε ότι στις αντιπροσωπείες των διασκέψεων περιλαμβάνονταν οι αδρανείς δημοκρατικοί που δεν είχαν κανένα πρόβλημα να επιτεθούν στη σοβιετική συμπεριφορά στην Ανατολική Ευρώπη και οπουδήποτε αλλού κρίνονταν αναγκαίο. Οι σοβιετικές προτάσεις για θέματα ειρήνης απορρίφθηκαν εντελώς. Στον οικονομικό και χρηματοπιστωτικό τομέα, ο αμερικανικός στόχος ήταν η σταθεροποίηση όλων των οικονομιών εκτός της σοβιετικής σφαίρας επιρροής, καθιστώντας τις λιγότερο ευάλωτες στην κομμουνιστική επιρροή.

Όροι που συνδέονταν με τη διαθεσιμότητα των αμερικανικών πιστώσεων «κατέστρεψαν το σοβιετικό πάθος για αμερικανικά χρήματα». Τον Ιούνιο του 1946 διακόπηκαν οι διαπραγματεύσεις επί του θέματος. Οι πιστώσεις που προορίζονταν για τη Σοβιετική Ένωση σε μεγάλο βαθμό κατευθυνόταν προς τη Γαλλία που αγωνιζόταν να ξεπεράσει τις οικονομικές δυσκολίες που βίωνε. Συνολικά 700 εκατομμύρια δολάρια σε οικονομική βοήθεια διατέθηκαν σε χώρες εκτός του σοβιετικού στρατοπέδου το 1946. Κατά τη διάρκεια του 1946 οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή έπεισαν τους περισσότερους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στην κυβέρνηση Τρούμαν ότι η Σοβιετική Ένωση πράγματι ακολουθούσε μια πολιτική παγκόσμιας επέκτασης που αντιτάσσονταν στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Χαρακτηριστικό αυτών των απόψεων ήταν η έκθεση Clifford του Σεπτεμβρίου 1946, μια λεπτομερής ανάλυση των σοβιετικών - αμερικανικών σχέσεων, που εκπονήθηκε κατόπιν εντολής του Τρούμαν από τον Clark Clifford, τον έμπιστο σύμβουλό του. Με βάση ευρύτερες διαβουλεύσεις εντός της διοίκησης, η έκθεση αποκάλυψε μια αξιοσημείωτη σύγκλιση απόψεων μεταξύ κυβερνητικών αξιωματούχων σύμφωνα με το «Long Telegram» του Kennan. Σύμφωνα με την έκθεση, οι Σοβιετικοί πίστευαν ότι η σύγκρουση με τον καπιταλιστικό κόσμο ήταν αναπόφευκτη. Επομένως,

στόχος τους ήταν να προετοιμαστούν για τη σύγκρουση αυξάνοντας τη δύναμή τους. Αυτό επιχειρήθηκε με άμεσα και έμμεσα μέσα, συμπεριλαμβανομένου και του ατομικού και βιολογικού πολέμου.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν έτοιμες να υπερασπιστούν στρατιωτικές περιοχές ζωτικής σημασίας για την ασφάλειά τους και να βοηθήσουν όλες τις δημοκρατικές χώρες που απειλούνταν από τη Σοβιετική Ένωση. Όμως η στρατιωτική βοήθεια θα ήταν η τελευταία λύση. Η οικονομική υποστήριξη για τις οικονομίες που αγωνίζονται ήταν ένα πιο αποτελεσματικό εμπόδιο στον κομμουνισμό. Η έκθεση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν αυστηρές πολιτικές από τις Ηνωμένες Πολιτείες για την αντιμετώπιση των σοβιετικών δραστηριοτήτων και ζήτησε ετοιμότητα να αντιμετωπιστεί η διαίρεση του κόσμου σε διακριτές, αν όχι ανταγωνιστικές δυνάμεις, οι οποίες, υπό τις συνθήκες, δεν μπορούσαν να αποκλειστούν.

3.2 Ο Δρόμος προς το Δόγμα

Ένα μνημόνιο του Υπουργείου Εξωτερικών της Εγγύς Ανατολής και Αφρικής υπογράμμισε ότι η ΕΣΣΔ προσπαθεί επιθετικά να θέσει υπό τον έλεγχο της έναν συνεχώς αυξανόμενο αριθμό εθνών. Η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούσαν το μοναδικό εμπόδιο για Σοβιετική κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο που είναι ένας οικονομικός και στρατηγικός τομέας ζωτικής σημασίας. Εάν η ελληνική ηπειρωτική χώρα και τα ελληνικά νησιά επιτρεπόταν να τεθούν υπό σοβιετική επιρροή, η Σοβιετική Ένωση θα ήταν σε θέση να ασκήσει ακαταμάχητη πίεση στην Τουρκία. Δίχως καμία αμφιβολία η ΕΣΣΔ παρείχε στρατιωτική βοήθεια σε στοιχεία που επιδίωκαν να προκαλέσουν την πτώση της ελληνικής κυβέρνησης. Πολλές ένοπλες ζώνες ήταν ενεργές στην ελληνική επικράτεια, λαμβάνοντας προμήθειες και υποστήριξη από τις γειτονικές χώρες της Γιουγκοσλαβίας και της Αλβανίας. Μια τέτοια στρατιωτική απειλή κατά της σταθερότητας στην Ελλάδα κατέστησε αναγκαία την άμεση παροχή πολιτικής και οικονομικής βοήθειας εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών, προτού να είναι πολύ αργά.

Στο μυαλό των αξιωματούχων των ΗΠΑ, αρχικά υπήρχε η αμφιβολία ότι η κομμουνιστική εξέγερση στην Ελλάδα ήταν εμπνευσμένη από τη Μόσχα. Η επιθετική εξωτερική πολιτική του Στάλιν, η στρατηγική σημασία της Ελλάδας και η δική του

αναμφισβήτητη επιρροή στα καθεστώτα της Αλβανίας, Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας οδήγησαν σχεδόν φυσικά σε ένα τέτοιο συμπέρασμα. Επιπλέον, η Ελλάδα και η κυβέρνησή της αποτέλεσε αντικείμενο συνεχών επιθέσεων από τη Σοβιετική προπαγάνδα, ενώ το ενδιαφέρον των Σοβιετικών να αποκτήσουν ναυτική βάση τα Δωδεκάνησα δεν μπορούσε παρά να ενισχύσει τις υποψίες για τις προθέσεις τους (Orme, 1992).

Ο Αμερικανός Πρέσβης στην Ελλάδα, Lincoln MacVeagh, υποκίνησε την κυβέρνησή του να ενεργήσει. Μέσα από τις αρνητικές εκτιμήσεις του για την ελληνική κατάσταση, τις ήπιες συστάσεις του για μακροπρόθεσμη βοήθεια και επενδύσεις στην Ελλάδα, και τα κίνητρά του για μια πιο σοβαρή επαγρύπνηση στην Ελλάδα, ο MacVeagh προσπάθησε να βοηθήσει στην ευθυγράμμιση της εξωτερικής πολιτικής της Αμερικής. Ακόμα και πριν από τον «δεύτερο γύρο» του ελληνικού εμφύλιου πολέμου - τη μάχη της Αθήνας - το φθινόπωρο του 1944, ο MacVeagh είχε εκφράσει την απογοήτευσή του για την έλλειψη ενδιαφέροντος των κυβερνήσεων του για τις βαλκανικές υποθέσεις.

Από τον Δεκέμβριο του 1944 έως τον Ιούλιο του 1945, έκανε τις πρώτες προτάσεις του για ένα τριμερές εποπτικό συμβούλιο για τη διασφάλιση των «προσεγγίσεων» των εκλογών και του δημοψηφίσματος στην Ελλάδα. Ήταν η διαίσθησή του ότι αυτός θα ήταν ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί η δίκαιη διαδικασία και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη και η αξιοπιστία, που και οι δύο εξέλειπαν απόλυτα, στις βρετανικές προθέσεις (Calbos, 1993). Από το 1945 έως την περίοδο του Δόγματος του Τρούμαν του 1947, ο MacVeagh συνέχισε τη σταθερή ροή επιστολών, τηλεγραφημάτων και υπομνημάτων του, προσπαθώντας να ξεκαθαρίσει την αντίληψή του για την κατάσταση στην Ελλάδα, ελπίζοντας ότι θα ωθούσαν τις ΗΠΑ να δράσουν. Για το σκοπό αυτό, ο MacVeagh συνέστησε ανεπιφύλακτα στο Υπουργείο Εξωτερικών να καταστήσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σαφείς τις προθέσεις τους να υποστηρίξουν την Ελλάδα πολιτικά, προκειμένου να διαλύσει κάθε αμφιβολία στο μυαλό των Ελλήνων ή στα μάτια του κόσμου. Έκανε επίσης οικονομικές συστάσεις για ειδικά άμεσα δάνεια, επενδύσεις και εμπορικές πιστώσεις.

Η ανησυχητική κατάσταση στην Ελλάδα, που απεικονίζεται έντονα σε μια σειρά τηλεγραφημάτων, ώθησε τον Dean Gooderham Acheson, υφυπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, να προετοιμάσει ένα σημείωμα για τον νέο Υπουργό Εξωτερικών. Σε αυτό το έγγραφο της 21ης Φεβρουαρίου, αφού επεσήμανε ότι «περιοχές υπό τον έλεγχο ανταρτών αυξάνονται», ο Acheson προειδοποίησε ότι «αν δεν δοθεί επείγουσα άμεση

υποστήριξη στην Ελλάδα, θα ήταν πιθανό ότι η ελληνική κυβέρνηση θα ανατρέπονταν και ένα ολοκληρωτικό καθεστώς της άκρο-αριστεράς θα ήταν σύντομα στην εξουσία». Η κυριαρχία της χώρας από τους Σοβιετικούς μέσω της νίκης από τους Έλληνες αντιπροσώπους τους «θα μπορούσε τελικά να οδηγήσει στην απώλεια ολόκληρης της Εγγύς και Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής». Ο Acheson πρότεινε να παρουσιαστεί στο Κογκρέσο ειδικό νομοσχέδιο «σε επείγουσα βάση για άμεσο δάνειο προς την Ελλάδα», να επανεξεταστεί η πολιτική βοήθειας των ΗΠΑ προς την Ελλάδα και να ληφθεί απόφαση «να βοηθήσει την Ελλάδα με στρατιωτικό εξοπλισμό» (Perkins, 1987). Την ίδια μέρα, πριν από την άφιξη των βρετανικών σημειώσεων, ο Μάρσαλ ανέθεσε στον Acheson να αναλάβει τη δράση που απαιτείται για την εφαρμογή των συστάσεων του (Perkins, 1987).

Μέχρι τις 21 Φεβρουαρίου, επομένως, η απόφαση να βοηθήσουν την Ελλάδα ουσιαστικά είχε ωριμάσει στο μυαλό των Αμερικανών αξιωματούχων. Αυτό που έκανε ο επικείμενος τερματισμός της βρετανικής υποστήριξης ήταν να εντείνει την αίσθηση έκτακτης ανάγκης που φαινόταν να αναπτύσσεται στο Υπουργείο Εξωτερικών. Σύμφωνα με τα λόγια του Joseph Jones, αξιωματούχου με ουσιαστική συμμετοχή στον χειρισμό της κρίσης, «η πιθανότητα πρόωρης πτώσης της Ελλάδας έχει πλέον μετατραπεί σε βεβαιότητα, εκτός εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες ενεργήσουν για να την αποτρέψουν». Ο Acheson έδωσε εντολή στο προσωπικό του Γραφείου Ανατολικών και Αφρικανικών Υποθέσεων για να προετοιμαστεί το πρόγραμμα βοήθειας που θα μπορούσε να υποβληθεί στον Γραμματέα Marshall, ενώ θα έπρεπε ταυτόχρονα να συμπεριληφθεί η Τουρκία και η Ελλάδα, μια απροσδόκητη απόφαση σχετικά με τις αντιλήψεις των ΗΠΑ για τις τουρκικές - σοβιετικές σχέσεις.

Σε ένα σημείωμα που εξέφρασε τις απόψεις των Αρχηγών Προσωπικού, ο αρχηγός του στρατού Dwight Eisenhower προειδοποίησε ότι θα έπρεπε να δοθούν θετικές διαβεβαιώσεις συμπεριλαμβανομένης συγκεκριμένης βοήθειας, ώστε να υποχωρήσει η σοβιετική πίεση. Εάν η Τουρκία υπέκυπτε, θα ήταν πολύ πιθανό όλες οι χώρες της Μέσης Ανατολής να έρχονταν γρήγορα υπό παρόμοια σοβιετική κυριαρχία (Warner, 1974).

Οι πιθανότητες ενός προγράμματος βοήθειας για την Τουρκία να εγκριθεί από το Κογκρέσο και το αμερικανικό κοινό αυξήθηκαν σημαντικά, καθιστώντας το μέρος ενός πακέτου ενίσχυσης που περιλάμβανε και την Ελλάδα. Η Τουρκία δεν είχε λαϊκή απήχηση και στο μυαλό πολλών ανθρώπων συσχετίστηκε με εχθρότητα με τον Χριστιανισμό και τη δίωξη των μειονοτήτων. Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, λόγω

του αρχαίου της παρελθόντος, του επιτυχημένου πολέμου της ανεξαρτησίας τη δεκαετία του 1820, καθώς και της ηρωικής στάσης και των δεινών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σε συνδυασμό με τον συμβολισμό της ως η γενέτειρα της δημοκρατίας, προκάλεσε συναισθήματα συμπάθειας και αίσθηση ηθικής υποχρέωσης για παροχή βοήθειας.

Αποτέλεσμα αυτών, ένα σημείωμα που περιέγραφε τη μορφή βοήθειας που χρειαζόταν η Ελλάδα συντάχθηκε από το State Department και στάλθηκε στην ελληνική κυβέρνηση. Οι Έλληνες έπρεπε να το υποβάλουν ως αίτημά τους για βοήθεια, στην κυβέρνηση των ΗΠΑ. Μεταξύ άλλων, η Ελλάδα προβλεπόταν να ζητούσε «τη βοήθεια έμπειρων αμερικανικών διοικητικών, οικονομικό και τεχνικό προσωπικό, όχι μόνο για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής αξιοποίησης της οικονομικής και άλλης βοήθειας που δόθηκε στην Ελλάδα, αλλά βοήθεια για την αποκατάσταση μιας υγιούς κατάστασης στην εγχώρια οικονομία και τη δημόσια διοίκηση» (Warner, 1974). Η παρουσία Αμερικανών εμπειρογνομόνων που επρόκειτο να αναλάβουν ηγετική θέση στη διαχείριση του ελληνικού κράτους, κρίθηκε απαραίτητη όχι μόνο λόγω της πραγματικής ανάγκης για καθοδήγηση, αλλά και λόγω της πλήρους δυσπιστίας των Αμερικανών στον ελληνικό διοικητικό μηχανισμό. Επιπλέον, το Κογκρέσο θα ήταν ικανοποιημένο εξαιτίας του γεγονότος ότι τα διαθέσιμα κεφάλαια θα δαπανούνταν σύμφωνα με τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις, υπό συνθήκες πλήρους λογοδοσίας.

Η ελληνική κυβέρνηση συμμορφώθηκε και υπέβαλε το σημείωμα χωρίς αλλαγές, σύμφωνα με τις οδηγίες (Warner, 1974). Στις 12 Μαρτίου, μετά από δέκα ημέρες σχολαστικής σύνταξης και αναδιατύπωσης από αξιωματούχους του υπουργείου Εξωτερικών και του προσωπικού του Λευκού Οίκου, ο Πρόεδρος Τρούμαν εξέδωσε το μήνυμά του σε κοινή σύνοδο του Κογκρέσου για την εξωτερική πολιτική και την κατάσταση στην Ελλάδα και την Τουρκία. Περιέγραψε τη ζοφερή οικονομική κατάσταση και συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα, η οποία θα έπρεπε να λάβει μια τέτοια βοήθεια ώστε να γίνει αυτοδύναμη και σεβαστή δημοκρατία. Με τη Βρετανία να ανακοινώνει την αποχώρησή της από την Ελλάδα έως τις 31 Μαρτίου, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η μόνη χώρα που θα μπορούσε να το παράσχει.

Στο εσωτερικό των ΗΠΑ υπήρξε σημαντική κριτική εκ μέρους των αντιδρούντων στην παροχή βοήθειας σε Ελλάδα και Τουρκία. Ο Τρούμαν αντιμετώπιζε τους κριτικούς του ρωτώντας τι ήταν προτιμότερο: «ολοκληρωτισμός» ή «ατελείς δημοκρατίες»; Παρόλο που δεν ήταν παράλογο, υπό τις επιτακτικές ανάγκες των πρώτων χρόνων του Ψυχρού Πολέμου, η ανησυχία των Ηνωμένων Πολιτειών για την

πολιτική και τις πρακτικές των προστατευόμενων της, θα αποδειχθεί η πιο διαρκής αδυναμία της νέας εξωτερικής πολιτικής.

Το νομοσχέδιο για την Ελλάδα και την Τουρκία εγκρίθηκε από τη Γερουσία και το Σώμα με σημαντικές πλειοψηφίες. Ο Τρούμαν υπέγραψε το νόμο στις 22 Μαρτίου. Από την αρχή η προσοχή επικεντρώθηκε στις παγκόσμιες επιπτώσεις του μηνύματος του Προέδρου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν επρόκειτο απλώς να στείλουν βοήθεια στην Ελλάδα και την Τουρκία, αλλά «να υποστηρίξουν ελεύθερους λαούς» σε όλο τον κόσμο που «αντιστέκονταν σε απόπειρα υποταγής από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις». Θεωρήθηκε ότι τότε είναι που δόθηκε και η ουσία της ομιλίας του Τρούμαν, του «Δόγματος του Τρούμαν» όπως έγινε γνωστό. Υπάρχει ωστόσο κάποια αμφιβολία σχετικά με τη σημασία του μηνύματος του Προέδρου καθώς και το πραγματικό του νόημα. Σύμφωνα με την *New York Times*, το δόγμα Τρούμαν ήταν από καιρό μελετημένο, καθώς αποτέλεσε μια παγκόσμια αντικομμουνιστική πολιτική την οποία ο Πρόεδρος ζήτησε από το Κογκρέσο να εγκαινιάσει με δάνεια και επιχορηγήσεις στην Ελλάδα και την Τουρκία (Karvounarakis, 2001).

3.3 Η Έκθεση Porter

Μετά την συμφωνία ανάμεσα στην ελληνική και αμερικανική κυβέρνηση στα πλαίσια του Δόγματος Τρούμαν για άμεση παροχή οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας, τον Ιανουάριο του 1947 κατέφθασε στην Αθήνα η αποστολή του Paul Porter. Η εντεκαμελής αυτή αποστολή αφίχθη στην Ελλάδα με σκοπό να μελετήσει και να εξετάσει τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα, τις προοπτικές που υπήρχαν ούτως ώστε να οδηγηθεί ξανά σε αναπτυξιακή τροχιά, καθώς και να καθορίσει το μέγεθος της οικονομικής βοήθειας που θα λαμβανόταν από την Αμερική.

Η έκθεση αυτή, που δόθηκε στη δημοσιότητα στις 30 Απριλίου 1947, ήταν ένα κείμενο πολύ σημαντικό καθώς κατέγραφε λεπτομερώς τις διαπιστώσεις της αποστολής Porter κατά τη διάρκεια της διαμονής της στην Ελλάδα (Ιανουάριος 1947 - Μάρτιος 1947), τις εντυπώσεις της, ενώ απεικόνιζε με τον καλύτερο τρόπο τη φιλοσοφία του Δόγματος Τρούμαν που καλούνταν να εφαρμόσει η μελλοντική αμερικανική αποστολή.

Η κεντρική φιλοσοφία της έκθεσης Porter ήταν ότι η οικονομική βοήθεια που θα προερχόταν από την Αμερική θα ήταν τόση ώστε να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας και να την καταστήσει αυτοσυντηρούμενη σε δυτικά

πρότυπα. Όταν θα επιτυγχανόταν η σταθεροποίηση με τους πόρους των Αμερικανών, η ελληνική οικονομία θα μπορούσε από μόνη της, χρησιμοποιώντας και αξιοποιώντας τους δικούς της εγχώριους πόρους πλέον, να οδηγηθεί στην ανάπτυξη και να μπει σε μια νέα εποχή. Η οικονομία μιας χώρας όμως για να καταστεί αυτοσυντηρούμενη και να μην εξαρτάται μόνο από το πακέτο βοήθειας θα πρέπει να διαθέτει αξιόπιστο και αποτελεσματικό πολιτικό σύστημα, αποτελεσματικό και σύγχρονο διοικητικό μηχανισμό ενώ θα πρέπει να υπάρχει κοινωνική ειρήνη (Report of the American economic mission to Greece, 1947). Ο Porter όμως γρήγορα διαπίστωσε ότι στην Ελλάδα κάτι τέτοιο ήταν ανέφικτο καθώς η χώρα δε διέθετε κανένα από τα παραπάνω στοιχεία .

Ήταν κάτι παραπάνω από προφανές ότι η Ελλάδα αποτελούσε μια ειδική περίπτωση όσον αφορά την παροχή βοήθειας λόγω των ριζωμένων συνηθειών και πρακτικών καθώς και λόγω αυτής της έντονης παθογένειας που κυριαρχούσαν στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό σύστημα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα χαρακτηριστικά, ο Porter άσκησε έντονη κριτική στο πολιτικό σύστημα, στο διοικητικό και στους εκπροσώπους της ελίτ των κοινωνικών τάξεων. Όσον αφορά την κριτική του στο πολιτικό σύστημα, το χαρακτήρισε διεφθαρμένο και αυταρχικό. Θεώρησε ότι η κύρια πηγή των προβλημάτων προέκυπτε από την κυβερνητική αστάθεια που επικρατούσε, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εναλλαγή επτά διαφορετικών κυβερνήσεων από τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με τον Porter οι πολιτικοί στην Ελλάδα νοιάζονταν μόνο για το πώς θα διατηρήσουν τη θέση τους στην εξουσία και όχι για το πώς θα μπορούσαν να συμβάλλουν ως πρωτοστάτες στην ανοικοδόμηση της χώρας. Οι δημόσιες θέσεις ήταν γεμάτες από δημοσίους υπαλλήλους αμφιβόλου ικανότητας οι οποίοι διορίζονταν από την εκάστοτε κυβέρνηση ως ανταμοιβή για την ψήφο τους (Porter, 2006).

Από την κριτική δεν ξέφυγε ούτε η αναχρονιστική διοικητική μηχανή που έθετε και αυτή με τη σειρά της σοβαρά εμπόδια στην οικονομική ανοικοδόμηση της χώρας. Σύμφωνα με τον Porter ήταν τελείως αναποτελεσματική και εξαρτημένη σε πολύ μεγάλο βαθμό από τα πολιτικά κόμματα. Οι ανεξέλεγκτες προσλήψεις ενός μεγάλου αριθμού υπαλλήλων με χαμηλής ποιότητας εργασιακά προσόντα σε αντάλλαγμα για την ψήφο τους, η απουσία αξιοκρατικών διαδικασιών και το έντονα γραφειοκρατικό σύστημα ήταν τα κυριότερα στοιχεία που διαπίστωσε η αποστολή Porter και αφορούσαν τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.

Έντονη κριτική ασκήθηκε και στην κοινωνική ελίτ και ιδιαίτερα στους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνταν στο εμπόριο, στη ναυτιλία, στις τράπεζες και στις βιομηχανίες. Ο Porter θεώρησε το ιδιωτικό κεφάλαιο παντελώς αδιάφορο όσον αφορά τη συμβολή του στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της χώρας και ότι οι σκοποί του και οι πρακτικές του δεν αντιστοιχούσαν σε καμία περίπτωση με το σχέδιο ανασύνταξης και ανάπτυξης της οικονομίας. Η συγκεκριμένη τάξη επιδίωκε να διασφαλίσει τα συμφέροντά της και ήταν ικανή να αντισταθεί σε οτιδήποτε και οποιονδήποτε θα στεκόταν εμπόδιο στις κερδοσκοπικές επιδιώξεις της (Porter, 2006).

Ο Porter λοιπόν, έχοντας κάνει τις διαπιστώσεις του, κατάλαβε ότι το εγχείρημα του Δόγματος Τρούμαν για τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας θα ήταν ένα δυσκολότατο εγχείρημα. Ο ίδιος κατέληξε στην απόφαση ότι θα έπρεπε να σταλεί στην Ελλάδα μια Αμερικανική Αποστολή Αποκατάστασης η οποία θα αποτελούνταν από περίπου 50 άτομα. Τα άτομα αυτά θα ήταν ειδικοί οικονομικοί εμπειρογνώμονες, ξένοι τεχνικοί που θα χρησιμοποιούνταν από την ελληνική κυβέρνηση και θα έπρεπε να διαθέτουν τα ανάλογα προσόντα για μια τόσο υπεύθυνη θέση (Report of the American economic mission to Greece, 1947). Σκοπός της αποστολής αυτής θα ήταν η διαχείριση της οικονομικής βοήθειας που θα έφθανε από την Αμερική καθώς και η επίβλεψη και ο αυστηρός έλεγχος των κυβερνητικών πολιτικών που θα αφορούσαν την οικονομία ούτως ώστε να διασφαλιζόταν η αποτελεσματική χρήση της οικονομικής βοήθειας

Ειδικό βάρος θα έπρεπε να δοθεί και στην ανάπτυξη και κατασκευή νέων δημοσίων έργων για τις ανάγκες της ανασυγκρότησης. Πολλά δημόσια έργα όπως συστήματα ύδρευσης, σιδηροδρομικές γέφυρες κτλ είχαν απαξιωθεί πλήρως και η ανοικοδόμησή τους θα ήταν πολύ σημαντική για τη βελτίωση της οικονομίας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού θα έπρεπε να υπάρχει συγκεκριμένο σχέδιο και απορροφητικότητα από την πλευρά της ελληνικής οικονομίας όσον αφορά τους πόρους που θα διατεθούν. Λόγω περιορισμένων πόρων τα έργα που θα έπρεπε να επιλεγούν θα ήταν υψίστης και ζωτικής σημασίας για την ελληνική οικονομία (Porter, 2006). Ακόμη, η έκθεση Porter πρότεινε και μέτρα για την ανάπτυξη του υποανεπτυγμένου στην Ελλάδα βιομηχανικού κλάδου και την ενίσχυση του αγροτικού τομέα.

Η αποστολή Porter ήταν αποφασισμένη επιπλέον να επιβάλλει ριζικές αλλαγές στο ανεπαρκές πολιτικό σύστημα και στο διοικητικό μηχανισμό ούτως ώστε να επιτευχθεί μια αποτελεσματική συνεργασία με την αποστολή που θα σταλεί για να διευθετήσει τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα. Ο Porter έδινε ιδιαίτερη βάση σε αυτό καθώς δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι η Ελλάδα θα πετύχαινε το στόχο της

σταθεροποίησης και της καλύτερης δυνατής εκμετάλλευσης της έξωθεν βοήθειας με τις υπάρχουσες συνθήκες και δομές. Αρχικά λοιπόν η αποστολή Porter επιθυμούσε μια κυβέρνηση ικανή να διαχειριστεί αποτελεσματικά αυτά τα τόσο κρίσιμα θέματα και να είναι επικεντρωμένη στο στόχο της σταθεροποίησης διορθώνοντας την μέχρι τότε εικόνα ενός αναξιόπιστου και πελατειακού συστήματος. Ο Porter προσέβλεπε στη δημιουργία μιας κυβέρνησης που θα μπορούσε να καταπολεμήσει το υπάρχων status quo και θα μπορούσε να αποτάξει συνήθειες και πρακτικές όπως πελατειακές σχέσεις υπουργών με τους ψηφοφόρους τους. Παράλληλα ήταν διατεθειμένος να προχωρήσει και σε μείωση του αριθμού των υπουργείων καθώς έκρινε ότι ο αριθμός τους ήταν υπερβολικός (Porter, 2006).

Έτσι λοιπόν προτάθηκε η δημιουργία μια οικουμενικής κυβέρνησης με τη συμμετοχή υπουργών από τα δυο μεγάλα κόμματα του κοινοβουλίου, με σαφή όμως κατεύθυνση προς τις δυνάμεις του Κέντρου.

Ο Porter στην έκθεσή του, εξετάζοντας όλες αυτές τις πτυχές, εισηγείται τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας ύψους 335 εκατομμυρίων δολαρίων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης Porter, το κόστος ανασυγκρότησης κατά τη διάρκεια του πενταετούς προγράμματος ανερχόταν σε 148 εκατομμύρια δολάρια σε εξωτερική βοήθεια και σε 187 εκατομμύρια σε εγχώριες δαπάνες (Report of the American economic mission to Greece, 1947).

Μετά τις διαπιστώσεις, τις κριτικές και τον καθορισμό του ύψους της οικονομικής βοήθειας η αποστολή Porter προχώρησε στην ανακοίνωση των μέτρων που θα έπρεπε να λάβει η ελληνική κυβέρνηση με κατεύθυνση τη σταθεροποίηση.

3.4 Εφαρμογή στην Ελλάδα

Η αποστολή της Αμερικανικής Αποστολής Βοήθειας στην Ελλάδα (AMAG - American Mission for Aid to Greece) αποτέλεσε την απαρχή της ανάμειξης εκ μέρους των ΗΠΑ στα οικονομικά τεκταινόμενα της χώρας μας. Στα μέλη της που αρχικά, τον Ιούλιο του 1947, αποτελούνταν από περίπου σαράντα άτομα με επικεφαλή τον Griswold και στα μέσα του 1948 είχαν αυξηθεί σε πάνω από χίλια, δόθηκε «ελεύθερη πρόσβαση» για να παρατηρηθεί εάν μια τέτοια βοήθεια χρησιμοποιείται αποτελεσματικά και σύμφωνα με την ανάληψη υποχρέωσης από την αποδέκτρια κυβέρνηση (Iatrides, 1943).

Τον Ιούλιο του 1947, ο υπουργός Εξωτερικών Μάρσαλ ανέφερε στον Griswold και τον MacVeagh να εργαστούν για την ίδρυση μιας πιο κεντρικής κυβέρνησης, της οποίας τα μέλη «πρέπει να προέρχονται από τα πολιτικά κόμματα της αριστεράς, του κέντρου και της δεξιάς, αλλά όχι της ακραίας αριστεράς (Iatrides, 1983). Μια τέτοια κυβέρνηση θα μπορούσε να ζητήσει ευρεία υποστήριξη μεταξύ των μη κομμουνιστών Ελλήνων, να αναζωογονήσει την πολεμική προσπάθεια, να είναι πιο δεκτική και συνεργάσιμη στις αμερικανικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες και να σιωπά τους κριτικούς στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο εξωτερικό που επιτέθηκαν στην κυβέρνηση Τρούμαν για την παροχή της βοήθειας αυτής.

Υπό άμεση αμερικανική πίεση και με την επίσκεψη στην Αθήνα από υψηλόβαθμο αξιωματούχο του υπουργείου Εξωτερικών, σχηματίστηκε τελικά μια κυβέρνηση συνασπισμού με επικεφαλής τον φιλελεύθερο ηγέτη Θεμιστοκλή Σοφούλη τον Σεπτέμβριο του 1947, τον πρώτο στη μεταπολεμική περίοδο που απολάμβανε ένα σημαντικό μέρος της λαϊκής υποστήριξης (Iatrides & Rizopoulos, 2000). Αν και αναθεωρήθηκε και ανασυστήθηκε αρκετές φορές, η κατανομή εξουσίας των Φιλελεύθερων-Λαϊκιστών διατηρήθηκε για περισσότερα από δύο χρόνια και έφερε τον πόλεμο σε επιτυχή ολοκλήρωση.

Από την αρχή το έργο των Αμερικανών στην Ελλάδα αντιμετώπιζε σοβαρές δυσκολίες. Τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα και η ανεπάρκεια της ελληνικής γραφειοκρατίας παρακώλυαν την εισαγωγή ενός πιο δίκαιου φορολογικού συστήματος. Ο εξορθολογισμός και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δημοσίων υπαλλήλων έρχονται σε αντίθεση με την παλαιά παράδοση πολιτικής προστασίας και το γεγονός ότι μετά τη γερμανική κατοχή, οι ακραίες οικονομικές δυσκολίες μετέτρεψαν την απασχόληση από το κράτος σε ένα είδος μέτρου ανακούφισης. Τα κυβερνητικά μέλη ήταν απρόθυμα να αναλάβουν αποφασιστική δράση λόγω του φόβου ότι θα έθεταν σε κίνδυνο την υποστήριξή από την πολιτική τους πελατεία. Επιπλέον, ορισμένες από τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν οι Αμερικανοί ήταν ακατάλληλες για τοπικές συνθήκες. Τελικά αξιωματούχοι όπως ο William Colman, εκτελεστικό μέλος της AMAG, υιοθέτησαν μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση (Karvounarakis, 2001).

Μετά την κακή απόδοση του Ελληνικού Εθνικού Στρατού (GNA) και το σχηματισμό από τους αντάρτες μιας «ελεύθερης Ελληνικής» κυβέρνησης στα τέλη Δεκεμβρίου 1947, η οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να τους είχε βοηθήσει να εξασφαλίσουν εμφανή διεθνή υποστήριξη, η αμερικανική κυβέρνηση ενέκρινε συστάσεις για τη δημιουργία εντός του Εθνικού Ελληνικού Στρατού μιας ομάδας

Παρατηρητών του Στρατού των Ηνωμένων Πολιτειών με καθήκοντα ενεργοποίησης επιχειρησιακής δράσης, αποκατάστασης του επιθετικού πνεύματος και παροχής συμβουλών για τον προγραμματισμό και τις επιχειρήσεις.

Κατά συνέπεια, το προσωπικό της αποστολής αυξήθηκε σημαντικά και τον Φεβρουάριο του 1948, δημιουργήθηκε μια νέα υπηρεσία, η JUSMAPG, με σκοπό να κατευθύνει τον Ελληνικό Στρατό προς τη νίκη (Βετσόπουλος, 2007). Ο βαθμός της αμερικανικής παρέμβασης στις ελληνικές στρατιωτικές υποθέσεις ήταν πολύ έντονος. Σύμφωνα με τον John Iatrides, έγινε ευθύνη του JUSMAPG, σε στενή συνεργασία με την ανώτερη στρατιωτική αρχή στις Ηνωμένες Πολιτείες, να καθορίσει το επιθυμητό μέγεθος και τον κατάλληλο εξοπλισμό του ελληνικού στρατού. Η τεράστια ποσότητα στρατιωτικού εξοπλισμού που παρείχαν οι Αμερικανοί, η επιχειρησιακή τους συμβουλή, η ψυχολογική ώθηση, η υπεράσπιση των ικανών διοικητών σε αντίθεση με τους ανίκανους πολιτικούς διορισμούς και ο περιορισμός των πολιτικών παρεμβάσεων, είχε αποφασιστικό αντίκτυπο σχετικά με την ικανότητα μάχης του Ελληνικού Εθνικού Στρατού και τελικά του επέτρεψε να νικήσει τις κομμουνιστικές δυνάμεις, τον «Δημοκρατικό Στρατό».

Η νίκη, ωστόσο, αποδείχθηκε αόριστη για τα πρώτα δύο χρόνια της αμερικανικής εμπλοκής, παρά την τεράστια υπεροχή των κυβερνητικών δυνάμεων σε υλικό και ανθρώπινο δυναμικό - περίπου δέκα προς ένα. Αυτό οφείλεται στις ιδιαίτερες συνθήκες της σύγκρουσης. Οι αντάρτες είχαν όλα τα πλεονεκτήματα μιας αντάρτικης δύναμης που μπορούσε να χτυπήσει κατά βούληση και έπειτα να αποσυρθεί καλυπτόμενη στο ορεινό έδαφος που εμπόδιζε σημαντικά την ανάπτυξη τακτικών δυνάμεων. Επιπλέον, θα μπορούσαν να βασίζονται στην υλικοτεχνική υποστήριξη των γειτονικών κομμουνιστικών χωρών, ιδίως της Γιουγκοσλαβίας, όπου θα μπορούσαν επίσης να αποσυρθούν όταν κινδυνεύουν από περικοπή από τον εχθρό.

Ο Εθνικός Ελληνικός Στρατός, από την άλλη πλευρά, συγκρατήθηκε από εκτεταμένα καθήκοντα φύλαξης, όπως η υπεράσπιση συνόρων σχεδόν τετρακόσια πενήντα μιλίων, ενώ η προστασία των δημόσιων υπηρεσιών και των αστικών κέντρων περιόριζαν την κινητικότητα και τους διαθέσιμους αριθμούς για εκστρατεία. Επιπλέον, το χαμηλό ηθικό, τα προβλήματα οργάνωσης και εξοπλισμού και η αδικαιολόγητη πολιτική παρέμβαση στη λήψη και εκτέλεση στρατιωτικών αποφάσεων, εμπόδισαν τις κυβερνητικές δυνάμεις να επιτύχουν αποτελέσματα ανάλογα της πλήρους δυναμικής τους.

Με αφορμή την ανακοίνωση στα μέσα του 1947 για σχέδια απόσυρσης των εναπομεινάντων βρετανικών δυνάμεων από την Ελλάδα και υποστηριζόμενη από την κακή απόδοση των κυβερνητικών δυνάμεων καθώς και από τον αντιληπτό κίνδυνο μιας μεγάλης ξένης προσπάθειας να βοηθήσουν τους αντάρτες, ξεκίνησε μια συζήτηση μεταξύ Αμερικανών αξιωματούχων για το βάσιμο της αποστολής στην Ελλάδα αμερικανικών μαχητικών στρατευμάτων. Οι απόψεις χωρίστηκαν στο State Department, με τον Henderson να υποστηρίζει μία τέτοια δράση για τις ευρύτερες επιπτώσεις της, ως μέσο επίδειξης στον κόσμο γενικά της αμερικανικής δέσμευσης στον αντικομμουνιστικό αγώνα. Ο Kennan αντιτάχθηκε λόγω φόβου για επιπλοκές σχετικά με τον πραγματικό ρόλο και την ικανότητα των στρατευμάτων και επειδή ήταν μια απόφαση που εξαρτιόταν από μια ευρύτερη εκτίμηση των ανησυχιών ασφάλειας των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο. Οι Αρχηγοί του Προσωπικού ήταν επίσης εναντίον του, αντιτασσόμενοι ουσιαστικά στη δέσμευση στην Ελλάδα των σπάνιων στρατιωτικών πόρων που θα μπορούσαν να χρειαστούν σε άλλα μέρη του κόσμου. Παρόλο που εξετάστηκε επανειλημμένα, η ανάπτυξη στρατιωτικών στρατευμάτων στην Ελλάδα δεν εγκρίθηκε ποτέ (Karvounarakis, 2001).

Κάνοντας μια γενικότερη αποτίμηση του έργου της AMAG στην Ελλάδα, μπορούμε να πούμε ότι σε ποσοτικό τουλάχιστον επίπεδο υπήρξε αποτελεσματικό, εφαρμόζοντας ουσιαστικά στην πράξη τις προϋποθέσεις του Δόγματος Τρούμαν. Η AMAG έκανε το καλύτερο δυνατό από την πλευρά της για να πετύχει τους σκοπούς του Δόγματος Τρούμαν που δεν ήταν άλλοι από την οικονομική ενίσχυση της Ελλάδας καθώς και τη στρατιωτική της ενίσχυση σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της κομμουνιστικής επέκτασης. Πιστή και πειθαρχημένη καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας της στις υποδείξεις του Paul Porter, κατάφερε να σταθεροποιήσει την οικονομία.

Το συνολικό έργο θα μπορούσε να είναι περισσότερο αποτελεσματικό αν υπήρξε πιο αποτελεσματικός συντονισμός και συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση σε κρίσιμα για το μέλλον της χώρας θέματα. Πλέον η Ελλάδα, έχοντας μάθει αρκετά πράγματα και έχοντας αλλάξει ως ένα βαθμό νοοτροπία από αυτή την πρώτη εμπειρία της αμερικανικής βοήθειας, είχε τη μεγάλη ευκαιρία να συμβαδίσει στο δρόμο της βιώσιμης ανάπτυξης μαζί με άλλες χώρες που θα συμμετείχαν στο εγχείρημα του Σχεδίου Μάρσαλ.

3.5 Αποτίμηση

Το Δόγμα Τρούμαν αποτέλεσε την έκφραση της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής, σκοπός της οποίας ήταν να συγκρατήσει τη σοβιετική γεωπολιτική επέκταση κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Ανακοινώθηκε στο Κογκρέσο από τον Πρόεδρο Harry S. Truman στις 12 Μαρτίου 1947 (Isherwood, 2009) και αναπτύχθηκε περαιτέρω στις 4 Ιουλίου 1948, όταν δεσμεύτηκε να συγκρατήσει τις κομμουνιστικές εξεγέρσεις στην Ελλάδα και την Τουρκία. Επεκτάθηκε στη συνέχεια για να γίνει η βάση της αμερικανικής πολιτικής του ψυχρού πολέμου σε όλη την Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο (Γεωργακόπουλος, 2019). Μετατόπισε την αμερικανική εξωτερική πολιτική προς τη Σοβιετική Ένωση από μια αντιφασιστική συμμαχία σε μια πολιτική συγκράτησης της σοβιετικής επέκτασης.

Ο Τρούμαν ανέφερε στο Κογκρέσο ότι "πρέπει να είναι η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών να υποστηρίζει ελεύθερους λαούς που αντιστέκονται σε απόπειρες υποταγής από ένοπλες μειονότητες ή από εξωτερικές πιέσεις". Υποστήριξε ότι εάν η Ελλάδα και η Τουρκία δεν λάβουν τη βοήθεια, θα πέσουν αναπόφευκτα στον κομμουνισμό με σοβαρές συνέπειες σε ολόκληρη την περιοχή. Επειδή η Τουρκία και η Ελλάδα ήταν ιστορικοί αντίπαλοι, θεωρήθηκε απαραίτητο να βοηθηθούν και οι δυο πλευρές, παρόλο που η κρίση στην Ελλάδα ήταν πολύ πιο έντονη (Βόγλης, 2005). Οι επικριτές της πολιτικής αυτής επισημαίνουν ότι οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας απείχαν από τη δημοκρατία τη δεδομένη χρονική στιγμή και καμία δεν αντιμετώπιζε κίνδυνο από σοβιετική ανατροπή μέχρι την άνοιξη του 1949 (Foner, 2013).

Στο δόγμα Τρούμαν δεν προβλεπόταν η συμμετοχή άμεσης αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης, αλλά το Κογκρέσο διέθεσε οικονομική βοήθεια για να στηρίξει τις οικονομίες και τους τομείς άμυνας και ασφάλειας της Ελλάδας και της Τουρκίας. Γενικότερα, υποστήριξε την αμερικανική υποστήριξη σε άλλα έθνη που απειλούνταν από τον σοβιετικό κομμουνισμό και έγινε το θεμέλιο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και οδήγησε, το 1949, στο σχηματισμό του NATO, μιας στρατιωτικής συμμαχίας που εξακολουθεί να υπάρχει (Isherwood, 2009).

Το πρόγραμμα άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στην παγκόσμια ιστορία. Ο John Lewis Gaddis υποστηρίζει ότι το δόγμα του Τρούμαν δεν ήταν πραγματικό σημείο καμπής στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών. Η απόφαση να αντισταθεί στη σοβιετική επέκταση είχε ήδη ληφθεί στις αρχές του 1946 και ήταν μόνο ο πόλεμος της

Κορέας το 1950 που οδήγησε σε μια πραγματική και μη αναστρέψιμη δέσμευση για τον περιορισμό του κομμουνισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Συμμετέχοντες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, πίστευαν ότι σημειώθηκε σημαντική αλλαγή λόγω του τρόπου με τον οποίο οι αποφάσεις λαμβάνονταν «γρήγορα, αποτελεσματικά και αποφασιστικά» (Iatrides, 1943).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η πρώτη απόπειρα παροχής οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας στην Ελλάδα μέσω της υλοποίησης του Δόγματος Τρούμαν. Το Δόγμα Τρούμαν, που σαν στόχο είχε τη σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας και την ανάσχεση του κομμουνισμού, ήταν πολύ σημαντικό για την ελληνική οικονομία καθώς κατάφερε να επιβάλλει οικονομικές πολιτικές που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ανασυγκρότηση, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι δεν στέφθηκαν όλες από επιτυχία. Παράλληλα θα λέγαμε ότι αποτέλεσε ένα είδους πειραματικού σταδίου για το Σχέδιο Μάρσαλ, το οποίο εξαγγέλθηκε 15 βδομάδες αργότερα. Ενώ ο χαρακτήρας του Δόγματος Τρούμαν ήταν έκτακτος με την έννοια ότι αποτέλεσε αρωγό της Ελλάδας στην προσπάθειά της να βγει από το τέλμα και να εμποδίσει την επικράτηση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη χώρα, το Σχέδιο Μάρσαλ ήταν ουσιαστικά μια συνέχεια του Δόγματος Τρούμαν με το ρόλο του φυσικά να είναι πιο διευρυμένος (Χατζηβασιλείου, 2011).

4.1 Ένα Πρόγραμμα Ελπίδας

Το Σχέδιο Μάρσαλ ή Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανόρθωσης (European Recovery Program - ERP) όπως αλλιώς ονομάζεται, απέβλεπε στην αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων των χωρών της Ευρώπης στο σύνολό της και να εγκαθιδρύσει την ειρήνη και τη σταθερότητα προκειμένου οι ευρωπαϊκές οικονομίες να είναι σε θέση να λειτουργούν αποτελεσματικά και παραγωγικά προς δικό τους όφελος αλλά και προς όφελος των ΗΠΑ, μιας και στην ευρωπαϊκή ήπειρο διακυβευόνταν πολλά οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ.

Οι λόγοι της εξαγγελίας του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν ότι σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν καταστραφεί οικονομικά και υλικά από τα δεινά του πολέμου και αυτή η κατάσταση είχε συνεχιστεί και κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Η ισχυρότατη προπολεμικά οικονομία της Γερμανίας αδυνατούσε να βρει το δρόμο της εξαιτίας των κατεστραμμένων παραγωγικών της ιστών ενώ το ίδιο συνέβαινε και για τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανίας. Ήταν φανερό ότι αυτή η κατάσταση θα ευνοούσε την επέκταση και επιβολή των κομμουνιστικών καθεστώτων και της σοβιετικής

απειλής, κάτι που η αμερικανική κυβέρνηση ήθελε να αποφύγει πάση θυσία (Σταθάκης, 2004).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες μεταβίβασαν πάνω από 12 δισεκατομμύρια δολάρια σε προγράμματα οικονομικής ανάκαμψης σε οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αντικαθιστώντας την προηγούμενη πρόταση με το Σχέδιο Morgenthau, λειτούργησε για τέσσερα χρόνια ξεκινώντας στις 3 Απριλίου 1948. Οι στόχοι των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν να ανοικοδομήσουν τις περιοχές που είχαν υποστεί τα δεινά του πολέμου, να άρουν τα εμπόδια στο εμπόριο, να εκσυγχρονίσουν τη βιομηχανία, να βελτιώσουν την ευρωπαϊκή ευημερία και να αποτρέψουν την εξάπλωση του κομμουνισμού. Το σχέδιο Marshall απαιτούσε τη μείωση των διακρατικών εμποδίων, την κατάργηση πολλών κανονισμών και ενθάρρυνε την αύξηση της παραγωγικότητας, καθώς και την υιοθέτηση σύγχρονων επιχειρηματικών διαδικασιών (Plan, M. Marshall Plan. Publiclaw).

Η βοήθεια του σχεδίου Marshall κατανεμήθηκε μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών κατά προσέγγιση. Ένα μεγαλύτερο ποσό δόθηκε στις μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις, καθώς η επικρατούσα άποψη ήταν ότι η ανάνηψή τους ήταν απαραίτητη για τη γενική ευρωπαϊκή αναβίωση. Κάπως περισσότερη κατά κεφαλήν ενίσχυση κατευθυνόταν επίσης προς τα συμμαχικά έθνη, με λιγότερα για εκείνα που ήταν μέρος του Άξονα ή παρέμειναν ουδέτερα. Ο μεγαλύτερος αποδέκτης χρημάτων του Marshall Plan ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο (που έλαβε περίπου το 26% του συνόλου), αλλά το τεράστιο κόστος που υπέστη η Βρετανία μέσω του συστήματος "Lend-Lease" δεν επιστράφηκε πλήρως στις ΗΠΑ μέχρι το 2006. Οι επόμενες υψηλότερες συνεισφορές πήγαν στη Γαλλία (18%) και στη Δυτική Γερμανία (11%). Περίπου δεκαοκτώ ευρωπαϊκές χώρες έλαβαν οφέλη από το πρόγραμμα. Παρόλο που δήλωσε συμμετοχή, η Σοβιετική Ένωση απέρριψε τα οφέλη του προγράμματος και επίσης απέκλεισε τα οφέλη για τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ, όπως την Ουγγαρία και την Πολωνία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες παρείχαν παρόμοια προγράμματα βοήθειας και στην Ασία, τα οποία όμως δεν αποτέλεσαν μέρος του σχεδίου Μάρσαλ (DeLong & Eichengreen, 1991).

Η πρωτοβουλία πήρε το όνομά της από τον υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall. Το σχέδιο είχε διμερή υποστήριξη στην Ουάσινγκτον, όπου οι Ρεπουμπλικάνοι είχαν τον έλεγχο του Κογκρέσου, ενώ οι Δημοκρατικοί βρίσκονταν στη κυβέρνηση και διατηρούσαν τον Λευκό Οίκο με τον Harry S. Truman ως Πρόεδρο. Ο Marshall μίλησε για επείγουσα ανάγκη να βοηθήσει την ευρωπαϊκή ανάκαμψη στην

ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ τον Ιούνιο του 1947 (Crafts, 2011), έχοντας ως στόχο να βοηθήσει στην οικονομική ανάκαμψη των εθνών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και να μειώσει την επιρροή των κομμουνιστικών κομμάτων μέσα σε αυτά.

Ως απάντηση στην αμερικάνικη πρωτοβουλία και προκειμένου για την καταπολέμηση των επιπτώσεων του Σχεδίου Μάρσαλ, η ΕΣΣΔ ανέπτυξε το δικό της οικονομικό σχέδιο, γνωστό ως Σχέδιο Molotov, παρά το γεγονός ότι μεγάλες ποσότητες πόρων από τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ στην ΕΣΣΔ πληρώθηκαν ως αποζημιώσεις, για χώρες που συμμετείχαν στη δύναμη του άξονα κατά τη διάρκεια του πολέμου. Η φράση "ισοδύναμο του σχεδίου Marshall" χρησιμοποιείται συχνά πλέον για να περιγράψει ένα προτεινόμενο πρόγραμμα οικονομικής διάσωσης μεγάλης κλίμακας.

Το σχέδιο ανοικοδόμησης, που αναπτύχθηκε σε μια συνάντηση των συμμετεχόντων ευρωπαϊκών κρατών, εκπονήθηκε στις 5 Ιουνίου 1947. Πρόσφερε την ίδια βοήθεια στη Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους της, το οποίο θα επέτρεπε έναν βαθμό ελέγχου των ΗΠΑ στις κομμουνιστικές οικονομίες (Adler, 2004), αλλά αυτοί αρνήθηκαν να το αποδεχτούν (McMahon, 2003). Στην πραγματικότητα, η Σοβιετική Ένωση εμπόδισε τα δορυφορικά κράτη της, όπως η Ανατολική Γερμανία, η Πολωνία κ.λπ., να αποδεχτούν. Ο γραμματέας Marshall πείστηκε ότι ο Stalin δεν είχε κανένα ενδιαφέρον να βοηθήσει στην αποκατάσταση της οικονομικής υγείας στη Δυτική Ευρώπη (Picon, 1998).

Ο Πρόεδρος Harry S. Truman υπέγραψε το Σχέδιο Μάρσαλ στις 3 Απριλίου 1948, χορηγώντας ενίσχυση 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε 16 ευρωπαϊκά έθνη. Κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ετών που το σχέδιο τέθηκε σε ισχύ, οι Ηνωμένες Πολιτείες δώρισαν 17 δισεκατομμύρια δολάρια σε οικονομική και τεχνική βοήθεια για να βοηθήσουν την ανάκαμψη των ευρωπαϊκών χωρών που προσχώρησαν στον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Τα 17 δισεκατομμύρια δολάρια ήταν στο πλαίσιο ενός ΑΕΠ των ΗΠΑ 258 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 1948, και επιπλέον των 17 δισεκατομμυρίων δολαρίων αμερικανικής βοήθειας προς την Ευρώπη μεταξύ του τέλους του πολέμου και της έναρξης του σχεδίου που υπολογίζεται ξεχωριστά από το σχέδιο Μάρσαλ (Mills, 2008). Το σχέδιο Μάρσαλ αντικαταστάθηκε από το σχέδιο αμοιβαίας ασφάλειας στα τέλη του 1951. Αυτό το νέο σχέδιο έδινε περίπου 7,5 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως έως το 1961 όταν αντικαταστάθηκε από άλλο πρόγραμμα (Mills, 2008).

Το σχέδιο Μάρσαλ αντιμετώπισε πολλά εμπόδια στην μεταπολεμική ανάκαμψη. Το σχέδιο στόχευε στο μέλλον αλλά δεν επικεντρώθηκε μόνο στην καταστροφή που προκλήθηκε από τον πόλεμο. Πολύ πιο σημαντικές ήταν οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού των ευρωπαϊκών βιομηχανικών και επιχειρηματικών πρακτικών χρησιμοποιώντας αμερικανικά μοντέλα υψηλής απόδοσης, μειώνοντας τα τεχνητά εμπόδια στο εμπόριο, δίνοντας μια αίσθηση ελπίδας και αυτονομίας (Eichengreen, 2008).

Μέχρι το 1952, οπότε και ολοκληρώθηκε η χρηματοδότηση, η οικονομία κάθε συμμετέχοντος κράτους είχε ξεπεράσει τα προπολεμικά επίπεδα. Για όλους τους παραλήπτες του προγράμματος Marshall, η παραγωγή το 1951 ήταν τουλάχιστον 35% υψηλότερη από ό,τι το 1938 (Eichengreen, 2008). Μια κοινή αμερικανική ερμηνεία του ρόλου του προγράμματος στην ευρωπαϊκή ανάκαμψη εκφράστηκε από τον Paul Hoffman, επικεφαλής της Διοίκησης Οικονομικής Συνεργασίας, το 1949, όταν είπε στο Κογκρέσο ότι η βοήθεια του Marshall παρείχε το «κρίσιμο περιθώριο» στο οποίο εξαρτήθηκε η όλη επένδυση για την ευρωπαϊκή ανάκαμψη (Eichengreen, 2008). Το Σχέδιο Μάρσαλ ήταν ένα από τα πρώτα στοιχεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς διέγραψε τους εμπορικούς φραγμούς και δημιούργησε θεσμούς για τον συντονισμό της οικονομίας σε ηπειρωτικό επίπεδο - δηλαδή, τόνωσε την πλήρη πολιτική ανοικοδόμηση της Δυτικής Ευρώπης (Eichengreen, 2008).

Έδωσε νέα ώθηση στην ανοικοδόμηση της Δυτικής Ευρώπης και συνέβαλε αποφασιστικά στην ανανέωση του συστήματος μεταφορών, στον εκσυγχρονισμό του βιομηχανικού και γεωργικού εξοπλισμού, στην επανέναρξη της κανονικής παραγωγής, στην αύξηση της παραγωγικότητας και στη διευκόλυνση του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου (Van der Wee, 1986).

4.2 Ο Δρόμος προς το Σχέδιο

Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μεγάλο μέρος της Ευρώπης είχε καταστραφεί. Ο συνεχής εναέριος βομβαρδισμός κατά τη διάρκεια του πολέμου είχε καταστρέψει σοβαρά τις περισσότερες μεγάλες πόλεις και η κατάσταση της βιομηχανίας ήταν ιδιαίτερα δραματική. Οι εμπορικές ροές της περιοχής είχαν διαταραχθεί πλήρως, ενώ εκατομμύρια πρόσφυγες βρίσκονταν σε προσωρινά στρατόπεδα (Buchanan & Dowling, 2006).

Οι ελλείψεις σε τρόφιμα ήταν σοβαρές, ειδικά τον σκληρό χειμώνα του 1946-47. Από τον Ιούλιο του 1945 έως τον Ιούνιο του 1946, οι Ηνωμένες Πολιτείες έστειλαν 16,5 εκατομμύρια τόνους τροφίμων, κυρίως σιτάρι, στην Ευρώπη, το οποίο και ανερχόταν στο ένα έκτο της αμερικανικής προμήθειας τροφίμων (Matusow, 1967).

Ιδιαίτερα κατεστραμμένες ήταν οι υποδομές μεταφοράς, καθώς οι σιδηρόδρομοι, οι γέφυρες και οι αποβάθρες είχαν στοχοποιηθεί, ειδικά από αεροπορικές επιδρομές. Αν και οι περισσότερες μικρές πόλεις και χωριά δεν είχαν υποστεί τόσο μεγάλη ζημιά, η καταστροφή των μεταφορών τους άφησε οικονομικά απομονωμένους. Κανένα από αυτά τα προβλήματα δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί εύκολα, καθώς τα περισσότερα έθνη που συμμετείχαν στον πόλεμο είχαν εξαντλήσει τα θησαυροφυλάκια τους στη διαδικασία.

Οι μόνες μεγάλες δυνάμεις των οποίων η υποδομή δεν είχε υποστεί σημαντική ζημιά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο Καναδάς. Μεγάλο μέρος της βοήθειας του σχεδίου Marshall θα χρησιμοποιηθεί από τους Ευρωπαίους για την αγορά μεταποιημένων προϊόντων και πρώτων υλών από τις δύο αυτές χώρες.

Μετά τον διορισμό του Μάρσαλ τον Ιανουάριο του 1947, αξιωματούχοι της διοίκησης συναντήθηκαν με τον Σοβιετικό υπουργό Εξωτερικών Viatslav Molotov και άλλους για να πιέσουν για μια οικονομικά αυτάρκη Γερμανία, συμπεριλαμβανομένης μιας λεπτομερούς καταγραφής των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, αγαθών και υποδομών που έχουν ήδη αφαιρεθεί από τους Σοβιετικούς στην κατεχόμενη ζώνη τους. Ο Molotov απέφυγε να παρέχει λογαριασμούς σοβιετικών περιουσιακών στοιχείων (Wettig, 2008). Οι Σοβιετικοί υιοθέτησαν μια αντίθετη προσέγγιση, πιέζοντας για καθυστέρηση και όχι επιτάχυνση της οικονομικής αποκατάστασης, απαιτώντας άνευ όρων εκπλήρωση όλων των προηγούμενων αξιώσεων αποκατάστασης και πιέζοντας για πρόοδο προς την κατεύθυνση κοινωνικού και οικονομικού μετασχηματισμού σε εθνικό επίπεδο (Wettig, 2008).

Μετά από έξι εβδομάδες διαπραγματεύσεων, ο Μολότοφ απέρριψε όλες τις αμερικανικές και βρετανικές προτάσεις (Wettig, 2008). Η ομιλία του Μάρσαλ περιελάμβανε ρητά μια πρόσκληση προς τα Σοβιετικά κράτη, θεωρώντας ότι ο αποκλεισμός τους θα αποτελούσε ένδειξη δυσπιστίας. Αξιωματούχοι του State Department ωστόσο, ήξεραν ότι ο Stalin σχεδόν σίγουρα δεν θα συμμετείχε και ότι οποιοδήποτε σχέδιο που θα έστελνε μεγάλες ποσότητες βοήθειας στους Σοβιετικούς ήταν απίθανο να λάβει έγκριση από το Κογκρέσο.

Η μετατροπή του σχεδίου σε πραγματικότητα απαιτούσε διαπραγματεύσεις μεταξύ των συμμετεχόντων χωρών. Δεκαέξι έθνη συναντήθηκαν στο Παρίσι για να προσδιορίσουν ποια μορφή θα λάβει η αμερικανική βοήθεια και πώς θα διαιρεθεί. Οι διαπραγματεύσεις ήταν μακρές και περίπλοκες, με κάθε έθνος να έχει τα δικά του συμφέροντα. Η μεγάλη ανησυχία της Γαλλίας ήταν ότι η Γερμανία δεν θα ξαναχιζόταν στην προηγούμενη απειλητική της δύναμη. Οι χώρες της Μπενελούξ (Βέλγιο, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο), παρόλο που υπέφεραν επίσης από τους Ναζί, είχαν από καιρό στενή σχέση με τη γερμανική οικονομία και ένιωθαν ότι η ευημερία τους εξαρτιόταν από την αναβίωσή της. Τα σκανδιναβικά έθνη, ειδικά η Σουηδία, επέμειναν ότι οι μακροχρόνιες εμπορικές σχέσεις τους με τα έθνη του Ανατολικού Μπλοκ δεν θα διαταραχθούν και ότι δεν θα παραβιαστεί η ουδετερότητά τους (Sorel & Padoan, 2008).

Το Ηνωμένο Βασίλειο επέμεινε στο ειδικό καθεστώς του μακροχρόνιου συμμάχου κατά τη διάρκεια του πολέμου, ανησυχώντας ότι εάν αντιμετωπίστηκε ισότιμα με τις κατεστραμμένες ηπειρωτικές δυνάμεις, δεν θα λάβει ουσιαστικά καμία βοήθεια. Οι Αμερικανοί πίεζαν τη σημασία του ελεύθερου εμπορίου και της ευρωπαϊκής ενότητας για να σχηματίσουν ένα προπύργιο κατά του κομμουνισμού. Η κυβέρνηση Truman, εκπροσωπούμενη από τον William L. Clayton, υποσχέθηκε στους Ευρωπαίους ότι θα είναι ελεύθεροι να διαμορφώσουν οι ίδιοι το σχέδιο, αλλά η διοίκηση υπενθύμισε επίσης στους Ευρωπαίους ότι η εφαρμογή εξαρτάται από την έγκριση του σχεδίου μέσω του Κογκρέσου. Η πλειοψηφία των μελών του Κογκρέσου δεσμεύτηκαν για το ελεύθερο εμπόριο και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και δίσταζαν να ξοδέψουν πάρα πολλά χρήματα στη Γερμανία (Sorel & Padoan, 2008). Ωστόσο, πριν τεθεί σε ισχύ το σχέδιο Μάρσαλ, η Γαλλία, η Αυστρία και η Ιταλία χρειάζονταν άμεση βοήθεια. Στις 17 Δεκεμβρίου 1947, οι Ηνωμένες Πολιτείες συμφώνησαν να δώσουν 40 εκατομμύρια δολάρια στη Γαλλία, την Αυστρία, την Κίνα και την Ιταλία (Sorel & Padoan, 2008).

Τελικά επιτεύχθηκε συμφωνία και οι Ευρωπαίοι έστειλαν ένα σχέδιο ανασυγκρότησης στην Ουάσινγκτον, το οποίο διατυπώθηκε και συμφωνήθηκε από την Επιτροπή Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας το 1947. Στο έγγραφο, οι Ευρωπαίοι ζήτησαν βοήθεια 22 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ο Πρόεδρος Truman περιέκοψε το ποσό σε 17 δισεκατομμύρια δολάρια στο νομοσχέδιο που έθεσε στο Κογκρέσο. Στις 17 Μαρτίου 1948, ο Truman απευθύνθηκε στην ευρωπαϊκή ασφάλεια και καταδίκασε τη Σοβιετική Ένωση πριν από μια βιαστική κοινή σύνοδο του Κογκρέσου. Προσπαθώντας να συγκρατήσει τη διάδοση της σοβιετικής επιρροής στο Ανατολικό Μπλοκ, ο Truman

ζήτησε από το Κογκρέσο να εκπονήσει ένα στρατιωτικό σχέδιο ειρηνικής περιόδου και να εγκρίνει γρήγορα τον Νόμο Οικονομικής Συνεργασίας, το όνομα που δόθηκε στο Σχέδιο Μάρσαλ.

Ο Truman υπέγραψε το νόμο περί οικονομικής συνεργασίας στις 3 Απριλίου 1948. ο οποίος προέβλεπε την ίδρυση τη Διοίκηση Οικονομικής Συνεργασίας (ECA) για τη διαχείριση του προγράμματος. Διευθυντής του ECA ορίστηκε ο διαχειριστής Paul G. Hoffman. Την ίδια χρονιά, οι συμμετέχουσες χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Σουηδία, Ελβετία, Τουρκία και Ηνωμένες Πολιτείες) υπέγραψαν μια συμφωνία για την ίδρυση ενός κύριου οργανισμού συντονισμού χρηματοοικονομικής βοήθειας, του Οργανισμού για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (αργότερα ονομαζόταν Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης ή ΟΟΣΑ), με επικεφαλής τον Γάλλο Robert Marjolin (Sorel & Padoan, 2008).

Στο πρώτο στάδιο, η οικονομική βοήθεια των ΗΠΑ ήταν απαραίτητη για μια χώρα όπως η Ελλάδα, καθώς ήταν ανέφικτο για αυτή να συσσωρεύσει κεφάλαια, ανάγκη που καθίστατο επιτακτική λόγω της κατάστασής της. Αν και οι συνθήκες που υιοθετήθηκαν στην Ελλάδα, τη μόνη ευρωπαϊκή χώρα που ήταν σε πόλεμο εκείνη την εποχή, ήταν μοναδικές, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αμερικανική παρέμβαση ήταν ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό φαινόμενο. Ο στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα νέο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα στη Δυτική Ευρώπη και να ενισχυθεί η ικανότητα των Ευρωπαίων να διατηρούν την ανεξαρτησία τους από τις προκλήσεις της Σοβιετικής Ένωσης (Sorel & Padoan, 2008).

Η παγκόσμια κρίση του 1929 προκάλεσε μια σοβαρή κατάρρευση του παλαιού καπιταλισμού σε όλη την Ευρώπη. Ήταν η κληρονομιά της παγκόσμιας κρίσης και η καταστροφή του πολέμου που πυροδότησε το φόβο του 1947. Σε αυτό το επίπεδο, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ένα τεράστιο πλεονέκτημα: η κληρονομιά του New Deal ήταν ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση της αμερικανικής οικονομικής και κοινωνικής κρίσης. Αυτό ακριβώς έκαναν οι Αμερικανοί με το Σχέδιο Μάρσαλ: Εκτός από την απτή οικονομική βοήθεια, πέρασαν επίσης την προσέγγιση της Νέας Συμφωνίας στη Δυτική Ευρώπη, προωθώντας έτσι τον «αναμορφωμένο καπιταλισμό», που θα μπορούσε να προσελκύσει ευρύτερη νομιμότητα με το παλαιό σύστημα να καταρρέει το 1929 (Μαρατζίδης, 2016).

Ταυτόχρονα, με βάση την τεράστια κλίμακά του, το Σχέδιο Μάρσαλ ήταν η ιδρυτική στιγμή της μεταπολίτευσης του Δυτικού κόσμου. Η οικονομία των ΗΠΑ αποτελούνταν από ανεξάρτητες συνιστώσες, οι οποίες συχνά διαφωνούσαν και μάλιστα συγκρούστηκαν με βασικούς εταίρους κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Από την προοπτική της δικαιούχου χώρας, εκτός από τη λειτουργία της διαμόρφωσης ευρύτερων σχέσεων εξουσίας στον Ψυχρό Πόλεμο, η επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ευρώπη μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ και η ίδρυση του ΝΑΤΟ έχουν επίσης άλλες λειτουργίες.

Οι Αμερικανοί πίστευαν ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα ήταν ξεπερασμένο και δεν μπορούσε να καλύψει τις λειτουργίες της σύγχρονης κοινωνίας, ενώ η δημόσια διαχείριση αποδείχθηκε τραγικά ανεπαρκής. Η αμερικανική παρέμβαση στην Ελλάδα κατάφερε να ενισχύσει το φιλοδυτικό στρατόπεδο και πέτυχε τον κύριο στόχο της, τη νίκη των φιλοδυτικών δυνάμεων στον εμφύλιο πόλεμο. Ωστόσο, όσον αφορά την επίτευξη του ευρύτερου στόχου εκσυγχρονισμού της Ελλάδας, η ίδια η παρέμβαση των ΗΠΑ εξακολούθησε να είναι σε μεγάλο βαθμό ελλιπής (Μαρατζίδης, 2016). Στο τέλος του εμφυλίου πολέμου το 1949, τα βρετανικά μέσα ενημέρωσης επεσήμαναν ότι η στρατιωτική νίκη των φιλοδυτικών δυνάμεων δεν ήταν αρκετή, γιατί η ειρήνη έπρεπε να κερδηθεί αντιμετωπίζοντας το τεράστιο δημόσιο έλλειμμα στην Ελλάδα, το οποίο δεν είχε ακόμη επιτευχθεί (Μαρατζίδης, 2016).

Πράγματι, αν και οι φιλοδυτικές δυνάμεις στην Ελλάδα αντιμετώπισαν τεράστια εσωτερική αντίσταση στην υπεράσπιση του δικτύου πελατών τους, εισήχθησαν νέες πολιτικές. Ωστόσο, αυτές οι πολιτικές δεν εφαρμόστηκαν πλήρως, αποδεικνύοντας το ανεπαρκές σύστημα της ελληνικής πολιτικής, όπου κυριαρχεί το χαρακτηριστικό του εθνικού χάσματος (Botsiou, 2009).

4.3 Εφαρμογή του Σχεδίου στην Ελλάδα

Η συμφωνία ανάμεσα στην ελληνική και αμερικανική κυβέρνηση που θα επικύρωνε τη συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτό το πανευρωπαϊκό πρόγραμμα ανόρθωσης πραγματοποιήθηκε στις 2 Ιουλίου 1948. Η ελληνική κυβέρνηση ήταν πολύ θετική στις προοπτικές που ανοίγονταν με την εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ και ήταν απόλυτα σύμφωνη και εναρμονισμένη με τη φιλοσοφία της εγκαθίδρυσης ισχυρών οικονομικών συνθηκών ούτως ώστε να επιτευχθεί η ανοικοδόμηση των χωρών της

Ευρώπης. Η ισχύς του Σχεδίου Μάρσαλ προβλεπόταν για τέσσερα χρόνια και προέβλεπε για την Ελλάδα την αποστολή μιας αμερικανικής αποστολής στα πρότυπα της AMAG την οποία ουσιαστικά θα αντικαθιστούσε. Η ονομασία της αποστολής αυτής για την Ελλάδα θα ήταν ECA/Greece (European Cooperation Agreement) και συγκροτήθηκε από την ECA/W που ανήκε στην Ουάσιγκτον. Η φιλοσοφία του Σχεδίου Μάρσαλ έκανε σαφές το ότι ο ρόλος της νέας αποστολής θα ήταν καθαρά οικονομικός με αποκλειστικό σκοπό την εφαρμογή των κατάλληλων οικονομικών πολιτικών που θα επανέφεραν τη χώρα στο δρόμο της ανάπτυξης (Βετσόπουλος, 2007).

Εκτός από την αποστολή της ECA/G, τον Απρίλιο του 1948 συγκροτήθηκε στο Παρίσι ο Οργανισμός για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (Organisation for European Economic Cooperation-OEEC) ο οποίος θα διαρκούσε τέσσερα χρόνια όσο και η περίοδος του Σχεδίου Μάρσαλ. Αποκλειστική αρμοδιότητα αυτού του οργανισμού θα ήταν η κατανομή των πόρων, άμεσων και έμμεσων, της αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα. Η άμεση βοήθεια εκφραζόταν ως προσφορά αγαθών αποτιμημένων σε δολάρια ενώ η έμμεση βοήθεια (ή drawing rights) αφορούσαν εμπορικές ανταλλαγές ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες. Οι στόχοι αυτής της άμεσης και έμμεσης βοήθειας ήταν να ενισχύσουν το ενδοευρωπαϊκό εμπόριο και τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών που θα είχαν οι ευρωπαϊκές χώρες θα καλυπτόταν από τις διακρατικές συμφωνίες για ανταλλαγή προϊόντων μεταξύ τους και όχι από αμερικανικούς πόρους (Βετσόπουλος, 2007).

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζονται οι τέσσερις διαφορετικές περιόδους του Σχεδίου Μάρσαλ ξεχωριστά, οι οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και οι συνέπειες που είχε για την οικονομία η υλοποίηση του Σχεδίου Μάρσαλ.

4.4 Η πρώτη περίοδος (Ιούλιος 1948 - Ιούνιος 1949)

Η ECA/G από την αρχή της άφιξής της στην Ελλάδα είχε θέσει το ζήτημα της τιθάσευσης του πληθωρισμού ανάμεσα στις προτεραιότητές της. Θεωρούσε ότι αν κατάφερνε να θέσει εμπόδια στις πληθωριστικές πιέσεις θα επιτυγχανόταν πολύ πιο γρήγορα και εύκολα ο στόχος που προέβλεπε το Σχέδιο Μάρσαλ. Η ανάσχεση του πληθωρισμού θα γινόταν με δυο τρόπους: με τη μείωση της κυκλοφορίας του νομίσματος και με την πώληση χρυσών λιρών από την Τράπεζα της Ελλάδος προκειμένου να σταθεροποιηθεί η τιμή της χρυσής λίρας σε σχέση με τη δραχμή. Ο

περιορισμός της κυκλοφορίας του νομίσματος ήταν το άλλο μέτρο προς την κατεύθυνση της τιθάσευσης του πληθωρισμού. Ένα άλλο πολύ σημαντικό ζήτημα ήταν εκείνο της χορήγησης πιστώσεων κυρίως προς το βιομηχανικό κλάδο. Παρόλα αυτά, το βιομηχανικό πρόγραμμα του '48-'49 είχε σχεδόν μηδαμινή επιτυχία. Και αυτό γιατί ευνοήθηκαν για ακόμη μια φορά συγκεκριμένοι κλάδοι και συγκεκριμένες επιχειρήσεις

Κατά το πρώτο έτος της εφαρμογής του Σχεδίου Μάρσαλ η κατάσταση που υπήρχε στην Ελλάδα δε μεταβλήθηκε δραματικά. Οι συνέπειες του εμφυλίου, οι αυξανόμενες δαπάνες στο ζήτημα των προσφύγων, το σύνθετο και πολύπλοκο σύστημα των διμερών συμφωνιών και των κατανομών που αφορούσε τις εμπορικές ανταλλαγές καθώς και το αυξανόμενο κόστος ζωής υποβάθμισαν κάθε προσπάθεια που κατέβαλλαν τα αρμόδια αμερικανικά όργανα για την ανοικοδόμηση της Ελλάδας. Η οικονομική βοήθεια ήταν σαφώς σημαντική (238,4 εκατομμύρια δολάρια) αλλά ήταν εμφανές ότι έπρεπε να γίνουν ακόμα πολλές τομές σε κοινωνικό, πολιτικό, διοικητικό και οργανωτικό επίπεδο για να επιτευχθεί η ανασυγκρότηση (Σταθάκης, 2004).

4.5 Η Δεύτερη Περίοδος (Ιούνιος 1949 - Ιούνιος 1950)

Η δεύτερη περίοδος του Σχεδίου Μάρσαλ είχε θεωρηθεί από πολλούς ως η σημαντικότερη από το σύνολο του Τετραετούς Προγράμματος '48-'52. Αυτό γιατί η λήξη του εμφυλίου πολέμου τον Αύγουστο του 1949 είχε δημιουργήσει προσδοκίες για καλύτερη αξιοποίηση της αμερικανικής βοήθειας όσον αφορά την ανασυγκρότηση ενώ ήταν η τελευταία ευκαιρία της Ελλάδας να καλύψει το χαμένο έδαφος της πρώτης περιόδου '48-'49 με δεδομένο ότι τα επόμενα χρόνια το Σχέδιο Μάρσαλ προέβλεπε μείωση της βοήθειας. Η λήξη του εμφυλίου πρόσφερε μια μοναδική ευκαιρία στην κυβέρνηση να προβεί σε περικοπές των στρατιωτικών δαπανών ούτως ώστε να απελευθερωθούν πόροι οι οποίοι θα κατευθύνονταν στην ανασυγκρότηση.

Η λήξη του εμφυλίου πολέμου προσέφερε τη δυνατότητα για κατασκευή περισσότερων έργων που θα συνέβαλλαν στην ανασυγκρότηση. Αρχικά υπήρξε αύξηση στη γεωργική και βιομηχανική παραγωγή. Η γεωργική παραγωγή κυρίως ευνοήθηκε από την κατασκευή εγγειοβελτιωτικών και αρδευτικών έργων ενώ και η βιομηχανική παραγωγή ενισχύθηκε λόγω των επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό. Στα έργα και στις υποδομές που πραγματοποιήθηκαν μεγάλη συμβολή είχαν οι πόροι του Σχεδίου

Μάρσαλ καθώς διατέθηκαν 131,1 εκατομμύρια δολάρια γι' αυτό το σκοπό (Βετσόπουλος, 2007)..

Κατά την περίοδο 1949-1950 η οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ έφτασε το απόγειό της καθώς χορηγήθηκαν στην Ελλάδα συνολικά 274,6 εκατομμύρια δολάρια. Η συγκεκριμένη περίοδος χαρακτηρίστηκε από μια μερική σταθεροποίηση του νομίσματος μέσω της πώλησης χρυσών λιρών και της συγκράτησης του πληθωρισμού, παρά την υποτίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου. Παράλληλα μειώθηκε το έλλειμμα του προϋπολογισμού καθώς και το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Τέλος, με τους πόρους αυτούς πραγματοποιήθηκαν έργα ενεργειακού χαρακτήρα που θα είχαν τεράστια συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας. Όμως τα δεδομένα άλλαζαν με την έκρηξη του πολέμου της Κορέας και στη νέα φάση του Σχεδίου Μάρσαλ η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πρόσθετες δυσκολίες (Σταθάκης, 2004).

4.6 Η Τρίτη Περίοδος (Ιούνιος 1950 - Ιούνιος 1951)

Το καλοκαίρι του 1950 συνοδεύτηκε από την έκρηξη του πολέμου της Κορέας, κάτι που σήμαινε ριζικές αλλαγές όσον αφορά την οικονομική βοήθεια όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ήταν πλέον φανερό ότι οι προτεραιότητες άλλαζαν και αυτό επιβεβαιώθηκε από το γεγονός ότι η ECA ενημέρωσε όλες τις χώρες που βρίσκονταν υπό την αμερικανική βοήθεια ότι αυτό που θα προείχε πλέον θα ήταν η ενίσχυση της άμυνας των χωρών αυτών, ενώ οι οικονομικές προτεραιότητες θα έρχονταν σε δεύτερη μοίρα. Το Σχέδιο Μάρσαλ άλλαζε πλέον ολοκληρωτικά μορφή καθώς με την πολιτική της επαναστρατιωτικοποίησης και της προτεραιότητας που έδινε στην ενίσχυση των αμυντικών δυνάμεων των ευρωπαϊκών χωρών, αποποιείτο το ρόλο για τον οποίο σχεδιάστηκε, ο οποίος δεν ήταν άλλος από την παροχή οικονομικής βοήθειας προς ανοικοδόμηση και ανάπτυξη των κατεστραμμένων ευρωπαϊκών κρατών.

Η πολιτική της επαναστρατιωτικοποίησης αποτέλεσε ουσιαστικά την αρχή του τέλους του εγχειρήματος του Σχεδίου Μάρσαλ. Σύμφωνα λοιπόν με τα νέα δεδομένα, η Ελλάδα ως μέλος της Δυτικής Συμμαχίας έπρεπε να συμβάλλει και εκείνη στη διασφάλιση των συμφερόντων και των επιτευγμάτων της Δυτικής Ευρώπης. Εξάλλου ήταν ουσιαστικά υποχρεωμένη να στείλει στρατιωτικές δυνάμεις στην Κορέα αν ήθελε να συνεχιστεί προς αυτήν η παροχή οικονομικής βοήθειας. Τελικά η Ελλάδα

συμφώνησε να στείλει στρατεύματα στην Κορέα, ούσα ευγνώμων για τη συμβολή των ΗΠΑ στη συντριβή των ανταρτών και στον τερματισμό του εμφυλίου. Όπως διαμήνυσε αρχικά η ECA/W και στη συνέχεια η ECA/G η κυβέρνηση θα έπρεπε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να αντλούνταν έσοδα που θα κατευθύνονταν σε επανεξοπλισμούς. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν αλλαγή του φορολογικού συστήματος για όλες τις κοινωνικές τάξεις καθώς και νέες περικοπές.

Το κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου '50-'51 είναι το γεγονός της επαναστρατιωτικοποίησης που προκάλεσε ο πόλεμος στην Κορέα. Το κάλεσμα στην Ελλάδα να συνεισφέρει στις αμυντικές προσπάθειες των Δυτικών Συμμάχων σε συνδυασμό και με την περικοπή του ποσού της βοήθειας απαιτούσε εξεύρεση εγχώριων πόρων και μια αποτελεσματική πολιτική της κυβέρνησης για να επιτευχθεί η ανασυγκρότηση. Τα κακώς κείμενα της ελληνικής οικονομίας οδήγησαν την αποστολή στην απόφαση να παρουσιάσει ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα το οποίο θα οδηγούσε σε ισορροπία όλους τους τομείς της οικονομίας και θα είχε αντιπληθωριστικό χαρακτήρα (Σταθάκης, 2004).

4.7 Η Τέταρτη Περίοδος (Ιούλιος 1951-Ιούνιος 1952)

Κατά την τέταρτη περίοδο της εφαρμογής του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ευρώπη, η αμερικανική διοίκηση φρόντισε να καταστήσει σαφές ότι πλέον, προτεραιότητα της αμερικανικής βοήθειας ήταν η αμυντική ενίσχυση των Δυτικών Συμμάχων καθώς οι παρεχόμενοι πόροι που προβλέπονταν για την ανασυγκρότηση και ανόρθωση των ευρωπαϊκών χωρών είχαν θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες των συμμετεχόντων χωρών στο ERP. Παράλληλα είχε προαναγγείλει και τη μείωση της βοήθειας στα πλαίσια των νέων δεδομένων που δημιουργούνταν.

Ωστόσο η περίπτωση της Ελλάδας ήταν διαφορετική. Οι χρόνιες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας αποτελούσαν ανασταλτικό παράγοντα στην αξιοποίηση της αμερικανικής βοήθειας κατά τον καλύτερο τρόπο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει αισθητά το εγχείρημα της ανασυγκρότησης. Σε συνδυασμό με την ανάγκη εξεύρεσης πόρων για τη χρηματοδότηση των στρατιωτικών δαπανών που απαιτούνταν και με την αναγγελία περί περικοπής της βοήθειας σε σχέση με εκείνη του προηγούμενου έτους, η κατάσταση γινόταν πολύ δύσκολη. Η ECA/G και η πρεσβεία, γνωρίζοντας τις συνέπειες που θα προκαλούσαν τα νέα δεδομένα, διαφώνησαν ανοικτά

με την αμερικανική διοίκηση για το θέμα της περικοπής. Ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην ECA/G και την πρεσβεία από τη μια πλευρά και στην ECA/W από την άλλη το τελικό ποσό της βοήθειας για το έτος '51-'52 οριστικοποιήθηκε στα 182 εκατομμύρια δολάρια ενώ συμφωνήθηκε και η επέκταση της βοήθειας στην Ελλάδα έως το καλοκαίρι του 1954.

Ήταν φανερό ότι οι προτεραιότητες διέφεραν ανάμεσα στην ECA/G και στην ECA/W καθώς οι πρώτες έδιναν έμφαση στην επιτυχημένη εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος που ήταν ήδη σε εξέλιξη και στη γενικότερη ανάκαμψη της οικονομίας ενώ η δεύτερη ήταν αποφασισμένη να εφαρμόσει εξ' ολοκλήρου ένα νέο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας βασισμένο αυτή τη φορά στην ενίσχυση της συλλογικής άμυνας. Προς αυτή την κατεύθυνση, το Κογκρέσο ενέκρινε την Πράξη της Αμοιβαίας Ασφάλειας (Mutual Security Act) τον Οκτώβρη του 1951 και έτσι ιδρύθηκε η MSA (Mutual Security Agency) η οποία θα αντικαθιστούσε ουσιαστικά στην Ελλάδα την ECA/G και θα ήταν αρμόδια για τους στρατιωτικούς σκοπούς των Αμερικανών. Αυτή η μετατροπή αποτέλεσε ουσιαστικά έναν ομαλό τερματισμό της αμερικανικής βοήθειας και ουσιαστικά ευνοούσε τις αδύναμες οικονομίες όπως εκείνη της Ελλάδας να ολοκληρώσουν το πρόγραμμα ανοικοδόμησής τους (Σταθάκης, 2004)..

Αν και το συνολικό ποσό βοήθειας που διατέθηκε στην Ελλάδα το έτος '51-'52 ήταν αρκετά μικρότερο σε σχέση με κείνα των προηγούμενων ετών, η οικονομία έκανε σημαντικά βήματα προς τα εμπρός για να οδηγηθεί στη σταθεροποίηση και στη συνέχεια στην ανάπτυξη, παρά την αρχική ύφεση. Η πειθαρχία που επιβλήθηκε οδήγησε στην μείωση των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού και του ισοζυγίου πληρωμών σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Για να γίνουν όλα αυτά βέβαια έπρεπε να θυσιαστεί κατά πολύ το εξαιρετικά σημαντικό για την ανασυγκρότηση αναπτυξιακό πρόγραμμα, αλλά από τη στιγμή που προείχε η σταθεροποίηση της οικονομίας, τα πράγματα έδειχναν ότι βιάδιζαν στο σωστό δρόμο.

4.8 Αποτίμηση

Η αμερικανική βοήθεια προς την Ελλάδα έφθανε πλέον στο τέλος της, ωστόσο κανείς δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι ο μεγάλος στόχος της ανασυγκρότησης είχε επιτευχθεί. Οι χρόνιες και εγγενείς αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, οι

αναποτελεσματικές μεταπολεμικές κυβερνήσεις και η αδυναμία συνεννόησης και συνεργασίας με τις απεσταλμένες αμερικανικές υπηρεσίες ήταν οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους η χώρα δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει τη γενναιόδωρη αμερικανική βοήθεια για να οδηγηθεί ξανά σε αναπτυξιακή πορεία.

Η κατάσταση αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, δημιούργησε έντονο προβληματισμό και αποτέλεσε αφορμή για ποικίλες συζητήσεις και αντιπαραθέσεις όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους δεν είχε ολοκληρωθεί η ανοικοδόμηση της χώρας καθώς και τις λύσεις προκειμένου η χώρα να απεμπλακεί από το αδιέξοδο στο οποίο για ακόμη μια φορά είχε υποπέσει. Η κυρίαρχη αντίληψη ήταν ότι θεωρούταν επιβεβλημένη η εκβιομηχάνιση της χώρας ούτως ώστε η οικονομία να μπορέσει να ισχυροποιηθεί μέσω νεότερων παραγωγικών δραστηριοτήτων. Άλλος λόγος ήταν το γεγονός ότι ο εμφύλιος πόλεμος δέσμευσε πόρους που προορίζονταν για αναπτυξιακά έργα για να δαπανηθούν για τις στρατιωτικές ανάγκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

5.1 Οι Συνθήκες της Δημιουργίας

Στις 4 Μαρτίου 1947, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο υπέγραψαν τη Συνθήκη του Ντάνκirk ως Συνθήκη Συμμαχίας και Αμοιβαίας Βοήθειας σε περίπτωση πιθανής επίθεσης από τη Γερμανία ή τη Σοβιετική Ένωση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Klubbmann et al., 2009). Το 1948, αυτή η συμμαχία επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει τις χώρες της Μπενελούξ, με τη μορφή της Δυτικής Ένωσης, που αναφέρεται επίσης ως Οργανισμός Συνθήκης των Βρυξελλών (ΒΤΟ), που ιδρύθηκε με τη Συνθήκη των Βρυξελλών (Raeesi, 2018). Οι συνομιλίες για μια νέα στρατιωτική συμμαχία που θα μπορούσε επίσης να περιλαμβάνει τη Βόρεια Αμερική οδήγησαν στην υπογραφή της Συνθήκη του Βορειοατλαντικού Συμφώνου στις 4 Απριλίου 1949 από τα κράτη μέλη της Δυτικής Ένωσης συν τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά, την Πορτογαλία, την Ιταλία, τη Νορβηγία, τη Δανία και την Ισλανδία (Raeesi, 2018).

Η Συνθήκη του Βορειοατλαντικού Συμφώνου ήταν σε μεγάλο βαθμό αδρανής έως ότου ο πόλεμος της Κορέας προκάλεσε την ίδρυση μιας ολοκληρωμένης στρατιωτικής δομής (George & Teigen, 2008). Αυτή περιελάμβανε τη δημιουργία του Ανώτατου Αρχηγείου Συμμαχικών Δυνάμεων της Ευρώπης (SHAPE) το 1951, το οποίο εκπόνησε τις στρατιωτικές δομές και σχέδια (Raeesi, 2018). Το 1952, η θέση του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ καθιερώθηκε ως επικεφαλής πολιτικός οργανισμός. Εκείνη τη χρονιά πραγματοποιήθηκαν επίσης οι πρώτες μεγάλες ναυτικές ασκήσεις του ΝΑΤΟ, και η ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στον οργανισμό (Jaffe & Birnbaum, 2011). Μετά τις διασκέψεις του Λονδίνου και του Παρισιού, επιτράπηκε στη Δυτική Γερμανία να οπλιστεί στρατιωτικά, καθώς προσχώρησε στο ΝΑΤΟ τον Μάιο του 1955, ο οποίος, με τη σειρά του, ήταν ένας σημαντικός παράγοντας για τη δημιουργία του Συμφώνου της Βαρσοβίας που κυριαρχείται από τη Σοβιετική Ένωση, οριοθετώντας τις δύο αντίπαλες πλευρές του Ψυχρού Πολέμου (Whitlock, 2012).

Η προέλευση της συλλογικής ασφάλειας στην Ευρώπη, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ανήκε κυρίως στις ευρωπαϊκές και αμερικανικές κινήσεις ενάντια στις σοβιετικές κινήσεις στη Μεσόγειο και στην Ανατολική Ευρώπη, κατά την άμεση μεταπολεμική εποχή. Ο Άλφρεντ Γκρόσερ, στη Δυτική Συμμαχία, δήλωσε ότι ο επίσημος στόχος του ΝΑΤΟ ήταν μια πιο ορθολογική οργάνωση των κοινών αμυντικών

προσπαθειών, αν και ήταν εξίσου σημαντικό να δημιουργηθούν υποχρεωτικές δομές οι οποίες θα συνεπαγόταν την αυτόματη συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών σε οποιαδήποτε απόκριση σε μια επίθεση στην Ευρώπη.

Ενώ εξασφάλισε την αμερικανική συμμετοχή, ο Οργανισμός επεκτάθηκε επίσης για να συμπεριλάβει την Τουρκία και την Ελλάδα, και αργότερα τη Γερμανία. Η τελευταία έγινε το θεμέλιο της πολιτικής ασφάλειας του NATO που επικεντρώθηκε στην Κεντρική Ευρώπη. Η Βόρεια και η Νότια Ευρώπη κατατάχθηκαν ως δεύτερη και τρίτη αντίστοιχα κατά σειρά προτεραιοτήτων σε ό,τι αφορά την ένταξή τους. Το NATO μόλις είχε αρχίσει να εξελίσσεται ως Οργανισμός και να ξεκινά μια διαδικασία στρατιωτικοποίησης, όταν η Ελλάδα, μαζί με την Τουρκία, εισήλθαν ως κράτη μέλη. Το ποσοστό της στρατιωτικοποίησης ήταν γρήγορο, με πολλά κράτη να διπλασιάζουν προηγουμένως τις αμυντικές τους δαπάνες μεταξύ 1948 και 1952. Οι συνολικές δαπάνες του NATO αυξήθηκαν από 20 δισεκατομμύρια δολάρια το 1950, σε 40 δισεκατομμύρια δολάρια το 1951, σε 60 δισεκατομμύρια δολάρια το 1952 (Kugler 1993).

Σε αυτό περιλαμβανόταν η υποδομή υποστήριξης που ήταν απαραίτητη για την εδραίωση της άμυνας του NATO. Το 1948 οι Σοβιετικοί είχαν αρχίσει να υπογράφουν χωριστές συμφωνίες αμοιβαίας άμυνας. Εξοπλισμοί εστάλησαν από τη Μόσχα στα Ανατολικά κράτη σε μια προσπάθεια αναβάθμισης των ενόπλων δυνάμεών τους. Στις αρχές του 1954, οι προσπάθειες ήταν σε εξέλιξη για την τοποθέτηση περίπου 65 έως 80 ενόπλων τμημάτων και οπλικών συστημάτων στην Ανατολική Ευρώπη. Από αυτά τα τμήματα, 30 ήταν στην Πολωνία, την Ανατολική Γερμανία και την Τσεχοσλοβακία (Kugler 1993). Ταυτόχρονα, οι Σοβιετικοί διεμήνυαν ότι ήταν πρόθυμοι να διαπραγματευτούν για τις μελλοντικές εξελίξεις στην Ευρώπη, αλλά διεξήγαγαν επίσης ταυτόχρονα μαζική εκστρατεία εκσυγχρονισμού των στρατιωτικών εξοπλισμών.

Οι Ευρωπαίοι αισθάνονταν πολύ ευάλωτοι στους αριθμούς που αντιμετώπιζαν. Ήξεραν ότι δεν μπορούσαν να διατηρήσουν τις απαραίτητες δυνάμεις χωρίς να καταφύγουν σε μια οικονομική ενίσχυση του πολέμου. Η σειρά τοποθετημένων Σοβιετικών δυνάμεων στην Ανατολική Γερμανία και την Ανατολική Ευρώπη επέτρεπε μια αιφνιδιαστική επίθεση κατευθείαν από την Ανατολική Γερμανία στην Κεντρική Ευρώπη ή μια σταδιακή συσσώρευση με ενισχύσεις που προέρχονταν από τη Σοβιετική Ένωση στην Ανατολική Ευρώπη.

5.2 Η Προσπάθεια για Μεσογειακό Σύμφωνο

Η ελληνική πλευρά επιδίωκε αρχικά τη συγκρότηση ενός συμφώνου της ανατολικής Μεσογείου, με πυλώνα μια ελληνοτουρκική συμμαχία και με την προσχώρηση του Αραβικού Συνδέσμου ή όσων αραβικών κρατών το επιθυμούσαν. Εκφραζόταν ιδίως η ελπίδα ότι πρώτη η Αίγυπτος θα εκδήλωνε σχετικό ενδιαφέρον. Ασφαλώς η ελληνική πλευρά ήλπιζε ότι ένα τέτοιο σύμφωνο, ή έστω συνεννόηση, θα είχε την υποστήριξη των ΗΠΑ και της Βρετανίας (Κόντης, 1986). Το State Department έδωσε τη συγκατάθεσή του στη δημοσιοποίηση της κοινής ελληνοτουρκικής δήλωσης, κράτησε όμως αποστάσεις από το ζήτημα του Μεσογειακού συμφώνου και κυρίως απέφυγε να δώσει κάποια αμερικανική εγγύηση. Εξάλλου, υπό τις δεδομένες συνθήκες ούτε η Τουρκία επιθυμούσε τη συγκρότηση ενός αμιγώς ανατολικομεσογειακού μπλοκ ή μιας ελληνοτουρκικής συμμαχίας. Η Ελλάδα ήταν εξαιρετικά αδύναμη και η έκβαση του εμφυλίου αβέβαιη, συνεπώς μια συμμαχία μαζί της δεν θα συνεισέφερε στην ενίσχυση της τουρκικής ασφάλειας.

Από τον Νοέμβριο του 1948 και εξής τα δεδομένα άλλαξαν. Ανεπίσημα η Ελλάδα και επίσημα και πολύ πιο επιτακτικά η Τουρκία έθεσαν στους Αμερικανούς και τους Βρετανούς το ζήτημα της ένταξής τους στην υπό συγκρότηση συμμαχία. Μολονότι η Ουάσιγκτον όσο και το Λονδίνο κατανοούσαν ότι η Ελλάδα και η Τουρκία δεν έπρεπε να αφεθούν πολιτικά και στρατιωτικά ακάλυπτες, δεν κατέληξαν άμεσα σε κάποια σχετική απόφαση (Athanassopoulou, 1999).

5.3 Η καθυστερημένη Ένταξη

Η απόφαση του Βόρειου Ατλαντικού Συμβουλίου στις 15 Οκτωβρίου 1951 να ενταχθούν στο NATO η Ελλάδα και η Τουρκία σήμαινε την προέκταση της αμερικανικής ομπρέλας στρατιωτικής προστασίας στην Ανατολική Μεσόγειο, μετά από καθυστέρηση άνω των δύο ετών, η οποία οφειλόταν σε διάφορους παράγοντες.

Δεδομένων των στρατηγικών συμφερόντων των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο και μετά την αμερικανική δέσμευση ως προς την άμυνα της Δυτικής Ευρώπης, μια επίσημη αμερικανική δέσμευση αναφορικά με την άμυνα της Ελλάδας έμοιαζε προφανής. Η Αθήνα επίσης ενδιαφερόταν για μια τέτοια αμερικανική δέσμευση, ιδίως εάν προσφερόταν στην Τουρκία, έστω και αν απασχολημένη με

εσωτερικά προβλήματα δεν πίεζε αισθητώς την Ουάσιγκτον. Την προέκταση της αμερικανικής στρατιωτικής ομπρέλας προστασίας στην Ανατολική Μεσόγειο επιθυμούσε επίσης το Λονδίνο. Αλλά οι Αμερικανοί απέκλειαν, μέχρι και τα τέλη του 1950, την ενσωμάτωση αυτής της περιοχής μέσα στα όρια στρατιωτικής τους ευθύνης παρά τη σημασία της για τα συμφέροντά τους (Αθανασοπούλου 2012).

Ουσιαστικά, η απροθυμία των Αμερικανών να αναλάβουν και άλλες επίσημες στρατιωτικές δεσμεύσεις οφειλόταν μερικώς στην αποφασιστικότητα του προέδρου Τρούμαν να διατηρήσει έναν ισορροπημένο, μεταξύ αμυντικών και λοιπών δαπανών, εθνικό προϋπολογισμό, και επίσης στην απουσία παγκόσμιων εξελίξεων, οι οποίες θα απαιτούσαν έναν υψηλότερο βαθμό πολεμικής ετοιμότητας. Έτσι, παρόλο που το αμερικανικό ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο συνεχιζόταν, η περιοχή δεν κατείχε πλέον εξέχουσα θέση στη σκέψη των σχεδιαστών της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Μόνο στα τέλη του 1950 η περιοχή αυτή άρχισε και πάλι να τους απασχολεί, καθώς οι αντιλήψεις τους για τα θέματα ασφάλειας εξελίσσονταν δραματικώς κάτω από την επίδραση του πολέμου της Κορέας.

Τον Απρίλιο του 1950 το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΠΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ενώ οι Σοβιετικοί ανέπτυσσαν τις στρατιωτικές δυνατότητές τους, τα αμερικανικά στρατιωτικά προγράμματα ήταν επικινδύνως ανεπαρκή. Έτσι το Συμβούλιο εισηγήθηκε σημαντική αύξηση των στρατιωτικών δαπανών συμπεριλαμβανομένου και του εξοπλισμού των συμμάχων. Το ξέσπασμα εχθροπραξιών στην Κορέα επιτάχυνε τον μηχανισμό αποφάσεων και η παραπάνω εισήγηση εγκρίθηκε (Αθανασοπούλου 2012).

Η ανάπτυξη μιας περισσότερο αποφασιστικής αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έγινε αμέσως αισθητή εντός της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, της οποίας τη στρατιωτικοποίηση άρχισε η Ουάσιγκτον να προωθεί. Η προγραμματισμένη αύξηση των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων θα ευνοούσε πρωτίστως τη Δυτική Ευρώπη, καθώς αυτή αποτελούσε περιοχή υψηλής αμυντικής προτεραιότητας. Η Ελλάδα θα λάμβανε αυξημένη στρατιωτική βοήθεια και σε περίπτωση κρίσης λόγω επίθεσης, από τη Σοβιετική Ένωση ή από σοβιετικό δορυφόρο, οι ΗΠΑ θα ασχολούνταν με την άμυνα της.

Η εμπλοκή αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων με κινεζικές δυνάμεις στην Κορέα ενίσχυσε στην Ουάσιγκτον την ανησυχία ότι η Μόσχα πιθανώς θα διακινδύνευε έναν γενικό πόλεμο. Έτσι η ιδέα ότι η Ελλάδα, η Τουρκία και η Γιουγκοσλαβία μπορούσαν να αποτελέσουν την ασπίδα προστασίας της Δυτικής Ευρώπης από μια

σοβιετική επίθεση μέσω της Νοτιοανατολικής Ευρώπης άρχισε να αναπτύσσεται στο μυαλό της αμερικανικής ηγεσίας.

Εντατικοποιήθηκαν οι προσπάθειες με στόχο την ενίσχυση της αμυντικής προετοιμασίας του NATO. Καθώς οι Αμερικανοί στην προσπάθειά τους να οργανώσουν έναν στρατό για τη δυτικοευρωπαϊκή άμυνα αντιμετώπιζαν το ανυπέρβλητο πρόβλημα ότι αυτός ο στρατός δεν θα μπορούσε να αποκτήσει αξιόλογο μέγεθος κατά τη διάρκεια του 1951, άρχισε να αποδίδεται σημασία στο ότι στη Νοτιοανατολική Ευρώπη υπήρχαν δύο στρατοί που θα αποτελούσαν μια απειλή για τη σοβιετική επίθεση (Αθανασοπούλου 2012). Η Ουάσιγκτον άρχισε να θεωρεί μια συμμαχία με την Ελλάδα και την Τουρκία απαραίτητη ώστε να συντονισθεί μαζί με τις στρατιωτικές δυνάμεις τους ο αμυντικός σχεδιασμός στη Δυτική Ευρώπη. Και για τους Αμερικανούς η σύσταση αυτής της συμμαχίας διαμέσου του NATO αποτελούσε τον ταχύτερο και καλύτερο τρόπο για την υλοποίησή της.

Οι αντιληπτές απειλές υπερέβαιναν έτσι τους φόβους για την επέκταση των δεσμεύσεών τους για ασφάλεια σε δύο κράτη που είχαν ιστορικό εχθρότητας και λίγη επιθυμία να τα επιλύσουν. Από την πλευρά τους, η Άγκυρα και η Αθήνα θεώρησαν την ένταξή τους στη Συνθήκη ως επέκταση των σχέσεών τους με τις ΗΠΑ. Και οι δύο πλευρές συμφώνησαν, καταρχήν, να απέχουν από οποιαδήποτε ανάμειξη σε πολεμικά γεγονότα (Brown, 1991). Από την πλευρά τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες υιοθέτησαν την πολιτική του George Kennan για μακροπρόθεσμη, υπομονετική αλλά σταθερή και επαγρύπνηση επί των επεκτατικών πολιτικών της Μόσχας (Bolles, 1952).

Η πρώτη συνδυασμένη πολιτική στρατιωτικής στρατηγικής του NATO βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στα πυρηνικά όπλα και ενσωμάτωσε πολλές αμυντικές πτυχές για ολόκληρη τη Συμμαχία, όχι μόνο για την Κεντρική Περιοχή. Απαιτήθηκαν ενενήντα τμήματα (συμπεριλαμβανομένων των αποθεματικών): 54 ήταν για το AFCENT (Allied Forces Central), που ορίστηκε ως η περιοχή από τη Δανία έως τη Δυτική Γερμανία και τη Γαλλία, 14 τμήματα για το AFNORTH στη Νορβηγία, 1 τμήμα για την Ισλανδία και 21 τμήματα για το AFSOUTH, ώστε να προστατεύσει την Ιταλία, την Ελλάδα και την Τουρκία (Kugler 1993).

Όπως αποδεικνύεται από τους καθαρούς αριθμούς, αυτό που σηματοδοτήθηκε για τις δυνάμεις του Βορρά και της Κεντρικής Ευρώπης ήταν κάτι πολύ πιο ουσιαστικό από τις δυνάμεις που ανατέθηκαν στον Νότο. Ακόμη και τότε, το ένα τρίτο των δυνάμεων ήταν στην Ιταλία και όχι στις περιοχές της Θράκης όπου δεχόταν

εκτεταμένες κομμουνιστικές επιθέσεις. Ακόμα λιγότερα στρατεύματα ήταν διαθέσιμα για τους Τούρκους που συνορεύουν με τη Σοβιετική Ένωση.

Η ελληνική πολιτική ασφάλειας, λοιπόν, θα έπρεπε να αναμένεται να αλλάξει ριζικά. Σύμφωνα με το δόγμα του ΝΑΤΟ, η Ελλάδα θα έπρεπε να είχε συγκεντρώσει τις ένοπλες δυνάμεις της στις βόρειες περιοχές για την προετοιμασία μιας επικείμενης κομμουνιστικής επίθεσης, από τη Βουλγαρία ή ίσως από τη Γιουγκοσλαβία. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, η ελληνική πολιτική ασφάλειας συνέχισε να επικεντρώνεται στον ίδιο δρόμο που είχε πάντα. Οι ελληνικές δυνάμεις παρέμειναν κατά μήκος των τουρκικών συνόρων στη Θράκη και ήταν εξοπλισμένες κυρίως για εσωτερική ασφάλεια, σε περίπτωση επιστροφής μιας κομμουνιστικής εξέγερσης εμπνευσμένης από τη Μόσχα.

Οι αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις που ιδρύθηκαν μετά την ένταξη της Ελλάδας στη Συμμαχία θα υποστήριζαν την Ελλάδα, αλλά αυτό θα επιβεβαίωνε μόνο τη σκέψη ότι η ελληνική ένταξη ήταν απλώς επέκταση της σχέσης της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ελλάδα συμμετείχε στον προγραμματισμό του ΝΑΤΟ και γενικά ήταν σε καλή σχέση με τη γείτονά της στη Συμμαχία Τουρκία έως το 1955. Ακόμα και τότε, ωστόσο, η Ελλάδα διατήρησε τις δεσμεύσεις της έναντι του ΝΑΤΟ. Η Ελλάδα παρέμεινε συνδεδεμένη με τις Ηνωμένες Πολιτείες, και αυτό ήταν εμφανές στη συνεχιζόμενη παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στις ελληνικές υποθέσεις.

5.4 Οι Συνέπειες της Διεύρυνσης

Η ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ ήταν ένα σημαντικό βήμα για τη χώρα. Οι προφανείς συνέπειες ήταν η αύξηση της αίσθησης ασφάλειάς και η θεσμική της σύνδεση με τη Δύση. Αλλά υπήρχαν και άλλες οι οποίες θα γίνονταν αντιληπτές αργότερα. Ίσως η πιο σημαντική ήταν το ότι η αμερικανική «επιρροή» στην Αθήνα ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο με έντονο αντίκτυπο στην εξωτερική αλλά και στην εσωτερική της πολιτική για αρκετά χρόνια. Επίσης, η ένταξη είχε απώτερες συνέπειες οι οποίες αφορούσαν όχι μόνο τις σχέσεις τους με τις ΗΠΑ αλλά και τις σχέσεις με την Τουρκία, οι οποίες δηλητηριάστηκαν μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Για τους έντονους επικριτές, τόσο στην Αθήνα όσο και στην Άγκυρα, της αμερικανικής πολιτικής αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές διαφορές, η Ουάσιγκτον δεν προασπιζόταν τα δίκαια αιτήματα της Ελλάδας ή της Τουρκίας αντιστοίχως, επειδή

πάντα έδινε προτεραιότητα στα συμφέροντα της Συμμαχίας. Για τους περισσότερο μετριοπαθείς, το θεσμικό πλαίσιο του NATO συνετέλεσε, ωστόσο, στην αποφυγή ενός πολέμου ανάμεσα στις δύο χώρες.

Ιδωμένη από την ευρύτερη θεώρηση της διεθνούς πολιτικής της περιόδου, η πρώτη διεύρυνση του NATO ήταν μια σημαντικότερη εξέλιξη. Αυτή συνιστούσε ένα περαιτέρω βήμα της αμερικανικής πολιτικής ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία πλέον βρισκόταν σε πλήρη άνθηση στην Ουάσιγκτον. Με την ενσωμάτωση της Ανατολικής Μεσογείου στον δυτικοευρωπαϊκό αμυντικό χώρο, οι Αμερικανοί επέκτειναν το δυτικό τόξο ανάσχεσης και οι ΗΠΑ εδραιώθηκαν στην Ευρώπη από τις ακτές της Νορβηγίας έως τις μεσογειακές ακτές της Εγγύς Ανατολής (Αθανασοπούλου 2012).

Εξίσου σημαντικό ήταν το γεγονός ότι η Ελλάδα, όπως και η Τουρκία, μέσω της ένταξης στο NATO συνδέθηκε αναπόσπαστα με τη Δύση και πέτυχε έναν σημαντικό βαθμό εσωτερικής σταθερότητας – τουλάχιστον σε σύγκριση με τα άλλα κράτη της νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της ανατολικής Μεσογείου. Μάλιστα, σε αντίθεση με την περίπτωση της Τουρκίας, η ενσωμάτωση της οποίας στις νατοϊκές δομές και το δυτικό σύστημα ασφάλειας αποτέλεσε πεδίο χρονοβόρων διαπραγματεύσεων και έντονων ενδοσυμμαχικών τριβών, οι δυτικοί αξιωματούχοι πολύ γρήγορα αποδέχθηκαν ότι η Ελλάδα όφειλε να αποτελέσει οργανικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Διοίκησης του NATO (Χουρχούλης, 2015).

Συνεπώς, και όπως κατέδειξε και η πορεία των πραγμάτων, προκρίθηκε η καλύτερη δυνατή λύση τη δεδομένη περίοδο ώστε η Ελλάδα, να καλυφθεί αμυντικά και να εξασφαλίσει την εδαφική της ακεραιότητα. Παράλληλα, το αίσθημα ασφάλειας που προσέφερε η αμερικανική κυρίως δέσμευση μέσω του NATO επέτρεψε στην Ελλάδα να προχωρήσει στην οικονομική της ανασυγκρότηση. Άλλωστε, η παγίωση της στενής σχέσης με τις ΗΠΑ, την ισχυρότατη δυτική υπερδύναμη, είχε ως αποτέλεσμα και τη συνέχιση της χορήγησης γενναιόδωρης οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας, που έδινε ανάσα στους προϋπολογισμούς του κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ

6.1 Ελληνική Συνεισφορά

Κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του '50 η Κορεατική χερσόνησος αποτέλεσε τη βασική σκηνή, όπου διαδραματίστηκε μια από τις σπουδαιότερες φάσεις του Ψυχρού Πολέμου. Ο Πόλεμος της Κορέας, που ξέσπασε στις 25 Ιουνίου του 1950 και έληξε στις 27 Ιουλίου του 1953 ήταν η πρώτη σημαντική μεταπολεμική ένοπλη σύρραξη, η οποία μετατόπισε το ενδιαφέρον της υφηλίου προς την Άπω Ανατολή και προκάλεσε μια δραματική αύξηση των δυτικών φόβων για τις προθέσεις του ανατολικού συνασπισμού (Young, 2004).

Το 1948 δημιουργήθηκαν δυο διαφορετικά κράτη στην κορεατική χερσόνησο: η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας στο βόρειο κομμάτι και η Δημοκρατία της Κορέας στο νότιο. Στις 12 Δεκεμβρίου 1948, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε τη Δημοκρατία της Κορέας ως τη μόνη νόμιμη κυβέρνηση της Κορέας. Στις 25 Ιουνίου του 1950, τα στρατεύματα της Βόρειας Κορέας πέρασαν δυναμικά τον 38^ο παράλληλο, προσπαθώντας να ενώσουν τα δύο τμήματα της χερσονήσου.

Ο Ο.Η.Ε. σε έκτακτη συνεδρίαση του Συμβουλίου Ασφαλείας καταδίκασε την εισβολή και ενέκρινε την αμερικάνικη πρόταση για στρατιωτική επέμβαση στην Κορέα. Τον Σεπτέμβρη του 1950 τα αμερικανικά στρατεύματα αποβιβάζονται στην Κορέα και υπό την ηγεσία του στρατηγού Douglas MacArthur οργάνωσαν την αντεπίθεση. Ως τα τέλη Οκτωβρίου του 1950, κατόρθωσαν να εκτοπίσουν τα εχθρικά στρατεύματα βορείως του 38^{ου} παραλλήλου, ο οποίος αποτελεί από τότε ως σήμερα το σύνορο των δύο χωρών μετά από έναν τριετή πόλεμο, που ακόμα τυπικά δεν έχει λήξει, αφού δεν έχει υπογραφεί επίσημη συνθήκη.

Από τα μέσα Ιουλίου του 1950, η κυβέρνηση Πλαστήρα είχε ανταποκριθεί θετικά στο αίτημα του ΟΗΕ για αποστολή στρατιωτικής βοήθειας στην Κορέα. Ενάμιση μήνα μετά, στις αρχές Σεπτέμβρη, η κυβέρνηση του Σοφοκλή Βενιζέλου αποφάσισε την αποστολή στην Κορέα εκστρατευτικού σώματος του Στρατού Ξηράς, επιπέδου ταξιαρχίας και δύναμης 3.500 ανδρών περίπου (Γεμενετζής, 2004). Το εκστρατευτικό σώμα συγκροτήθηκε από εθελοντές και εκπαιδεύτηκε για ένα διάστημα στη Λαμία. Τελικά, στις αρχές Νοεμβρίου με τηλεγράφημά του στο Υπουργείο Εξωτερικών ο Γ.Γ. του ΟΗΕ ανέφερε ότι κατόπιν των τελευταίων θετικών εξελίξεων

στην Κορέα (δεν είχε αρχίσει ακόμα η κινεζική επίθεση), δεν χρειάζεται η αποστολή ελληνικής ταξιαρχίας, αλλά αρκούσε ένα τάγμα.

Στις 11 Νοεμβρίου αναχώρησαν από το αεροδρόμιο της Ελευσίνας τα 7 ελληνικά αεροπλάνα με 67 άνδρες πλήρωμα. Τέσσερις μέρες μετά την αναχώρηση των αεροπλάνων, στις 15 Νοεμβρίου 1950 επιβιβάστηκε στο Αμερικανικό οπλιταγωγό «Τζένεραλ Χαν» το ελληνικό τάγμα, δύναμης 851 ανδρών, και μετά από 24 μέρες ταξίδι έφθασε στο νοτιοκορεάτικο λιμάνι του Πουσάν στις 9 Δεκεμβρίου. Το Τάγμα διατέθηκε στο 7^ο Σύνταγμα Ιππικού της 1^{ης} Αμερικανικής Μεραρχίας. Η δύναμη του ελληνικού τάγματος αυξήθηκε από την 1^η Ιανουαρίου 1954 σε Σύνταγμα 2.163 ανδρών και παρέμεινε ως Ειρηνευτική Δύναμη μέχρι το 1955, οπότε, αρχικά τον Μάιο μειώθηκε σε τάγμα 850 ανδρών, στη συνέχεια τον Ιούλιο σε λόχο 191 ανδρών και τέλος, τον Δεκέμβριο, ανακλήθηκε από την κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τις τουρκικές βιαιότητες στην Κωνσταντινούπολη (Γεμενετζής, 2004).

Η παρουσία του ελληνικού στρατού στην Κορέα κράτησε πέντε χρόνια (Δεκέμβρης 1950 - Δεκέμβρης 1955), ενώ μια αντιπροσωπία 9 οπλιτών και ενός αξιωματικού παρέμεινε ως τον Μάιο του 1958 στη Ν. Κορέα. Στο διάστημα αυτό στάλθηκαν στην ασιατική χερσόνησο μετά από 18 αποστολές αντικατάστασης ή ενίσχυσης του σώματος, 10.225 Έλληνες, οι περισσότεροι από αυτούς μετά την ανακωχή του 1953. Οι συνολικές απώλειες ήταν 186 νεκροί και 610 τραυματίες. (Γεμενετζής, 2004).

Το ελληνικό σμήνος μετείχε σε επιχειρήσεις απεγκλωβισμού και μετακομιδής τραυματιών, αλλά και μεταφοράς εφοδίων. Στο διάστημα της παρουσίας τους στην Κορέα, τα ελληνικά αεροπλάνα εκτέλεσαν 2.196 πολεμικές αποστολές, στις οποίες μετέφεραν περισσότερους από 70.000 επιβάτες, 9.243 τραυματίες και περισσότερους από 5.000 τόνους εφοδίων. Οι ελληνικές απώλειες, όσον αφορά την αεροπορία ήταν 12 νεκροί και τέσσερα αεροπλάνα από τα συνολικά 9 διατεθέντα ως το 1955 (7 που πήγαν αρχικά και 2 που πήγαν τον Αύγουστο του 1951). Τα αεροπλάνα κατέπεσαν τον Ιανουάριο του 1951, τον Μάιο του 1951 και δύο τον Δεκέμβριο του 1953. Τα πέντε εναπομείναντα αεροπλάνα επέστρεψαν στην Ελλάδα τον Μάιο του 1955 (Γεμενετζής, 2004).

6.2 Οι Λόγοι της Συμμετοχής

Ο πόλεμος της Κορέας υπήρξε γεγονός παγκόσμιας σημασίας, που απασχόλησε έντονα τόσο τις ελληνικές κυβερνήσεις, όσο και την κοινή γνώμη κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του '50. Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες που από την πρώτη στιγμή τάχθηκαν ξεκάθαρα στο πλευρό των ΗΠΑ και του ΟΗΕ και παρέμειναν στην πρώτη γραμμή των αγωνιζόμενων στην κορεατική χερσόνησο χωρών ακόμα και μετά τη λήξη των εχθροπραξιών. Αναμενόμενη στάση από μια χώρα που από το 1947 είχε ενταχθεί πλήρως στη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ μέσω του Δόγματος Τρούμαν αρχικά, και του Σχεδίου Μάρσαλ στη συνέχεια. Βέβαια, σε όλο αυτό το διάστημα υπήρχαν επιφυλάξεις και αντιδράσεις για την ενεργή συμμετοχή της χώρας στον πόλεμο, που είχαν άλλοτε ιδεολογική και άλλοτε οικονομική αφετηρία (Χατζηβασιλείου, 2003).

Με την έναρξη του πολέμου, τον Ιούνιο του 1950, η ελληνική κυβέρνηση συμμετείχε στο ψήφισμα του ΟΗΕ, με το οποίο καταδικαζόταν η βορειοκορεατική επίθεση και ταυτόχρονα δήλωσε την αμέριστη υποστήριξή της στην αμερικανική απόφαση για στρατιωτική επέμβαση. Η στάση αυτή είναι απόλυτα συνεπής με το κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα λίγους μήνες μετά τη λήξη του Εμφυλίου Πολέμου, καθώς το μέτωπο της Κορέας παρουσιαζόταν ως ένας νέος γύρος του αντικομμουνιστικού αγώνα.

Ένας άλλος λόγος που οδήγησε τις κυβερνήσεις Σοφοκλή Βενιζέλου και στη συνέχεια Νικόλαου Πλαστήρα να ταχθούν ξεκάθαρα υπέρ της στρατιωτικής επέμβασης στην Κορέα και της αποστολής ελληνικού εκστρατευτικού σώματος ήταν ο φόβος ότι ο πόλεμος αυτός είναι μια μόνο εστία ανάφλεξης στον παγκόσμιο χάρτη και ότι η Σοβιετική Ένωση σχεδιάζει να επέμβει μέσω των δορυφόρων της και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, μια εκ των οποίων θα ήταν η Ελλάδα. Τους πρώτους μήνες μετά την έναρξη του Κορεατικού Πολέμου, τα δημοσιεύματα για την πολεμική προετοιμασία και τις προκλήσεις των Βούλγαρων και των Αλβανών είναι σχεδόν καθημερινά στον ελληνικό τύπο. Ξένοι αξιωματούχοι συντηρούν και ενισχύουν αυτό το κλίμα, βάζοντας την Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία στη λίστα των χωρών όπου ενδεχομένως θα ξεσπάσει η επόμενη κομμουνιστική επίθεση. Μέσα σε αυτή την κατάσταση, οι ελληνικές κεντρικές κυβερνήσεις του 1950 θεώρησαν ότι η αποστολή στρατευμάτων στην Κορέα θα εξασφάλιζε την βοήθεια και την υποστήριξη των Δυτικών και ιδιαίτερα των Αμερικάνων κατά την πιθανή μελλοντική επίθεση που θα δεχόταν η χώρα μας (Χατζηβασιλείου, 2003).

Στην προσπάθεια κατανόησης των λόγων που οδήγησαν την Ελλάδα στο να συμμετέχει ενεργά στον πόλεμο στην Κορέα, δεν θα πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός ότι η μεταπολεμική και μετεμφυλιακή Ελλάδα ήταν μια χώρα που ήθελε εναγωνίως να προσδιορίσει την θέση της στον παγκόσμιο χάρτη ξεκάθαρα στο πλευρό των Δυτικών δυνάμεων και να αποκτήσει ερείσματα στο διεθνές πολιτικό σκηνικό. Ο Ο.Η.Ε. υποστηρίχθηκε συνεχώς από τις ελληνικές κυβερνήσεις στις αρχές της δεκαετίας του 50 και οδήγησε στην άμεση ανταπόκριση στο αίτημά του για αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων στην Κορέα.

Προφανώς μέσω της ελληνικής στρατιωτικής συμμετοχής, έγινε πιο εύκολη η ένταξη της χώρας μας στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο. Έχει υποστηριχθεί ότι η Ελλάδα εξαργύρωσε με τους νεκρούς της κατά τον Κορεατικό πόλεμο την ένταξή της στο ΝΑΤΟ. Σίγουρα όμως από τις αρχές του 1950 πληθαίνουν οι φωνές που ζητούσαν την απόκτηση διεθνών ερεισμάτων μέσω της συμμετοχής στη Βορειοατλαντική Συμμαχία η οποία θα θωράκιζε την άμυνα της χώρας μας. Και ο πόλεμος της Κορέας συνέβαλε προς αυτή την κατεύθυνση.

Το 1950 υπήρχαν πολίτες και στρατιώτες που αυτό που γνώριζαν καλύτερα από οτιδήποτε άλλο ήταν ο πόλεμος και που έτρεφαν συναισθήματα μίσους προς τους κομμουνιστές, συχνά λόγω προσωπικών εμπειριών. Γίνεται εύκολα κατανοητό λοιπόν το πόσο εύκολο ήταν για πολλούς να δηλώσουν συμμετοχή στη νέα αντικομμουνιστική επιχείρηση και πολύ πιο εύκολο να την υποστηρίξουν ιδεολογικά ή έστω να την ανεχτούν. Η ελληνική κοινωνία των αρχών του 50 ήταν μια κοινωνία που αντιμετώπιζε ακόμα και τη λέξη «πόλεμος» με πολύ διαφορετικό τρόπο από τις μετέπειτα, μιας και είχε συνηθίσει να βρίσκεται σε συνεχή εμπόλεμη κατάσταση για περίπου δέκα χρόνια (Μελιγκώνης, 2013).

Υπήρξαν όμως και έντονες αντιδράσεις όσον αφορά την παρουσία του ελληνικού στρατού στην Κορέα, οι οποίες δεν προέρχονταν μόνο από την Αριστερά, αλλά ακόμα και από τον συμπολιτευόμενο τύπο ή από το κυβερνών κόμμα του Συναγερμού. Η αφετηρία των αντιδράσεων ήταν η κακή οικονομική κατάσταση της χώρας και η επιπλέον επιβάρυνση του προϋπολογισμού με τα έξοδα της παρουσίας στην Κορέα, αλλά και η πίεση της κοινής γνώμης λόγω της διαφορετικής αντιμετώπισης από τον ΟΗΕ, τις ΗΠΑ και την Ελλάδα του ζητήματος της Κύπρου σε σχέση με το Κορεατικό. Η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε ότι με την παράταση της παραμονής, αφενός έδειχνε στους συμμάχους της πλήρη νομιμοφροσύνη, απαιτώντας ταυτόχρονα ευνοϊκή στάση στο Κυπριακό, αφετέρου δεν άφηνε στην Τουρκία το

αποκλειστικό δικαίωμα να προβάλει την δική της παραμονή και να επενδύει μέσω αυτής στην ευνοϊκότερη αντιμετώπισή της από τις ΗΠΑ. και το ΝΑΤΟ. Οι κύριες αντιδράσεις στο εσωτερικό επικεντρώθηκαν στην περίοδο 1953-1955, διάστημα κατά το οποίο η οικονομικά ασθενής Ελλάδα ξόδευε χρήματα για την παραμονή του εκστρατευτικού σώματος στην Κορέα, τη στιγμή που άλλες πιο ισχυρές οικονομικά χώρες είχαν απεμπλακεί (Μελιγκώνης, 2013).

6.3 Αποτίμηση

Μελετώντας τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αποφασίστηκε η αποστολή του εκστρατευτικού σώματος στην Κορέα, διαπιστώνεται πως δύσκολα θα μπορούσε να αποφευχθεί η εμπλοκή της Ελλάδας στον πόλεμο αυτό. Ο κίνδυνος επίθεσης των σοσιαλιστικών δορυφόρων της Σοβιετικής Ένωσης στα Βαλκάνια, άσχετα με το αν αυτός ήταν υπαρκτός ή όχι, απασχολούσε και προβλημάτιζε έντονα τις ελληνικές κυβερνήσεις και την κοινή γνώμη.

Η προσφορά βοήθειας στο κάλεσμα του ΟΗΕ, εξασφάλιζε την αντίστοιχη στήριξη από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών, σε περίπτωση πραγματοποίησης επίθεσης εναντίον του ελληνικού κράτους. Ιδιαίτερα, μετά από την συμμετοχή της Τουρκίας στον Κορεατικό Πόλεμο και την απώλεια πολλών τουρκικών στρατευμάτων, τη στιγμή που οι ελληνικές δυνάμεις δεν είχαν ακόμα πατήσει το πόδι τους στην ασιατική χερσόνησο, ανέβαζε επικίνδυνα το γόητρο της γειτονικής χώρας και θα μπορούσε, σε περίπτωση αποφυγής εμπλοκής στον πόλεμο από ελληνικής πλευράς, να δημιουργήσει αρνητικό κλίμα για τις μελλοντικές διεκδικήσεις κυρίως όσον αφορά το Κυπριακό ή την ένταξη στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο μεταπολεμικός κόσμος δεν ήταν ο σταθερός, ασφαλής χώρος που όλοι ήλπιζαν. Αντ' αυτού, ήταν μια εποχή που χαρακτηρίζεται από φόβους, υποψίες και δυσπιστία, και χαρακτηρίζεται από την αρχή του Ψυχρού Πολέμου από τη διεκδίκηση της εξουσίας από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης.

Αν και το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έφερε πολλά φαινόμενα αριστερών και φιλελεύθερων πρωτοβουλιών σε όλη την Ευρώπη, η Ελλάδα φαινόταν να είναι η πιο ευαίσθητη σε μια κομμουνιστική ανατροπή. Σε μια χώρα διχασμένη από την ήττα, την κατοχή και τους εμφύλιους πολιτικούς πολέμους, οι κανονικές προσδοκίες και ευθύνες ενός «κράτους» δεν ήταν πλέον έγκυρες. Επιπλέον, η Ελλάδα ήταν μία από τις πιο οικονομικά άπορες χώρες που βγήκαν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση ήταν αδύναμη, απότομα διχασμένη, και υπό επίθεση ενός αριστερού κινήματος την έκανε μια τέλεια υποψήφια για την εφαρμογή του δόγματος Τρούμαν.

Το 1946 και στις αρχές του 1947 η Ελλάδα εξακολουθούσε να βασίζεται στη βρετανική υποστήριξη προκειμένου να αντιμετωπίσει τις εσωτερικές και εξωτερικές πιέσεις από το κομμουνιστικό στρατόπεδο. Ωστόσο, η αποδυνάμωση της Βρετανίας κατέστη πολύ γρήγορα εμφανής και η αδυναμία να διατηρήσει την παροχή βοήθεια προς τις δύο χώρες, οδήγησε την κυβέρνηση της Αθήνας να προσβλέπει στις ΗΠΑ για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της μεταπολεμικής εποχής. Πρωταρχικό μέλημα της Ελλάδας ήταν να εκμαιεύσει οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, αλλά και κάποια μορφή αμερικανικής εγγύησης για την ασφάλεια και την ακεραιότητά τους.

Αντιστρόφως, οι ΗΠΑ αναγνώρισαν ότι όφειλαν να μην παρακολουθήσουν αδρανείς τις εξελίξεις στην Ελλάδα: τόσο οι πρόσφατες εσωτερικές εξελίξεις στη χώρα όσο και η συνεχής επιδείνωση των σχέσεών της με τους Βαλκάνιους γείτονες, όπου ήδη είχαν επιβληθεί κομμουνιστικά καθεστώτα, αλλά και την ίδια τη Σοβιετική Ένωση, προοιωνίζαν κρίσιμες εξελίξεις. Η σημασία της Ελλάδας για τις ΗΠΑ έγκειτο στο γεγονός ότι ήταν η μόνη χώρα των Βαλκανίων που δεν είχε περιληφθεί στη σοβιετική ζώνη επιρροής και που αποτελούσε, μαζί με την Τουρκία, το μοναδικό ανάχωμα για την επέκταση της σοβιετικής κυριαρχίας στην ανατολική Μεσόγειο.

Η παρέμβαση στην Ελλάδα ήταν μια ευκαιρία για τις ΗΠΑ να αποδείξουν την αποφασιστικότητα και τη δέσμευσή τους να διατηρήσουν την ισορροπία της δύναμης

και της υπάρχουσας τάξης στον κόσμο. Επιπροσθέτως, η παρέμβαση στην Ελλάδα βοήθησε τις ΗΠΑ να διαμορφώσουν τη μεταπολεμική τους εξωτερική πολιτική, και να ορίσουν τους στόχους τους σύμφωνα με μια πρακτική, ή ρεαλιστική προσέγγιση. Επίσης, η αμερικανική παρέμβαση στην Ελλάδα δημιούργησε ένα μοντέλο για τη σχέση μεταξύ της υπερδύναμης και του μικρού κράτους, το οποίο οι ΗΠΑ έκριναν απαραίτητο προκειμένου να επιτύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους. Τέλος, η αμερικανική παρέμβαση έθεσε τον τόνο για τις μελλοντικές συμμετοχές των ΗΠΑ σε άλλα μέρη σε όλο τον κόσμο, καθιέρωσε τα κριτήρια για την εκτίμηση της επιτυχίας ή της αποτυχίας των μελλοντικών επιχειρήσεων και αναπτύχθηκαν νέες πρακτικές για μελλοντικές αποστολές εξωτερικής βοήθειας.

Η αμερικανική παρέμβαση επηρέασε βαθιά την Ελλάδα, με έντονο αντίκτυπο σε ποικίλους τομείς. Μεγάλης σημασίας ήταν ο τρόπος με τον οποίο επηρέασε τον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα, αφήνοντας μια κληρονομιά που παρέμεινε με την Ελλάδα μέχρι και σήμερα. Η σύνδεση της Ελλάδας και της Τουρκίας, και η ένωση και των δύο στη μεσογειακή σφαίρα στρατηγικών συμφερόντων των ΗΠΑ, δημιούργησε μια κατάσταση αντιπαράθεσης που είναι ακόμα ζωντανή έως σήμερα. Και οι δύο αποτέλεσαν πύονια στη μεγάλη στρατηγική της Αμερικής, και οι δύο ανταγωνίστηκαν έντονα για την προσοχή και τη βοήθεια των ΗΠΑ, αλλά και οι δύο δεν αντιμετωπίστηκαν ως διαφορετικές οντότητες, με διαφορετικές ανάγκες.

Η Έλλαδα όμως δεν κατάφερε να αξιοποιήσει στο έπακρο την αμερικανική βοήθεια που παρείχε το Σχέδιο Marshall. Το όφελος ήταν περιορισμένο για την οικονομική μας ανάπτυξη, παρά τους ελεγκτικούς μηχανισμούς των ΗΠΑ για την κατεύθυνση της βοήθειας. Το πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο εύρισκε τρόπους απομύζησης της βοήθειας προς ίδιον όφελος και όχι προς έργα υποδομής και ανάπτυξης των παραγωγικών κλάδων. Η Ελλάδα έχασε τη μεγάλη ευκαιρία να αποκτήσει σημαντική οικονομική ανάπτυξη, όπως πέτυχαν χώρες που ήταν επίσης οργανωμένες με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Στο βιομηχανικό τομέα τα δάνεια δόθηκαν κατά τρόπο που ευνοούσε μικρό αριθμό βιομηχανιών, γεγονός που συνέτεινε στη διαμόρφωση μονοπωλιακών καταστάσεων. Παραμελήθηκαν τα παραγωγικά έργα και οι νέες βιομηχανίες. Δόθηκε βοήθεια σε κατευθύνσεις που θα μπορούσαν να κινηθούν με αυτοχρηματοδότηση. Τα ιδιωτικά κεφάλαια έμειναν αποθησαυρισμένα ή σε τράπεζες του εξωτερικού. Όλες οι επενδύσεις έγιναν με ξένη βοήθεια ή με πόρους του δημοσίου και με εξαιρετικά χαμηλή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα.

Τέλος, ίσως και το σημαντικότερο, εκτός από τις ατασθαλίες, τις καθυστερήσεις σύνταξης προγραμμάτων, τις δυσλειτουργίες του κρατικού μηχανισμού, τις διαπλοκές πολιτικών και οικονομικών παραγόντων, αρνητικό ρόλο και ο μακροχρόνιος εμφύλιος πόλεμος, ο οποίος κόστισε στην Ελλάδα όχι μόνο χιλιάδες θύματα, αλλά και ανυπολόγιστες υλικές ζημιές και δίχασε το λαό για πολλά χρόνια.

Λόγω της σχέσης της με τις Ηνωμένες Πολιτείες, η Ελλάδα μπόρεσε να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ. Μια τέτοια εγγύηση ασφαλείας δεν βασίστηκε τόσο στη συλλογική ευρωπαϊκή ασφάλεια, αλλά περισσότερο στην εγγύηση συμμετοχής των ΗΠΑ. Η ίδρυση του ΝΑΤΟ αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς συστήματος για πάνω από 40 χρόνια. Για μικρότερα κράτη, η ανεξαρτησία από τέτοια ιδρύματα ή μεγαλύτερα κράτη είναι πιο δύσκολη. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό στην ελληνική περίπτωση. Στην περίπτωση της Ελλάδας, όσο αυτή ακολουθούσε τις αμερικανικές «συμβουλές» και ακολούθησε ένα τυπικό δόγμα που υποστήριζε την ασφάλεια της Αμερικής και της Κεντρικής Ευρώπης, η σχέση ήταν μια χαρά. Καθώς η Ελλάδα έστρεψε περισσότερο προς μια αντιτουρκική στάση για το Κυπριακό, οι σχέσεις έβλαψαν. Αυτά τα γεγονότα επηρέασαν επίσης τη Συμμαχία του ΝΑΤΟ στο σύνολό της.

Η απόφαση για τη συμμετοχή ελληνικών δυνάμεων στον πόλεμο της Κορέας ήταν απόρροια διάφορων παραγόντων, μεταξύ των οποίων και η επιθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να εκδηλώσει την υποστήριξή της σε μια στρατιωτική επιχείρηση του Ο.Η.Ε. που αποσκοπούσε στην κατοχύρωση της συλλογικής ασφαλείας και της ακεραιότητας ενός κράτους-μέλους.

Ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα θεωρούσε ότι αντιμετώπιζε προβλήματα ασφαλείας και ότι ήταν προς το συμφέρον της να ενισχύσει τη διαδικασία της αντίδρασης, μέσω του ΟΗΕ, απέναντι σε μια ενδεχόμενη απρόκλητη επίθεση. Έτσι, η συμμετοχή ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων θα αποτελούσε απόδειξη της αναγκαιότητας να ενταχθεί η Ελλάδα στον πυρήνα των χωρών της Δύσης, τις οποίες αντιπροσώπευε εκείνη την εποχή το ΝΑΤΟ.

Η αμερικανική παρέμβαση στην Ελλάδα εξακολουθούσε να αποτελεί λαμπρό παράδειγμα επιτυχούς παρέμβασης εξωτερικής πολιτικής σε έναν "διπολικό" κόσμο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες κατάφεραν να επιτύχουν όλους τους στόχους που τέθηκαν για το ελληνικό πρόγραμμα βοήθειας: το Ελληνικό Κομμουνιστικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο ηττήθηκε, καθιερώθηκε η πολιτική σταθεροποίηση, υπήρξε μια επιστροφή στη δημοκρατική πολιτική και επετεύχθη ταχεία οικονομική ανάπτυξη. Η Ελλάδα βίωσε τελικά την ανοικοδόμηση. Έτσι, η επέμβαση της Αμερικής στην Ελλάδα δεν ήταν μόνο

σημαντική στο πεδίο των ελληνοαμερικανικών σχέσεων, αλλά επίσης, και πιθανώς ακόμη πιο σημαντική, στο επίπεδο των σχέσεων ΗΠΑ - Σοβιετικής Ένωσης σε σχέση με τον Ψυχρό Πόλεμο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει τη διαμόρφωση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων το διάστημα 1947 – 1953, από την εξαγγελία δηλαδή του Δόγματος Τρούμαν έως την ένταξη της Ελλάδας στον δυτικό αμυντικό μηχανισμό, το ΝΑΤΟ. Η πολιτική των ΗΠΑ δεν άφησε ανεπηρέαστες τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στο ελληνικό εσωτερικό, ενώ η κατανόηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα συμβάλλει στην ερμηνεία των αποφάσεων που ελήφθησαν από τη δεύτερη για την χάραξη της δικής της εξωτερικής πολιτικής.

Η σημαντικότερη παράμετρος της μελέτης των σχέσεων αυτών, ήταν η καμπί των διεθνών εξελίξεων, ο Ψυχρός Πόλεμος. Ο ανταγωνισμός του Ψυχρού Πολέμου είχε διάφορες εκφάνσεις στον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα απ' την περίοδο 1945 έως και το 1953 εκδηλώθηκαν μερικές απ' τις πρώτες εντάσεις του: ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος που ακολούθησε την απελευθέρωση, το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ στο πλαίσιο της οικονομικής ενίσχυσης προς τις ευρωπαϊκές χώρες, η ίδρυση του ΝΑΤΟ και ο πόλεμος της Κορέας, η συμμετοχή στον οποίο λειτούργησε ως λυδία λίθος για την προσχώρηση της Ελλάδας στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο.

Με τους μέχρι πρότινος συμμάχους, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, να απομακρύνονται και οι σχέσεις τους να επιδεινώνονται η Ελλάδα, το τελευταίο προπύργιο του δυτικού κόσμου στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με την Τουρκία, βρέθηκε στο μεταίχμιο μεταξύ των Δυτικών Συμμάχων και της Σοβιετικής Ένωσης. Η σαφής πρόθεση της Αθήνας να αποφύγει την κομμουνιστική απειλή σε συνδυασμό με την διαπίστωση των ΗΠΑ για τη στρατηγική αξία της χώρας, οδήγησαν στην ειδική της μεταχείριση από την αμερικανική διπλωματία. Οι προτεραιότητες των ΗΠΑ υπήρξαν στρατιωτικές με σκοπό τη νίκη επί των κομμουνιστών ανταρτών, πολιτικές και οικονομικές με σκοπό τη σταθερότητα και εστίασαν στη σταδιακή αποκατάσταση των πολιτικών ελευθεριών, ώστε να συμβαδίσει η Ελλάδα με την παγκόσμια πολιτική της ανοικοδόμησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αθανασοπούλου, Ε. (2012). *Η ένταξη Ελλάδας και Τουρκίας*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.kathimerini.gr/world/450935/i-entaxi-elladas-kai-toyrkias/>

Βετσόπουλος, Α. (2007), *Η Ελλάδα και το Σχέδιο Μάρσαλ: Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας*. Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.

Βόγλης, Π. (2005). *Ο Paul Porter και η αμερικανική οικονομική αποστολή στην Ελλάδα (18 Ιανουαρίου-22 Μαρτίου 1947)*. Μνήμων.

Γεμενετζής, Ι. (2004), *Το ελληνικό εκστρατευτικό σώμα στη Κορέα 1950-1955*. Στρατιωτική Επιθεώρηση, Μάρτιος-Απρίλιος 2004

Γεωργακόπουλος, Ι. (2019). *Νομικές και πολιτικές αρχές που διέπουν την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών της Ελλάδας με τις γειτονικές χώρες*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Καρβουναράκης, Θ. (208). *Η αμερικανική εξωτερική εολιτική στον 20^ο αιώνα. Μια ιστορική επισκόπηση: Α΄ Μέρος (1898-1945)*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καρβουναράκης, Θ. (2012). *Ο Ψυχρός Πόλεμος*, Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης.

Κόντης, Β. (1986). *Η αγγλοαμερικανική πολιτική και το ελληνικό πρόβλημα 1945-1949*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

Μαρατζίδης, Ν. Π. (2016). *Η εικόνα του Ελληνικού εμφυλίου στον διεθνή Τύπο*. Πρόγραμμα για την Ενίσχυση της Διεπιστημονικής Έρευνας και Καινοτομίας

Μελιγκώνης, Ν. (2013) *Αντιδράσεις για την ελληνική συμμετοχή στον πόλεμο της Κορέας*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: https://www.academia.edu/31923218/Αντιδράσεις_για_την_ελληνική_συμμετοχή_στον_πόλεμο_της_Κορέας

Σταθάκης, Γ. (2004). *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ: η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα*. Αθήνα, Εκδόσεις Βιβλιόραμα..

Σταθάκης, Γ. *Η διαμόρφωση του μεταπολεμικού μοντέλου εκβιομηχάνισης. Η κρίσιμη περίοδος 1944-1953* στο: Σακελλαρόπουλος Θ. επιμ. (2005) *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*. Τόμος Α΄. Αθήνα, Εκδόσεις Διόνικος

Στασινόπουλος, Γ. *Πρίν την Απογείωση: Η Οικονομική Πολιτική στην Ελλάδα την περίοδο της Ανασυγκρότησης, 1945-1952*. Παρουσίαση Ανακοίνωσης στο Σεμινάριο Ελληνικής Οικονομικής Ιστορίας του Οικονομικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, 6 Φεβρουαρίου 2006.

Στασινόπουλος, Γ. (2010). *Η ρητορική της ανάπτυξης: οικονομικές ιδέες και οικονομική πολιτική την περίοδο της ανασυγκρότησης*. Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.

Στεφανίδης, Ι. (1999). *Από τον εμφύλιο στον Ψυχρό Πόλεμο: Η Ελλάδα και ο Συμμαχικός Παράγοντας (1949-52)*. Προσκήνιο, Θεσσαλονίκη.

Σφήκας, Θ. (2011). *Το Σχέδιο Μάρσαλ: Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης*. Αθήνα, Πατάκης.

Χατζηβασιλείου, Ε. (2003). *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Αθήνα, Πατάκης.

Χατζηβασιλείου, Ε. (2011). *Το Σχέδιο Μάρσαλ και η διαμόρφωση της μεταπολεμικής Δυτικής Ευρώπης*. Παρατίθεται στο: Σφήκας Θ. *Το Σχέδιο Μάρσαλ: Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης*. Αθήνα, Πατάκης.

Χουρχούλης, Δ. (2015). *Πριν την ένταξη στο ΝΑΤΟ: Η ελληνική αναζήτηση ασφάλειας και οι προσπάθειες για την προώθηση της δημιουργίας ενός Μεσογειακού συμφώνου, 1947-1950* στο: Μπότσιου-Σακκάς, Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62.

McNeil H. W. (2017). *Η Μεταμόρφωση της Ελλάδας μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο*. Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Porter, P. (2006) *Ζητείται: ένα θαύμα για την Ελλάδα*. Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες εκδόσεις.

Young J.W. (2004), *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου 1945-1991. Πολιτική Ιστορία*, Αθήνα, Πατάκης.

Adler, N. (2004). *The Gulag Survivor: Beyond the Soviet System*. Transaction Publishers.

Amen, M. M. (1978). *American foreign policy in Greece 1944/1949* (No. BOOK). P. Lang.

Athanassopoulou E. (1999), *Turkey – Anglo-American Security Interests 1945-1952: The First Enlargement of NATO*, Frank Cass, London & Portland.

Barnet, R. J. (1980). *Intervention and revolution: The United States in the third world*. Plume.

Bolles, B., & Wilcox, F. O. (1952). *The armed road to peace: an analysis of NATO* (Vol. 92). Foreign Policy Association.

Botsiou, K. E. (2009). *New policies, old politics: American concepts of reform in Marshall Plan Greece*. Journal of Modern Greek Studies.

Brown, J. (1991). *Delicately Poised Allies, Greece and Turkey: Problems, Policy Choices, and Mediterranean Security*. Brassey's.

Buchanan, T., & Dowling, T. C. (2006). *Europe's Troubled Peace, 1945–2000*. Oxford.

Calbos, P. T. (1993). *Cold war conflict: American intervention in Greece*. Indiana Univ at Bloomington Dept of West European Studies.

Chourchoulis D. (2014), *The Southern Flank of NATO, 1951-1959: Military Strategy or Political Stabilization*, Lexington Books, Lanham.

Campbell, J. C., Davids, J., Stebbins, R. P., & Barber, H. W. (1947). *The United States in World Affairs*. Harper & Brothers for the Council on Foreign Relations.

Cassimatis, L. P. (1988). *American influence in Greece, 1917-1929*. Kent State University Press.

Crafts, N. (2011). *The Marshall Plan: a reality check*. University of Warwick CAGE Working Paper.

De Long, J. B., & Eichengreen, B. (1991). *The Marshall Plan: History's most successful structural adjustment program*. National Bureau of Economic Research.

Eichengreen, B. (2008). *The European economy since 1945: coordinated capitalism and beyond*. Princeton University Press.

Foner, E. (2013). *Give Me Liberty! An American History: Seagull Fourth Edition*. WW Norton & Company.

Frazier, R. (2016). *Anglo-American relations with Greece: the coming of the Cold War 1942-47*. Springer.

Gaddis, J. L. (2000). *The United States and the origins of the Cold War, 1941-1947*. Columbia University Press.

George, J. A., & Teigen, J. M. (2008). *NATO enlargement and institution building: military personnel policy challenges in the post-Soviet context*. European Security.

Iatrides, J. O. (1980). *American Attitudes Toward the Political System of Postwar Greece. Greek–American Relations: A Critical Review*. New York: Pella Publishing.

Iatrides, J. O. (1983). *Britain, the United States, and Greece, 1945–9. The Greek civil war, 1950*.

Iatrides, J. O., & Rizopoulos, N. X. (2000). *The international dimension of the Greek Civil War*. World Policy Journal.

Iatrides, J. O. (2014). *Ambassador MacVeagh Reports: Greece, 1933-1947*. Princeton University Press.

Isherwood, P. E. (2009). *A Failed Elite: The Committee on the Present Danger and the Great Debate of 1951*. Doctoral dissertation, Ohio University).

Jaffe, G., & Birnbaum, M. (2011). *Gates rebukes European allies in farewell speech*. Washington Post.

Karvounarakis, T. (2001). *In Defense of «Free Peoples»: The Truman Doctrine and its Impact on Greece During the Civil War Years, 1947 – 1949*, ELIAMEP Διαθέσιμο στον ιστότοπο:<https://www.eliamep.gr/publication/in-defense-of-free-peoples-the-truman-doctrine-and-its-impact-on-greece-during-the-civil-war-years-1947-1949/>

Kayaoğlu, B. (2009). *Strategic Imperatives, Democratic Rhetoric: The United States and Turkey, 1945–52: Cold War in the Aegean*. Cold War History.

Kennan, G. F., & Acheson, D. G. *American Foreign Policy and the End of Dutch Colonial Rule in Southeast Asia: An Overview*. Records of the Policy Planning Staff.

Klußmann, U., Schepp, M., & Wiegrefe, K. (2009). *NATO's Eastward Expansion: Did the West Break Its Promise to Moscow?* Der Spiegel.

Krugler, D. F. (2000). *The Voice of America and the domestic propaganda battles, 1945-1953*. University of Missouri Press.

Kugler, R. L. (1993). *Commitment to purpose: How alliance partnership won the cold war*. Rand Corporation.

Matusow, A. J. (1967). *Farm policies and politics in the Truman years* (Vol. 163). Harvard University Press.

McGhee, G. C. (1990). *The US-Turkish-NATO Middle East connection, how the Truman Doctrine contained the Soviets in the Middle East*. Orbis.

McMahon, R. J. (2003). *The Cold War: a very short introduction*. OUP Oxford.

Miller, J. E. (2009). *The United States and the making of modern Greece: History and power, 1950-1974*. Univ of North Carolina Press.

Mills, N. (2008). *Winning the peace: The Marshall plan and America's coming of age as a superpower*. John Wiley & Sons.

Orme, J. D. (1992). *Deterrence, reputation and Cold-War cycles*. Springer.

Perkins, A. W. (1987). *Loy Wesley Henderson: A cold warrior in near eastern affairs*.

Perrakis, S. (2006). *The ghosts of Plaka beach. A true story of murder and retribution in wartime Greece*. Fairleigh Dickinson university press. ORY OF MURDER

Petrov, V. (1971). *A study in diplomacy; the story of Arthur Bliss Lane* (No. 14). H. Regnery Co.

Picon, L. (1998). *The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project Information Series*.

Plan, M. Marshall plan. Public law, 80 (472.27).

Raeesi, S. A. (2018). *Austrian neutrality to serve an example for the neutralisation of the Korean peninsula*. Doctoral dissertation, President University.

Rossos, A. (1997) *Incompatible Allies: Greek Communism and Macedonian Nationalism in the Civil War in Greece, 1943-1949*. The Journal of Modern History

Shrader, C. R. (1999) *The Withered Vine: Logistics and the Communist Insurgency in Greece, 1945-1949*. Westport, Connecticut, USA: Praeger

Sorel, E., & Padoan, P. C. (2008). *The Marshall plan: Lessons learned for the 21st century*. Organization for Economic.

Van der Wee, H. (1986). *Prosperity and upheaval: the world economy, 1945-1980*. Viking.

Warner, G. (1974). *The Truman Doctrine and the Marshall Plan*.

Wettig, G. (2008). *Stalin and the Cold War in Europe: the emergence and development of East-West conflict, 1939-1953*. Rowman & Littlefield.

Whitlock, C. (2012). *NATO allies grapple with shrinking defense budgets*. Washington Post. Washington DC.

Xydis, S. G. (1966). *Edgar O'Ballance, The Greek Civil War, 1944-1949*. New York: Frederick A. Praeger. BalkanStudies.